TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Pěstounská péče v Čechách na příkladu zemské porodnice a nalezince U Apolináře (1875 – 1938)

Bakalářská práce

Studijní program: B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Studijní obory: Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Jana Tröschelová**
Vedoucí práce: PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.
Katedra historie

Liberec 2022

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Zadání bakalářské práce

Pěstounská péče v Čechách na příkladu zemské porodnice a nalezince U Apolináře (1875 – 1938)

Jméno a příjmení:	**Jana Tröschelová**
Osobní číslo:	P19000113
Studijní program:	B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Specializace:	Dějepis se zaměřením na vzdělávání Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
Zadávající katedra:	Katedra historie
Akademický rok:	**2020/2021**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je provést komparaci změn v pravidlech pěstounské péče v Čechách od poslední čtvrtiny 19. století do konce první republiky. Tento vývoj bude dokumentován na příkladu zemské porodnice a nalezince U Apolináře v období od jejího založení v roce 1875 až do roku 1938. Práce bude vedle existující odborné literatury vycházet ze studia pramenů. Klíčovým se jeví především fond „Zemská porodnice a nalezinec Praha (1789 – 1951)“, jenž je uložen v Národním archivu. Vedle dalších archivních zdrojů bude autorka vycházet i z dobových periodik (mj. Národní listy, Časopis lékařů českých, Volná myšlenka: Časopis volných myslitelů českých).

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce: tištěná/elektronická
Jazyk práce: Čeština

Seznam odborné literatury:

ADÁMEK, Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906
BUBLEOVÁ, Věduna. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče: česko-slovenský časopis*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2000, **3** (č.1), s.46-51. ISSN 1212-3765.
BUDINSKÝ, Václav. *Obecní rady sirotčí a péče o mládež*. Praha: B. Hůrka, 1918.
FOUSTKA, Břetislav. *Péče o dítě sociální postavení evropské mládeže a její ochrana*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1915.
GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.
HOVORKA, Daniel. *Pěstounská péče v proměnách času*. Veřejná správa, 2006, **17**(52). ISSN 1213-6581. JOACHIM, Václav a Rudolf ŽIŽKA. *Čtvrtý Sjezd Českých Měst z Království Českého: v král. hlav. městě Praze, ve dnech 15.-17. října 1911: zápis o jednání sjezdovém*. Praha, 1911.
KAFKA, Josef. *Praha, hlava království Českého*. Praha: Edv. Grégr, 1901, str. 2, Kafkův Ilustrovaný průvodce po království Českém.
PREININGER, Vladimír. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví se zvláštním zřetelem na země Koruny České*. Praha: Bursík & Kohout, 1900.
Sociálně humanitní činnost Královského hlavního města Prahy. Praha: [Královské hlavní město Praha], 1908
TRAUB, Hugo. *Občanská nauka československá*. Praha: A. Píša, 1921.
TRAUB, Hugo. *Občanská nauka rakouská se zvláštním zřetelem k poměrům českým*. Brno: A.Píša, 1914.
TŮMA, Antonín. *Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1925.
TŮMA, Antonín. *Úkoly české zemské komise pro péči o mládež na základě nových stanov*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1918.
TVRDOŇ, Antonín. *Péče o chudé v ČSR, 1931–I. A II. díl.: Čsl. statistika*. Praha: ČSÚS, 1935. TVRDOŇ, Antonín. *Spolky, ústavy a zařízení pro péči o chudé a péči o mládež ochrany potřebnou v republice Československé*. Praha: ČSÚS, 1936

Vedoucí práce: PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce: 2. června 2021
Předpokládaný termín odevzdání: 15. července 2022

L.S.
prof. RNDr. Jan Picek, CSc. doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

děkan vedoucí katedry
V Liberci dne 2. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

13. července 2022 Jana Tröschelová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří přispěli ke vzniku této práce. Velký dík patří vedoucímu mé práce, PhDr. Michalovi Ulvrovi, Ph.D., který významně přispěl k vzniku této bakalářské práce svými podnětnými komentáři, radami a doplňujícími otázkami.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá péčí o opuštěné děti, zejména pak o děti nemanželských matek, a způsobem, jakým byla praktikována, na příkladu zemské porodnice U Apolináře. Práce nejprve nastiňuje obecný vývoj péče o nemanželské děti, vznik prvního ústavu tohoto druhu v Praze a dále se již soustředí na popsání vývoje pěstounské péče včetně legislativních pravidel, se zřetelem na zemskou porodnici. První možnost zaopatřování opuštěných dětí státem poskytovala ústavní výchova, druhou pak venkovská pěstounská péče. Děti ze zemské porodnice a nalezince byly umisťovány do pěstounských rodin na venkov. V této práci se pokouším popsat pravidla a podmínky stanovené pro tuto péči, jak pro nemanželské matky, tak pro pěstounky. Velká část práce je věnována samotné zemské porodnici a jejímu vývoji v daném časovém období. V poslední kapitolách se věnuji období po první světové válce a změnám v pravidlech pěstounské péče po vzniku samostatného Československa, až do vypuknutí 2. světové války.

Klíčová slova: nemanželské děti, pěstounská péče, zemská porodnice U Apolináře, pěstounky, rodičky, poručníci

Abstract

The main focus of the bachelor thesis are abondoned children of mainly unmarried mothers and the ways of providing care in case of the regional maternity hospital U Apolináře. Initially, there will be outlined the general development of care for illegitimate children and the creation of the first institute of this kind in Prague. Followingly, there will be described the development of foster care including legislative rules of the previously mentioned maternity hospital. There have been two posibilities of care for abandoned children, institutional care and rural foster care. Children from the provincial maternity hospital and orphanage were placed with foster families in the countryside. I have attempted to describe rules and conditions established for the second type of care, especially for unmarried mothers and foster carers. A big part of the thesis deals with the regional maternity hospital itself and and its development in the given time period. The last chapters are dedicated to the period after the first World War and the changes in the foster care rules after the creation of the independent Czechoslovakia until the outbreak of World War II.

Key words: abandoned children, foster care, regional maternity hospital U Apolináře, foster carers, mothers, legal guardians

„Opuštěné dítě trpí nevinně za provinění jiných, a proto zasluhuje největší soustrasti a nejhorlivější podpory společnosti.“

Marie Červinková Riegrová

Obsah

Obsah 8

Seznam zkratek 10

Úvod 11

1 Opuštěné děti napříč stoletími a založení prvních útulků 15

1.1 Stručná historie vývoje péče o opuštěné děti 15

1.2 První pražský nalezinec – Vlašský špitál 18

2 Nová zemská porodnice U Apolináře 21

2.1 Výstavba nové zemské porodnice 21

2.2 Správa porodnice, nemocnice a nalezince 23

2.3 Rodičky 26

3 Pěstouni, pravidla pro pěstounství a dvoutřetinová péče 29

3.1 Pěstouni a pravidla pěstounské péče 29

3.2 Pravidla pro ukončení pěstounské péče 31

3.3 Dvoutřetinová péče 32

4 Právní oddělení 35

4.1 Právní záležitosti dítěte 35

4.2 Stížnosti a soudy 35

4.3 Zašantročené děti 37

5 Poručnictví 41

5.1 Pravidla pro poručníky 41

5.2 Generální poručenství 42

6 Sirotčí pokladny, fondy a obecní rady sirotčí 44

6.1 Sirotčí pokladny a fondy 44

6.2 Obecní rady sirotčí 46

7 Navrhované úpravy v péči o opuštěné děti po 4. sjezdu 48

8 První světová válka – mobilizace 1914–1916 50

9 Požáry v porodnici 52

10 Změny pěstounské péče 1918–1938 53

10.1 Revitalizace zákoníku ABGB 53

10.2 Řešené případy OPM 54

10.3 Pěstounská péče v Československu 55

10.4 Instituce 57

10.5 Změny v porodnici a nalezinci po roce 1918 58

10.6 Péče o opuštěné děti před 2. světovou válkou 59

Závěr 61

Obrazová příloha 67

Seznam zkratek

ABGB – Všeobecný zákoník občanský (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie)*

NAP – Národní archív Praha

OPM – Oddělení péče o mládež

OZO – Obecný zákoník občanský

OZ – Občanský zákoník

ZPN – zemská porodnice a nalezinec

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá tématem historie pěstounské péče v českých zemích, ve vztahu k porodnici a nalezinci U svatého Apolináře. Tuto instituci lze právem považovat za průkopníka pěstounské péče u nás, a proto se velká část práce věnuje také její historii. Zčásti vycházím ze své seminární práce, která popisovala toto téma stručněji a rozhodně tak nevyčerpala všechny otázky, jež jsem si pokládala v souvislosti se základy pěstounské péče a vzniku porodnice a nalezince U Apolináře. Nyní bych se jim ráda věnovala podrobněji. K tomuto tématu mne přivedl také můj soukromý zájem. Při pátrání po svých předcích jsem se totiž dostala k záznamům o porodech nemanželských dětí v porodnici U Apolináře a také ke zprávě o jejich umístění v pěstounské péči. Tyto dokumenty mne natolik zaujaly, že jsem se o tomto institutu chtěla dozvědět mnohem více. Vzhledem k tomu, že o historii tak významné instituce není k dispozici mnoho současné literatury, pokouším se ji v této práci chronologicky zmapovat, alespoň v souvislosti s pěstounskou péčí.

Péče o opuštěné děti v českých zemích probíhala dvojím způsobem – první z nich poskytovala ústavní výchova a druhý pak umisťování nemanželských dětí do pěstounských rodin, na něž jsem se také zaměřila. Zajímalo mne, jaká pravidla musely pěstounky pro získání dítěte do péče splňovat, jaké motivy je k žádosti o svěření vedly, i jakým způsobem postupoval stát při svěřování dítěte do venkovské péče.

Řadu otázek jsem si kladla i v souvislosti s jejich původními matkami. Z pramenů jsem se snažila vyčíst jejich důvody pro zanechání dítěte v porodnici a později také na venkově, v cizích rodinách. Na tuto otázku však nelze odpovědět jednoznačně – tehdejší společnost odsuzovala svobodnou matku a její dítě označovala za pancharta a podobně. Společenský vliv byl natolik silný, že se často od neprovdané matky distancovala i její vlastní rodina. Matky v té době neměly sociální zázemí, jaké mají dnes, nemohly využít placené mateřské dovolené, služeb jeslí ani školky, a protože často pocházely z chudých poměrů, možnost zajistit svému dítěti domov u pěstounů představovala tu nejlepší variantu, jak jim zajistit alespoň přiměřeně důstojný život.

Dále jsem se zaměřila na vznik a zevrubný popis vývoje zemské porodnice od jejího založení až po období před začátkem druhé světové války. Na to, jaké měli zaměstnanci povinnosti, kolik zde pracovalo lékařů a kolik pracovníků pomocného personálu. Dále jaké povinnosti měly rodičky, jakým způsobem probíhal jejich příjem do nemocnice, co vše musely splňovat pro úspěšné přijetí dítěte do venkovské pěstounské péče nebo jaké změny v ústavu i v pravidlech pěstounské péče nastaly po rozpadu monarchie.

Text práce nejprve analyzuje historický vývoj zakládání prvních institucí pečujících o opuštěné děti ve světě a poté se zaměřuje na Prahu. Další kapitoly jsou věnovány samotné výstavbě nové zemské porodnice, jejímu uspořádání a fungování. Následující část práce se zaměřuje na rodičky, pěstounky, podrobný popis pravidel pěstounské péče a jejich forem, právní záležitosti, se kterými se ústav potýkal, poručnictví a změny předkládané zemským sjezdem. Poslední kapitoly se zabývají chodem porodnice v období 1. světové války a změnami po založení Československa až do začátku 2. světové války. Při psaní této práce byla použita zejména metoda historická, s jejíž pomocí lze nejlépe nastínit vývoj péče o opuštěné děti a sledovat vývoj společnosti a jejího smýšlení ve vztahu k této problematice. Práce si klade za cíl stanovit zevrubný popis již zmíněného vývoje péče o opuštěné děti z pohledu jeho historie.

Jako zásadní pramen pro napsání této práce posloužil Národní archiv v Praze (NAP), konkrétně fond Zemské porodnice a nalezince (ZPN), v němž jsou uloženy informace a dokumenty jak k chodu samotné nemocnice, tak k pěstounské péči. V kartonu číslo 2 lze nalézt historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince. Tato složka významně napomohla k vytvoření chronologického popisu historie ústavu, neméně důležitým zdrojem se stal také domácí řád ústavu, díky němuž bylo možné zmapovat běžný chod nemocnice; a dále zpráva o změnách po převratu v roce 1918,[1] která patřila ke stěžejním pramenům pro toto období. Karton č. 4 obsahuje složku právního oddělení zemského nalezince,[2] samotný spis se týká právních náležitostí dětí a představuje cenný prostředek pro seznámení čtenáře s legislativou dané doby. V kartonu č. 22 lze nalézt dokumenty k různým záležitostem ústavu, týkající se válečných opatření a obrany státu.[3] Nejedná se sice o nijak zvlášť objemnou složku, obsahuje však informace o konfiskaci kovů, přídělech zdravotnického materiálu, válečných půjčkách a sbírkách, což napomohlo k nastínění některých strastí života v zemské porodnici za první světové války. V kartonu č. 23 se nachází útlá složka se záznamy o požárech v nemocnici za období 1912–1922,[4] o nichž se mi do té doby nedařilo najít žádné informace. Za klíčové zdroje lze považovat také kartony č.

---

[1] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 968, kart. 2., Zpráva o změnách v ústavu po převratu r. 1918, vyd. 1928.

[2] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 980, kart.4., Agenda právně ochranného oddělení 1906-1922.

[3] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č.1088, kart.22, Rekvisice kovů 1915-1918.

[4] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1098, kart.23., *Požár v nalezinci* 1912-1922.

30 (kde nalezneme informace o přijímání a propouštění ošetřovanek a ošetřovanců do zemské porodnice a nalezince, pokrývající období 1920–1946), karton č. 33 (s informacemi o kontrolách ve venkovské péči v časovém rozpětí 1904–1947) a karton č. 34 (s předpisy a platy pro pěstouny za roky 1907–1922). Poslední jmenovaný zdroj obsahuje také složku *Zašantročené děti,*[5] která dokládá, jakým způsobem se mohly děti v pěstounské péči ztrácet a jak se po nich pátralo v letech 1917–1931. Další důležité informace se nachází v kartonu č. 32 s informacemi o úpravách pro nalezence z roku 1922 a všeobecných záležitostech nalezeneckých za dobu 1931–1949. Na základě výše uvedeného fondu a informací ve jmenovaných kartonech si lze učinit víceméně konkrétní představu o běžném chodu zemské porodnice s nalezincem a pěstounské péči. Bohužel, některé informace byly nečitelné – v této době se totiž pravděpodobně velmi šetřilo na spotřebě papíru, proto zde nacházíme dokumenty jednak popsané z obou stran, jednak s maximálním využitím všech míst na papíře, a často také texty nečitelné a přeškrtané.

Jako klíčová literatura pro nastínění historického celosvětového vývoje péče o opuštěné děti, a současně dobového smýšlení o této problematice na konci 19. století, posloužila kniha Marie Červinkové Riegrové, *Ochrana chudé a opuštěné mládeže*[6] a monografie Veroniky Smolíkové, *Tradice pěstounské péče v českých zemích.*[7] Jako cenné zdroje informací k dobové legislativě nutno uvést také *Sbírku zákonů a nařízení o zdravotnictví se zvláštním zřetelem na země Koruny České* od Vladimíra Preiningera. Pro zavádění změn v pěstounské péči a v poručnictví poskytly cenné informace zejména záznamy ze Čtvrtého sjezdu českých měst[8] a pro vytvoření ucelené představy o fungování sirotčích rad také kniha Václava Budinského, *Obecní rady sirotčí a péče o mládež.*[9] Stěžejním zdrojem informací o zemské porodnici se pro potřeby této práce stala *Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v Království českém za leta 1896-*

---

[5] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1178, kart.34., Nezvěstné a zašantročené děti 1917-1931.

[6] ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládež*: rozhledy po lidumilství v Evropě. 2. vyd. Praha: Spolek „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“, 1894.

[7] SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. s.22 Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law). ISBN 978-80-87475-43-0.

[8] JOACHIM, Václav a Rudolf ŽIŽKA. *Čtvrtý Sjezd Českých Měst z Království Českého: v král. hlav. městě Praze, ve dnech 15.-17. října 1911: zápis o jednání sjezdovém*. Praha, 1911.

[9] BUDINSKÝ, Václav. *Obecní rady sirotčí a péče o mládež*. Praha: B. Hůrka, 1918

98, sepsaná Dr. Hynkem Pelcem.[10] Pro ilustraci způsobu, jakým se tehdy psalo v dobovém tisku, bylo využito periodika *Volná myšlenka: Časopis volných myslitelů českých.*[11] Jako doplňující literatura pak také článek Věduny Bubleové, *Historický vývoj péče o opuštěné děti,* v česko-slovenském časopisu *Náhradní rodinná péče.*[12] Kompletní seznam pramenů a literatury je zařazen na konci této bakalářské práce.

Přestože tato práce nevznikla s cílem komparativním, v některých kapitolách se určitému srovnávání vyhnout nelze. S ohledem na obsáhlost tématu, kterému se práce věnuje, ji ovšem nelze považovat za jeho detailní zpracování. Přesto doufám, že se pro někoho může stát inspirací i cenným informačním zdrojem.

---

[10]PELCL, Hynek. *Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v království Českém za leta 1896-1898*. Praha: Dr. Hynek Pelcl, 1900, s. 206.

[11] *Časopis lékařů českých*. Praha: Vinc. J. Schmied, 1942, 81(36). ISSN 0008-7335.

[12] BUBLEOVÁ, Věduna. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče: česko-slovenský časopis*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2000, 3 (č.1), s.46-51. ISSN 1212-3765.

1 Opuštěné děti napříč stoletími a založení prvních útulků

1.1 Stručná historie vývoje péče o opuštěné děti

Přestože by většina společnosti uvítala, kdyby všechny narozené děti měly svou vlastní rodinu, existovaly v historii lidstva vždy děti, které takové štěstí neměly, a proto se o ně musel někdo postarat. Opuštěné děti se často stávaly oběťmi násilných činů, nebo jen pouhé lidské lhostejnosti. O postupném vývoji přístupu společnosti k těmto dětem podrobně píše ve své knize *Ochrana chudé a opuštěné mládeže* Marie Červinková Riegrová.[13] Děti dlouho neměly základní práva, jak je známe dnes. V antickém Římě nepatřilo mezi rodičovské povinnosti starat se o vlastní děti. Postupem času, jak se společnost rozvíjela, měnil se pozvolně i její přístup nejen k vlastním, ale i k cizím opuštěným dětem. Za velkého průkopníka ve vztahu k opuštěným dětem můžeme označit Octaviana Augusta. Tento římský císař zaručil opuštěným dětem přístup k podílu na rozdělovaném obilí, později císař Nerva založil pro péči o opuštěné děti ústavy financované státem a císař Traianus v tomto směru pokračoval. Nicméně osud těchto nových ústavů vždy závisel na tom, jak často se střídali císaři v Římě a jaký měli přístup k tomuto problému.[14]

Můžeme konstatovat, že vývoj společnosti sehrál zásadní roli při změnách pohledu na péči o opuštěné děti. Nemalou zásluhu na tom měla církev – jako jedna z prvních institucí zajišťovala těmto dětem střechu nad hlavou a obživu. O existenci prvního útulku pro opuštěné děti se dozvídáme v roce 335 v Cařihradě (Konstantinopoli). V roce 787 pak financoval arcibiskup Dartheus na své náklady hospic pro nalezence. Později se podobné ústavy nacházely po celé Evropě většinou při klášterech, neboť, jak uvádím výše, péčí o opuštěné děti se v této době zabývala především církev. Mezi církevní činitele, kteří se významně podíleli na zlepšení osudu opuštěných dětí, jmenuje Riegrová Jana z Béthune, který již ve 13. století v Belgii *„žádal a rozkazoval ochranu dítek opuštěných.“*[15] nebo Vincence de Paula, když se v 17. století ve Francii *„ustrnul nad bídou těch maličkých … v noci i za mrazu vyhledával malé opuštěnce po*

---

[13] ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládež*: rozhledy po lidumilství v Evropě. 2. vyd. Praha: Spolek „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“, 1894.

[14] ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládež*: rozhledy po lidumilství v Evropě. 2. vyd. Praha: Spolek „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“, 1894, s. 7-8.

[15] Tamtéž, s. 11.

ulicích a přinášel je pod svým pláštěm.“[16] Svým příkladem Vincenc de Paula strhl dobročinné dámy, díky nimž mohl založit a financovat spolek. Za pomoci tohoto dobročinného spolku se v roce 1640 v Paříži otevřel první hospic pro nalezence, ale za první instituci starající se o opuštěnou mládež v Paříži lze považovat útulek z 11. století, spravovaný řeholníky sv. Ducha.

V Rakousku byl první nalezinec založen již v roce 1041 v Lublani, ve Vídni 1784, v Praze 1789 a v Německu fungovaly od konce 13. století. Během 16. a 17. století byly otevírány opravdové sirotčince v Německu, Belgii, Švýcarsku a Holandsku, do té doby zde byla péče opuštěným dětem poskytována především v hospicích, kde žili i dospělí závislí na chudinské péči. V 18. století, jak píše Riegrová, společnost silně ovlivňovaly myšlenky J. J. Rousseaua v přístupu k dítěti a k jeho přirozenému vývoji.[17] V tomto směru nemohu s Riegrovou docela souhlasit. Teorie J. J. Rousseaua možná společnost směřovaly k jinému pohledu na opuštěné dítě, nicméně v praxi patřil sám Rousseau k rodičům, kteří svým dětem připravili velmi smutný osud tím, že je opustili a zanechali v sirotčinci. Z historického vývoje tedy víme, že tehdy vznikalo více sirotčinců a společnost už nebyla tak lhostejná k osudu nechtěných dětí.

Praxe odkládání nechtěných dětí se různila. V románských zemích se od počátku středověku při klášterech zakládaly k tomuto účelu takzvaná torna (otáčidla, tour, drehladen).[18] Později se v nalezincích zřizovalo zvláštní okno, fungující na stejném otáčivém principu. Kdo tam dítě odložil, zazvonil na zvonek, hned poté se přihrádka s dítětem otočila a dítě bylo přijato do nalezince, v němž dostalo svou známku s číslem.[19] Nalezince s otáčidly se udržely delší dobu v románských zemích, nejdéle ve Španělsku, Itálii a v Portugalsku, kde fungovaly ještě v 80. letech 19. století.

Ve Francii jsou už na začátku 19. století torna považována za příčinu zvýšeného počtu opuštěných dětí. Tato jednoduchá a anonymní varianta, jak se „zbavit dalšího hladového krku“, k odložení motivovala i rodiče dětí manželských. K dalším negativním jevům používání otáčidel patřila také větší úmrtnost novorozenců – některé děti v tornech objevili již mrtvé. A proto se ve 30. letech 19. století od jejich používání upouští, což skutečně snížilo počet

---

[16] Tamtéž, s. 11.

[17] ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládež*: rozhledy po lidumilství v Evropě. 2. vyd. Praha: Spolek „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“, 1894, s. 12.

[18] Tamtéž, s. 75.

[19] Tamtéž.

odkládaných dětí.[20] Po zrušení otáčidel ve Francii se nemanželské děti přebíraly v nalezincích, jejich matky zůstávaly v anonymitě a přes velký nárůst státních výdajů za ústavy nebo cizí pěstounskou péči dochází k velkému zlepšení situace. Od roku 1859 byla uzákoněna finanční podpora nemanželským matkám, a tím se významně snížila úmrtnost dětí, často zmírajících v ústavech nebo v pěstounské péči.[21]

Společnost protestantských zemí přijala již v 19. století pokrokovější názory na nemanželské dítě a jeho matku. Děti spadaly pod ochranu státu a preferovalo se, aby mohly vyrůstat s matkou. V 19. století funguje v Rakousku již 14 nalezinců[22] včetně porodnic, v nichž je nemanželské dítě během krátké doby po narození předáno na venkov pěstounům. V Čechách, jakožto v součásti rakouské monarchie se od roku 1918, setkáváme se stejným přístupem. A právě českému pojetí péče o opuštěné děti a jejímu historickému vývoji se budu podrobněji věnovat v dalších kapitolách. Z knihy Marie Červinkové se dozvídáme, že v Rakousku žilo v roce 1883 v ústavech 11 783 dětí a 3 615 se nacházelo u pěstounů. Ve stejném období funguje v Čechách 21 sirotčinců, v nichž přebývá 464 chlapců a 344 dívek. Dále se zde nachází dva ústavy nalezinecké, v jejichž péči evidujeme 3 059 dětí, 6 390 dětí pak ve venkovské pěstounské péči.[23]

Ačkoliv pravidla a praxe péče o opuštěné děti v různých evropských zemích nejsou předmětem této práce, alespoň je stručně nastíním u vybraných zemí. Riegrová například kritizuje Rusko za odepření dědického práva po matce nemanželským dětem. Na druhou stranu kladně hodnotí volnější podmínky a přístup při přijímání svobodných matek, možnost přinášet děti v každou denní i noční hodinu a zajištění anonymity rodičky. O Francii se zmiňuji v předcházejících odstavcích, Riegrová zde ještě poukazuje na kritiku ze strany Alexandra Dumase ml., za neschopnost státu pomoci opuštěným nemanželským matkám při vymáhání alimentů a uznávání otcovství, na což by podle něj mělo mít každé dítě právo. Podle Riegrové tuto skutečnost ovlivňovalo veřejné mínění a pohled společnosti na svobodnou matku.[24]

---

[20] Tamtéž, s. 78.

[21] Tamtéž, s. 78-79.

[22] Tamtéž, s. 119.

[23] Tamtéž, s. 119-120.

[24] ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládež*: rozhledy po lidumilství v Evropě. 2. vyd. Praha: Spolek „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“, 1894, s.76.

1.2 První pražský nalezinec – Vlašský špitál

Prvním ústavem, jenž se staral o odložené děti, sirotky a nemanželské rodičky v Praze, byl Vlašský špitál, založený Italy již v 16. století. V roce 1573 Vlaši utvořili Tovaryšstvo pod ochranou Panny Marie na nebe vzaté, se sídlem při Vlašské kapli u sv. Klementina, a zřídili takzvanou Congregazione italiana, *„jež obrala si za účel ošetřovati vdovy i sirotky, kající se ženy, nemocné a nalezence bez rozdílu vyznání a národnosti.“*[25]

V roce 1603 kupuje Vlašský špitál od Dominika de Bossiho dům pod Jánským vrškem pro nemocné a opuštěné, později také získává privilegium Rudolfa II., přikupuje v roce 1612 dům Voigtovský a Bakulovský a část zahrady od Strahovského kláštera. Císař Matyáš pak věnoval ústavu dřevo, vápno a cihly na různé stavební úpravy. V letech 1611–1617 byla vystavena kaple Panny Marie a sv. Karla Boromejského.[26]

V roce 1622 se špitál rozšířil o školu. V roce 1654 se Vlašský špitál staral o 63 chudých a získal si pověst školy humanity v Čechách. Císař Rudolf vyjádřil své sympatie k založení špitálu těmito slovy: *„Teprve Vlaši naučili Čechy o chudé se starati a pečovati.“*[27] Vlašský špitál byl zpočátku financován pouze z milodarů a neustále trpěl nedostatkem prostředků pro své svěřence. V roce 1610 činil majetek špitálu pouhých 50 zlatých. Pomyslný trn z paty mu proto vytrhla nadace založená v roce 1618 císařovnou Annou, odkud do špitálu přicházelo ročně 500 zlatých. V roce 1703 hraběnka Marie Antonie Berková z Dubé odkázala špitálu všechen svůj majetek.

Teprve ve druhé polovině 18. století za vlády Marie Terezie, a zejména pak jejího syna Josefa II., bylo rozhodnuto o zajištění financování tohoto nalezince ze strany pražských měst, a to částkou 375 zlatých měsíčně. Toto nařízení mimo jiné stanovil dekret o státní instituci,

---

[25]SECKÝ, Rudolf. *Dobročinné spolky a ústavy soukromé v král. hlavním městě Praze a předměstí*. Díl 1.Praha: Pelcl, 1905, str. 12.

[26]RUTH, František. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních sv. 3 Purkyňova ulice – Žofín*. Praha: Pavel Körber, 1903, s. 1116.

[27]ADÁMEK, Karel Doba *poroby a vzkříšení rozhledy v kulturních dějinách království českého v XVII. a XVIII. století*. Roudnice n. Labem: nákladem A. Mareše, 1878, s. 175.

vydaný roku 1762 Marií Terezií. Od roku 1769 ústav získal příspěvek z c. k. zastavárny ve výši 350 zlatých měsíčně.[28] S financováním pomáhaly také rody Fuggerů a Bazzenigiů.[29]

Ve druhé polovině 18. století vzniká při špitálu přádelní škola a manufaktura na hedvábí získávaného z morušových sadů. Díky tomu také výrazně vzrostl jeho majetek. V roce 1789 už nalezinci patřilo 289 539 zlatých a 25 krejcarů movitého majetku a asi 700 000 zlatých veškerého majetku. Správa Vlašského špitálu se starala o 716 nalezenců, 83 chudých, 32 těhotných a 10 nemluvňat.

V roce 1762 Marie Terezie nechala zřídit útulek pro těhotné – nalezinec sv. Máří Magdalény –, aby předešla zabíjení nechtěných nemanželských dětí, jejichž počet velmi narostl.

V roce 1763 bylo z odkazu hraběnky Kinské[30] pro nalezinec zakoupeno několik domů v Soukenické ulici. K definitivnímu otevření nalezince došlo v roce 1765, o rok později se otevřela také porodnice. Nicméně stávající prostory již nestačily velkému počtu přicházejících nalezenců. V roce 1776 se proto původní nalezinec sloučil s Vlašským špitálem. Později byl zakoupen i sousední Šporkův dům za 9 500 zlatých jako útulek pro těhotné ženy a nalezinec s porodnicí se přesunuly z Vlašského špitálu. Marie Terezie společně se svým synem Josefem II. ocenili v roce 1777 rektora a dva přednosty Vlašského špitálu čestnými medailemi. V roce 1778 bylo v tomto ústavu ošetřováno 120 nalezenců a 20 těhotných žen.[31] Rodičky, které zde rodily bezplatně, se musely podvolit účasti mediků a porodních asistentek při porodech. Špitál totiž sloužil současně klinické výuce medicíny.[32]

Roku 1784 vydal Josef II., zastánce humanitních reforem, podnět pro zlepšení všech těchto ústavů. Zřizují se nové porodnice a nalezince, všeobecná nemocnice a chorobince.

---

[28]GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 13. ISBN 978-80-247-1788-3.

[29]ADÁMEK, Karel. *Doba poroby a vzkříšení rozhledy v kulturních dějinách království českého v XVII. a XVIII. století*. Roudnice n. Labem: nákladem A. Mareše, 1878, s. 175.

[30] RUTH, František. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních sv. 1. ulice Anenská – Karlov*. Praha: Pavel Körber, 1903, s. 472.

[31] PELCL, Hynek. *Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v království Českém za leta 1896-1898*. Praha: Dr. Hynek Pelcl, 1900, s. 206.

[32] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 961, kart. 2. Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě), 1946.

Josefínské reformy v roce 1789 zabavily a zestátnily všechny majetky dosavadních soukromých sirotčinců a chudobinců, včetně majetku Vlašského špitálu. Nové porodnici věnoval Josef II. budovu u sv. Apolináře, založenou Karlem IV. v roce 1363. Nalezinci císař věnoval částku 26 940 zlatých. Vyhláškou zemského Gubernia z 30. 7. 1789 pak došlo k otevření veřejného nalezince ve staré porodnici u apolinářského kostela. Dne 17. 8. 1789 byla budova předána k užívání pro 903 dětí a 30 těhotných.[33] Tentýž den současně považujeme za datum vzniku ústavu.

V roce 1861 nalezinec přechází do zemské správy.[34] Výnos státního ministra z 9. 9. 1861 č. 5633 doslovně uvádí: *„Je účelem porodnice poskytnouti ženám svobodným útulku v poslední době těhotenství a ošetřovati a pomáhati jí při porodu. Z porodnice přechází svobodná žena bezplatně i s dítětem do nalezince, kde po nějaký čas kojí (je-li jí způsobilou). Děti zůstávají v opatrování ústavním do 6. roku, a to buď v ústavu, buď dávají se za plat ženám mimo ústav.“*[35] Kromě nemanželských dětí narozených v ústavu, dostávaly se do dočasného opatrování také nemanželské děti narozené mimo porodnici a někdy i děti manželské. Příbuzní za ně ale museli složit příslušný poplatek. Pokud však prokázali svou chudobu, poplatek platila domovská obec dítěte. V roce 1864 pak vyšel zákon, podle kterého se poplatky za děti mají odvádět ze zemského fondu dané země, do níž dítě přísluší.[36]

---

[33] PELCL, Hynek. *Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v království Českém za leta 1896-1898*. Praha: Dr. Hynek Pelcl, 1900, s. 206-210.

[34] RUTH, František. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních sv. 1. ulice Anenská – Karlov*. Praha: Pavel Körber, 1903, s. 472.

[35] PREININGER, Vladimír. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví, se zvláštním zřetelem na země koruny České*. V Praze: Bursík & Kohout, 1900, s. 366.

[36] Tamtéž.

2 Nová zemská porodnice U Apolináře

2.1 Výstavba nové zemské porodnice

Skutečnost, že ani rozšířená porodnice nebyla časem schopna uspokojit zájmy rodiček, dala vzniknout projektu nové porodnice, který vypracoval František Antonín hrabě z Thun-Hohenštejna. Následně Zemský výbor království Českého požádal České místodržitelství, přípisem z 16. 1. 1862, o schválení stavby nové porodnice v prostoru takzvané Helfertovské zahrady a o přidělení finančních prostředků pro tuto stavbu.

Po složitých jednáních nakonec Zemský výbor schválil stavbu ústavu, jenž měl v budoucnu zajistit až 1 000 porodů ročně. Padlo také rozhodnutí, že budova bude postavena na místě někdejšího Herzogova pivovaru. Podle návrhu Zemského výboru pak Zemský sněm v roce 1863 uvolnil finanční prostředky pro výkup pozemků okolo staré porodnice, tedy zahrady Helfortovy a Herzogovy.[37] Výstavba Zemské porodnice U Apolináře započala v roce 1865. *„V roce 1866 komise složená z několika poslanců Zemského sněmu rozhodla o zrušení staré porodnice, a že je zapotřebí, aby nová měla kapacitu nejméně 3 000 porodů za rok.“*[38]

Autor stavby Josef Hlávka byl návrhem výstavby nové porodnice pověřen již roku 1863. Kvůli tomuto projektu také začal studovat dostupnou literaturu týkající se porodnictví. Hlávka se inspiroval moderními lékařskými poznatky z té doby a plány významných soudobých evropských porodnic. Stavby porodnic poznával i při svém dlouhodobém pobytu v Anglii a Francii. Navštívil také nemocnici sv. Jana v Bruselu, Rudolfovu nemocnici ve Vídni a nemocnici Lariboisiere v Paříži. Jeho nová porodnice se velmi podobala nemocnici Hotel-Dieu v Paříži. *„Ta má na každé straně o jedno boční křídlo víc a vychází z plánů Bernarda Poyeta, který podle směrnic francouzské Akademie navrhl princip půdorysu s centrálním nádvořím a hřebínkovým uspořádáním pavilonů kolem tohoto nádvoří.“*[39]

Původně očekávané náklady ve výši 400 000 zlatých se nakonec vyšplhaly na 946 000 zlatých a vnitřní vybavení stálo 101 000 zlatých. Jediný (byť závažný) nedostatek této převratné

---

[37] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 15. ISBN 978-80-247-1788-3.

[38] Tamtéž.

[39] KAZIMOUR, Ivan. *Historie českého zdravotnictví* [online]. Martin Koláček – E-knihy jedou, 2016 [cit. 2022-06-03]. ISBN 978-80-751-2595-8.

stavby představovala absence vlastního zdroje vody, kterou museli do ústavu dovážet z novoměstských nádrží a v zimě, nebo v období velkého sucha přímo z Vltavy.

„Podnikatelé stavby měli problémy s dodáváním speciálních cihel, a přestože bylo nakonec upuštěno do původního návrhu střídání cihel žlutých a červených, byly problémy i se zvláštní výrobou cihel tmavě červených. Od r. 1870 se dodavatelem stavby stává Alois Bulíř, kterého brzy vystřídá J. Pichler. Všechny kamenické práce pocházejí z dílny kamenického mistra Johanna Krannera.“[40]

V roce 1870 Hlávka částečně ochrnul a mohl se pohybovat pouze na pojízdném křesle. Ode dne 25. 4. 1870 se tak stává jeho zástupcem Ing. J. Kasal a od 10. 8. 1872 jej nahrazuje Čeněk Gregor. Ten stavbu řídil až do jejího zdárného konce, tedy spolu s Hlávkou, jenž ho instruoval ze svého zámku v Lužanech. Dne 26. 4. 1875 došlo k otevření porodnice, a ještě v tentýž den se v ní narodilo první dítě. Nemocnice dostala název Královská česká zemská porodnice u svatého Apolináře, podle blízkého kostelu svatého Apolináře. Mezi Pražany se také ujal název Červený dům.

Stará budova porodnice a nalezince sloužila jako ústav choromyslných. Nalezinec nevyhovoval dosavadním potřebám a nadále zůstával ve starých místnostech v budovách č. p. 456-II a 460-II.[41] Proto poslanec dr. Roser vznesl v roce 1880 návrh na vyřešení tohoto problému zrušením nalezince. Návrh se však schválení nedočkal – naopak roku 1881 Zemský sněm navrhl zachování nalezince a výstavbu nového. Jeho výstavbu nakonec odsouhlasil Sněm království Českého usnesením z 22. 1. 1894 a anketou ze 14. 2. 1895 o stavebním návrhu budovy pro nový nalezinec.[42] Podle plánů měla novou budovu tvořit dvojice pavilonů – tedy nalezinec a porodnice. V každém objektu mělo být 120 dvojpostelí (pro matku a dítě) a 30 postelí pro děti navrácené z pěstounské péče. Plán obsahoval navíc ještě dva izolační pavilony pro operované děti (s 20 dvojpostelemi) a jednu administrativní budovu. Náklady se odhadovaly na 480 700 zlatých. Po rozhodnutí sněmu o zachování nalezince byly zakoupeny

---

[40] Tamtéž.

[41] PELCL, Hynek. *Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v království Českém za leta 1896-1898*. Praha: Dr. Hynek Pelcl, 1900, s. 207.

[42] Tamtéž, s. 206.

domy 454-II, 455-II, a také doposud jen pronajatý dům 456-II. Výstavba všech tří domů vyšla celkem na 95 000 zlatých a 100 dukátů.[43]

Nový nalezinec s porodnicí měl tedy celkem čtyři pavilony (A, B, C, D). Samotný nalezinec se nacházel v pavilonu C a jeho stavba začala roku 1896. V roce 1898 byl otevřen nový pavilon pro české oddělení a v roce 1902 pavilon pro oddělení německé. Kromě těchto budov se ještě jedna pobočka nalezince nacházela v Karlíně a sloužila odrostlejším dětem, navráceným z pěstounské do takzvané normální péče, kterou spravoval řád sester sv. Karla Boromejského.

V novém, moderně zařízeném nalezinci se nacházely čekárny pro pěstounky, síně pro vydávání, vážení a lékařské prohlídky dětí i prostory pro jejich vracení pěstouny. V objektu se nacházely moderní koupelny s teplou vodou, ústřední topení, šestnáct telefonních linek, jedna zdviž na uhlí a druhá menší na hotové pokrmy. Na chodbách se nalézaly kuchyňky, protože v ústavu platil zákaz konzumace jídla na pokojích. Pavilon disponoval také klinickou knihovnou a posluchárnou pro mediky. Nechyběl zde ani byt pro asistenta, dezinfekční pokoj, operační síň a pokoj pro operované děti. Součástí budovy byla i bezplatná ordinace. Lékařský personál sestával z profesora a primáře v jedné osobě, asistenta, sekundáře, pomocného lékaře a deseti ošetřovatelek.

V roce 1906 došlo ještě v areálu nového nalezince k otevření oddělení pro starší děti, které se vracely do ústavní péče. Toto oddělení v roce 1921 opět zaniklo,[44] čemuž se budu podrobněji věnovat v dalších kapitolách.

2.2 Správa porodnice, nemocnice a nalezince

Jak jsem již uvedla, zemská porodnice a nalezinec sestávaly ze dvou ústavů pod jednou správou, přičemž od roku 1861 její správa podléhala Zemskému výboru a její finanční záležitosti Zemské účtárně. Budovy včetně zařízení spadaly do majetku země České a všechny náklady na provoz, nemajetné ošetřovanky i jejich děti hradil Zemský fond.[45] Původně stál v čele vedení ústavu ředitel, který zároveň zastával funkci primáře porodnické kliniky. Od roku

---

[43] Tamtéž, s. 207.

[44] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 961, kart. 2. Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě), 1946.

[45] PREININGER, Vladimír. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví, se zvláštním zřetelem na země koruny České*. V Praze: Bursík & Kohout, 1900, s. 366.

1904 bylo ale pro správu nemocnice ustanoveno nové místo ředitele, který se měl zabývat pouze administrativou. Časem došlo opět ke změně a ředitel zastával i funkci primáře nalezince.[46]

Porodnice sestávala ze dvou klinik – z lékařské, ve které se také vyučovali budoucí lékaři, a kliniky babické pro výchovu babiček. Součástí porodnice bylo takzvané „tajné oddělení“, které sloužilo spíše matkám z bohatších vrstev. Ty sem chodily rodit v utajení a děti v nalezinci rovnou zanechaly. V roce 1883 došlo ke zrušení tajného oddělení a jeho nahrazení platebním oddělením. Ve stejném roce došlo také k přejmenování klinik – z jedné se stala klinika česká a z druhé německá. Celkem tedy měla porodnice čtyři oddělení – 1. polikliniku českou lékařskou, 2. polikliniku německou lékařskou, platební oddělení a již zmiňovanou babickou školu.[47] O narozené děti, které v porodnici zanechaly jejich matky, bylo postaráno do věku šesti let. A to buď v pěstounské péči, nebo byly vychovávány v sirotčinci.

Jak jsem již uvedla dříve, do roku 1904 měla každá klinika přednostu (primáře), který měl univerzitní vzdělání, a zdravotnický personál kromě lékařů a porodních asistentek sestával také z opatrovnic. Pro udržení pořádku a dodržování pravidel byl pro každé oddělení vypracován domácí řád. V domácím řádu[48] se kromě jiného uvádělo, jak často provádět úklid, větrat na pokojích, dezinfikovat toalety a měnit čisté prádlo v koupelnách (dvakrát týdně). Tento řád také zakazoval uchovávání hořlavin na půdě.[49]

Zemský řád[50] stanovoval pravidla pro přijímání rodiček. Ty byly při vstupu prohlédnuty babičkou „*co do čistoty hlavy, těla i svého prádla a šatstva*“,[51] v případě potřeby vykoupány a obdržely také ústavní prádlo. Ošetřovanky musely vstávat ráno v 5 hodin, po ranní hygieně se věnovaly úklidu ložnic až do 7 hodin. Povinnost úklidu se nevztahovala na neděle a obecně se netýkala kojných v nalezinci. Na pokojích platil zákaz praní a sušení prádla. Ošetřovanky, kromě těch na platebním oddělení, pracovaly ještě v kuchyni, prádelně nebo šily a spravovaly

---

[46] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 961, kart. 2. Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě), 1946.

[47] Tamtéž.

[48] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 965, k.2.Domácí řád ústavu, 1905-1919.

[49] Tamtéž.

[50] Tamtéž.

[51] Tamtéž.

prádlo. Za šití mohly získat také menší peněžité odměny. Zemský řád nezapomínal ani na modlitby před jídlem, nedělní mše a pokyny, jak se chovat při požáru. „*Každá ošetřovanka vezme dvě děti a ty vynese ven, opatrovnice odcházejí z ložnic až na konec*“.[52] Řád upravoval i pravidla pro chování personálu – opatrovnice se neměly mezi sebou hádat a pomlouvat, ani pomlouvat ošetřovanky.

Nalezinec u 1. Zemské porodnice u sv. Apolináře se z větší části staral o nemanželské děti narozené v porodnici, ale přijímal do své péče i nalezence v pravém slova smyslu – tedy děti nalezené často na prahu kostela, sirotky a jinak opuštěné děti. Stav nalezenců za období 1896–1898 dokládá citovaná zpráva.

Podrobný přehled o porodech, ošetřovaných dětech a vynaložených nákladech najdeme ve zprávě o poměrech a zařízení v království Českém za léta 1896–1898.[53] Z tohoto dokumentu vyplývá, že celkový počet ošetřovaných rodiček se pohyboval od 3 500 téměř do 4 000 žen a počet narozených dětí rovněž přesahoval 3 000. Jen zlomek z těchto dětí tvořily děti propuštěné s matkami do vlastních rodin. Úmrtnost rodiček za uvedené tři roky takřka kopíruje tentýž trend a pohybuje se kolem 0,7 %. Počet mrtvě narozených dětí se pohybuje od 3 do 4,4 %. Nelze však říci, že by měl vzestupnou, či sestupnou tendenci. Procentuální vrchol se totiž nachází uprostřed uváděného období, tedy v roce 1897. Ze stejné zprávy lze vyčíst denní počet porodů, počet narozených dvojčat i porodů uskutečněných na ulici. Zpráva porovnává také data úmrtí za období 1896–1898, která rozděluje na úmrtí dětí z ústavů a mimo ústavy (tedy svěřené do pěstounské péče). Úmrtnost dětí mimo ústavy zde jednoznačně převyšuje úmrtí v ústavech.

Pro chod sirotčince a nalezince bylo důležité zajistit dostatečný počet kojných. Tohoto úkolu se většinou ujímaly chudé matky, které do porodnice přišly porodit nemanželské dítě, a mohly mu takto zajistit pobyt v pěstounské péči do šesti let věku. Kojné zde zůstávaly přibližně čtyři týdny. Ze zprávy za období 1896–1898 vyplývá, že v roce 1896 jich bylo evidováno 3075, v dalších letech pak 3 157 a 2 862.[54] Údaje o chůvách z velké části kopírují také údaje o nemanželských rodičkách, které měly zájem využít pro své narozené dítě venkovskou pěstounskou péči. Jednalo se často o matky chudé, které neměly prostředky na placené

---

[52] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 965, kart. 2, Domácí řád ústavu, 1905-1919.

[53] PELCL, Hynek. *Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v království Českém za leta 1896-1898*. Praha: Dr. Hynek Pelcl, 1900, s. 206-210.

[54] Tamtéž, s. 206-210.

pěstounky, a kojení pro ně byl způsob, jak zajistit svému dítěti alespoň pro prvních šest let dětství v rodinném prostředí.

2.3 Rodičky

Královská česká zemská porodnice platila ve své době za vskutku unikátní a převratné zařízení, ojedinělé v celé Evropě, a stala se vzorem i pro další země. Do zemské porodnice mohly přijít porodit své nemanželské dítě výhradně ženy, které příslušely do Čech. Rodičky, které měly zájem porodit své dítě v Královské zemské porodnici, byly přijímány k ošetření dle svých majetkových poměrů a následně rozdělovány do tří kategorií, podle nichž se jim určoval poplatek za porod. „*V oddělením platebním ošetřují se ženy dle tříd: v I. třídě 6 K., v II. třídě 4 K., v III. třídě 2 K. denně.*“[55] Rodičky, respektive matky nemanželských dětí, které své děti chtěly zanechat v nalezinci, pak ještě platily další poplatek. „*Při vstupu platí se taxa za dítě, jež má býti přijato do zemského nalezince v I. a II. třídě 400 K., v III. třídě 249 K. Cizinky neplatí této taxy, neboť jejich děti do nalezince se nepřijímají.*“[56] Budoucí matky byly vždy přijímány s dokladem totožnosti. Pokud se prokázaly vysvědčením chudoby, poplatky za odpuštění si mohly odpracovat drobnými domácími pracemi nebo úklidem. Při příjmu rodiček docházelo ke střídání obou klinik a každý příjem se hlásil v přijímací kanceláři. Ta vedla takzvanou knihu přírůstků, následně se údaje o ošetřovaných zapisovaly přímo do Protokolu o ošetřovaném. Souběžně se tyto údaje zaznamenávaly na zvláštní lístky pro každou ošetřovanku, a to pod jejím číslem, které obdržela během příjmu.

Porody se zaznamenávaly do knihy porodů a společně s ostatními klinickými údaji o matce a novorozeněti ještě do takzvaného klinického protokolu. Pro každý porod se vyhotovil porodní lístek a pro nemanželského novorozence dětský lístek, později vedený jako dětská známka. Pro lepší evidenci byl každý rok zakládán nový index matek a dětí, řazený dle abecedy. Při propuštění matky z ústavu byl ještě vystaven propouštěcí arch a datum propuštění bylo uvedeno i v protokolu o ošetřovaném.[57]

---

[55] KAFKA, Josef. *Praha, hlava království Českého*. Praha: Edv. Grégr, 1901, str. 2, Kafkův Ilustrovaný průvodce po království Českém.

[56] Tamtéž.

[57] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, fond ZPN, inv. č. 961, kart. 2. Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě) 1946.

Matky, které neměly peníze na poplatek za ponechání dítěte v nalezinci, a chtěly, aby bylo přijato do pěstounské péče, si mohly tento poplatek po porodu odpracovat – například úklidem, ručními pracemi, ale nejčastěji jako kojné. Tyto matky po porodu odcházely do nalezince příslušejícího k Zemské porodnici U Sv. Apolináře, kde kojily děti čekající na pěstounskou venkovní péči. *„Osoby, jež (nejdéle 4 měsíce) konají službu kojných, mají nárok na bezplatné zaopatření dítěte po 6 let.“*[58] Některé matky dostaly nabídku na kojení v rodinách za poplatek 20 zlatých, vyplácený ústavu.

Každá matka musela po odchodu z porodnice povinně nahlásit místo svého bydliště, které se zaznamenalo do spisu dítěte. Pokud se ve výjimečném případě stalo, že si nemanželská matka vzala své dítě domů, musela podepsat revers, tedy že si u tohoto dítěte již nikdy nebude činit nárok na bezplatnou nalezineckou péči. Nicméně ze zpráv o vrácených dětech, které jsou k dispozici v Národním archivu, vyplývá, že se děti přesto vracely od matek zpět do ústavu. Nejsou zde uvedeny důvody, jen skutečnost, že děti „musely“ být vráceny. Také se ve zprávách často opakují stejná příjmení dětí.

Matky, které měly zájem o zanechání dětí v pěstounské péči, se vždy dozvěděly místo umístění svých dětí. Mohly je tak navštěvovat a udržovat s nimi kontakt, což bylo pro děti velmi důležité. Pokud se matka během této doby vdala a její manžel se rozhodl si dítě osvojit, dítě se vracelo k matce a žilo s ní a nevlastním otcem. V případě, že matka zemřela a dítěte se neujali pěstouni, bylo po dovršení šestého roku odkázáno na obec, k níž příslušelo. A pokud se nenašli jeho příbuzní, kteří by si jej ponechali, skončilo většinou v sirotčinci.

Jak již bylo uvedeno, porodnice sloužila i movitějším matkám. Pro případ, kdy nechtěně otěhotněla šlechtická nebo měšťanská dcerka, fungovaly v budově dvě luxusní a tajná oddělení se zvláštními vchody z ulice. Zde pak mohly tyto ženy porodit v utajení.

„Zvláštních výsad požívaly ženy přijaté do ústavu za ošetřovné I. a II. třídy. Do ústavu vstupovaly a odcházely tajným vchodem a zahalené maskou. Nikdo se jich nesměl dotazovati na jméno, nebo kdo je otcem dítěte. Při nastupování odevzdávaly toliko zapečetěnou obálku s lístkem, na němž bylo napsáno jejich jméno a příjmení. Ošetřovanky II. Třídy byly poukazovány na lůžka v lépe zařízených síních společných.

---

[58] KAFKA, Josef. *Praha, hlava království Českého*. Praha: Edv. Grégr, 1901, str. 3, Kafkův Ilustrovaný průvodce po království Českém.

Ošetřovanka I. třídy byla uvedena do zvláštního pokoje s lůžkem zařízeného s veškerým pohodlím. Do pokoje vstupovala s maskou. Mohla sebou přivésti vlastní ošetřovatelku. Ústavní ošetřovatelky neměly do pokoje volný vstup. Mohly tam vstoupit jen na znamení dané zvonečkem. Personál obou privilegovaných odděleních byl vázán naprostou mlčenlivostí.“[59]

Tyto bohaté rodičky, které nechtěly, aby se o jejich „poklesku“ někdo dozvěděl, mohly za určenou taxu ponechat novorozeně v ústavním nalezinci (podle zařazení do příslušné třídy). Tyto děti se pak nikdy nedozvěděly, kdo byli jejich rodiče.

„Křestní list dítěte musel farář vystaviti na smyšlené jméno, přijala-li ošetřovanka takové, nebo pod pouhým číslem protokolu. Zapečetěná obálka s jménem byla v ředitelství ústavu otevřena jedině v případě úmrtí ošetřovanky. Při odchodu z ústavu byla ošetřovance opouštějící porodnici v masce a tajným vchodem zapečetěná obálka vrácena.“[60]

Přestože zemská porodnice sloužila všem rodičkám, většinou v ní rodily ženy svobodné. Vdané bohaté ženy si mohly dovolit rodit doma za asistence porodní báby, nebo i odborného lékaře. Ostatní vdané ženy, které nebyly příliš bohaté, nejčastěji rodily doma, pouze za asistence porodní báby. Jen ve výjimečných případech pak v nemocnici; hlavně v případech, kdy se již dopředu vědělo o komplikacích, které by při porodu mohly nastat.

Vzhledem k vysoké úmrtnosti rodiček na horečku omladnic a kvůli dalším komplikacím se lékaři snažili prostřednictvím zemské porodnice dostat osvětu ke střední a chudší třídě vdaných žen. Situace však přesto nebyla vůbec jednoduchá. Rodit U Apolináře totiž znamenalo získat určité společenské stigma. Jak se také psalo v Národních listech ze dne 27. 2. 1910: *„Odpor proti vstupu do porodnice jest však příliš hluboko zakořeněn u našeho lidu, a to hlavně z té příčiny, že dívky svobodné, těhotné, stigmatisovány jsou při svém vstupu do porodnice jako ‚dívky padlé‘ a dítky jejich z porodnice vycházející nesou po celý život svůj příhanu místa svého zrození. Žádná vdaná žena neslyšela by ráda výčitku, která by jí mohla být vmetena do tváře od nějaké dobrosrdečné, špičaté sousedky, že jest její dítě u Apolináře křtěno.“*[61] Krom toho některé vdané ženy odmítaly v porodnici rodit proto, že se porody staly součástí vzdělávání a praxe mediků, a nechtěly se v tak intimní chvíli odhalovat před mladými studenty.

---

[59] Volná myšlenka, časopis volných myslitelů českých. Rok. vydání 1929 ročník 20, č. 43.

[60] Tamtéž.

[61] KAFKA, Josef. *Praha, hlava království Českého*. Praha: Edv. Grégr, 1901, str. 5, Kafkův Ilustrovaný průvodce po království Českém.

3 Pěstouni, pravidla pro pěstounství a dvoutřetinová péče

3.1 Pěstouni a pravidla pěstounské péče

Péče o nalezence byla původně stanovena do dvanáctého roku dítěte, od roku 1829 zkrácena na deset let a v roce 1861, při převzetí správy ústavu Zemským úřadem, zkrácena na šest let. Pěstouni si dítě odváželi z nalezince velmi brzy, a to již osmý den po jeho narození.[62] Ústav každé pěstounce hradil cestovné i stravné. Pravidla pro zájemce o pěstounskou péči se velice podobala těm dnešním. Každá pěstounka musela prokázat svou způsobilost jak z hlediska lékařského (potvrzením od lékaře), tak z hlediska morálního (potvrzením z farního, nebo obecního úřadu). Lékař ještě potvrzoval způsobilost pěstounky ke kojení a vhodnost její domácnosti pro umístění malého dítěte. Přednost měly pěstounky schopné kojení dítěte.

Další podmínkou pro žadatele o pěstounskou péči bylo mít i jiný než jen pěstounský příjem. Tato podmínka se také neliší od dnešních požadavků při žádosti o pěstounskou péči, s výjimkou profesionálních pěstounů na přechodnou dobu (kdy pěstounskou péči vykonávají jako hlavní pracovní činnost). V případě, že pěstounka nebyla shledána způsobilou, a s tímto rozhodnutím nesouhlasila, mohla se se svou stížností obrátit na úřad c. k. okresního hejtmanství.

V případě kladného vyřízení žádosti obdržela úspěšná žadatelka knížku se zásadami pro pěstouny, kde se mimo jiné uvádělo: „*Nalezenci vydávají se pěstounkám vdaným, nebo ovdovělým do péče za plat každého všedního dne v zemském nalezinci. Pěstounky dostavte se osobně od 8 do 9 hodiny ranní do správní kanceláře nalezince opatřeny čistou a dostatečně velkou dětskou peřinkou a vlněným šátkem.*“[63]

Analogii s dnešní dobou lze vidět i v předpisu pro každého pěstouna, který uváděl: „*Převzaté dítě povinni jsou pěstounové ošetřovati s takovou oddaností, svědomitostí a péčí, jako by jejich vlastním dítětem bylo.*“[64] Pěstounky pocházely většinou z chudších poměrů a možnost přivydělat si pár krejcarů uvítaly. Na druhou stranu se dítě někdy ocitlo ve velmi ubohých podmínkách, což nejlépe dokazuje nejvyšší počet úmrtí nalezenců v období 1858–

---

[62] SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. s. 22 Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law). ISBN 978-80-87475-43-0.

[63] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008 ISBN 978-80-247-1788-3. s. 18.

[64] Tamtéž.

1873[65] (v nalezinci i u pěstounů). Mezi důvody tak vysoké úmrtnosti v nalezinci patřila bezesporu úsporná opatření, špatné hygienické podmínky i nedostatek kojných. V roce 1858 dokonce počet zemřelých dětí převýšil počet nově přijatých.

Plat, který pěstouni dostávali, nebyl nijak vysoký a s přibývajícím věkem dítěte se snižoval. První rok dostávali za dítě šest krejcarů, ve druhém čtyři krejcary a od třetího roku jen tři krejcary. Ani výbavička pro novorozeně, kterou dostala každá pěstounka v porodnici, nebyla dostačující – skládala se ze dvou košilek, dvou plen a jednoho obvazku.[66] Příspěvek pěstounům určoval Zemský výbor a vedl o něm záznamy. Pěstounky měly během doby, kdy se zabývaly pěstounskou péčí, zřízené účetní konto, takzvaný kontovní list. Ze začátku měsíčně, a později čtvrtletně, posílaly do ústavu výplatní lístky potvrzené farním úřadem a na jejich základě se jim vyplácelo ošetřovné. Měly také nárok na odměnu za kojení, pokud se staraly o svěřené dítě celý rok a kojily jej nepřetržitě osm měsíců.

Aby tyto částky mohly obdržet, musely pěstounky od faráře získat již zmiňované potvrzení, že svěřené dítě žije, je zdravé a jeho výchova probíhá řádně. Také obvodní lékaři měli za povinnost dohlédnout na nalezence v pěstounských rodinách pravidelnými prohlídkami, za které jim náležela roční odměna za každé dítě. V případě, že dítě onemocnělo, obraceli se pěstouni na obecní, nebo farní úřad, kde si vyžádali poukázku na bezplatné léčení. Tu pak odevzdali lékaři. Při předepisování léků se musel lékař řídit normou pro chudé.

Sazby za léčení nalezenců upravovalo nařízení c. k. místodržitele ze 17. 2. 1903, č. 15511, č. 28 zemského zákoníku. Pro rok 1903 stanovoval sazbu lékaře, odstupňovanou podle vzdálenosti od jeho bydliště, přičemž do 2 km dostával 80 haléřů, do 3 km pak 1 krejcar a 40 haléřů, do 4 km 2 krejcary a za každý další kilometr 50 haléřů. Pokud nemocný potřeboval obvazy a antiseptikum, účtoval je lékař zvlášť.[67]

Dozorem nad výchovou u pěstounů se také zabýval samotný ústav. Ten na základě Zemského dekretu z roku 1901 vysílal své zaměstnance na inspekční návštěvy. Od roku 1909

---

[65] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 961, kart. 2. Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě), 1946.

[66] SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. s. 22. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law). ISBN 978-80-87475-43-0.

[67] ŠTĚDRÝ, Bohumil. *Zákony, nařízení a jiné místní předpisy mimo řád stavební platné pro král. České: díl. II*. V Praze: Důchody obce král. hlav města Prahy, 1911. s. 609.

tuto povinnost převzala okresní komise péče o mládež. Pěstounům, u nichž byly shledány závady při péči, se svěřené děti odebraly a vracely se zpět do ústavu. Výplata za pěstounskou péči se vyplácela přímo v nalezinci.

3.2 Pravidla pro ukončení pěstounské péče

Jak jsem již uvedla dříve, o svěřené dítě se pěstouni vždy starali do šesti let věku. Po ukončení šestého roku dítěte si jej mohli bezplatně ponechat, jestliže k němu citově přilnuli. V opačném případě měly pěstounky možnost vrátit dítě zpět do nalezince, osm dnů před jeho šestými narozeninami. Vrácené dítě muselo mít slušné oblečení, domovský list a očkovací vysvědčení. V případě zájmu si pěstouni za vrácené dítě mohli vzít domů jiné, pokud předložili všechna požadovaná potvrzení. Pěstouni byli povinni vracet zpět dítě řádně ošacené. Pokud vstoupili do přijímací kanceláře s dítětem s roztrhaným šatem, tento nedostatek se jim strhával z platu (viz také dopis přijímací kanceláři ze dne 31. 3. 1912).[68]

Pěstounská péče se v této době ocitala teprve v začátcích, stejně jako slušné zacházení při předávání dítěte i vnímání potřeby najít mu láskyplný domov. V předškolním věku se navíc už nepovažovalo za důležité zjišťovat, jakým způsobem se v dětské psychice odrazí případy, kdy si pěstouni nebudou chtít dítě ponechat. Některé děti si vzala zpět jejich matka, která se mezitím provdala, a získala tím domov, jenž mohla nyní svému dítěti poskytnout. Zemský výbor č. 4-623/IV. ze dne 2. 5. 1912[69] stanovil také pravidla po provdání matky. Pokud se matka vdala za vlastního otce dítěte, bylo jí dítě z pěstounské péče navráceno.

Dítě se nenavracelo zpět k matce za několika výjimek. Za prvé, v případě, že se jeho matka provdala za muže, který není jeho biologickým otcem a ten dítě hrubě odmítal,[70] v tomto případě by umístění k matce s odmítajícím mužem mohlo dítě psychicky poznamenat. Před navrácením dítěte matce se vždy zkoumaly také její morální kvality. Pokud se prokázala její zpustlost,[71] dítě nadále zůstávalo v nalezinecké péči. Na prvním místě opět stálo jednání v zájmu dítěte, ale i v zájmu státu – tedy aby i z nemanželského dítěte vyrostl občan a řádný člen

---

[68] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1171 kart. 33, Provádění dozoru nad nalezenci 1912.

[69] Tamtéž, 1904-1947.

[70] Tamtéž, 1904-1947.

[71] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1171 kart. 33, Provádění dozoru nad nalezenci 1904-1947.

společnosti. Dítě ve venkovské pěstounské péči nebo v nalezinci se také naučilo pravidlům společnosti. A v poslední řadě se dítě nevracelo matce v případě její naprosté chudoby,[72] která mohla vážně ohrozit vývoj dítěte. Všechny tyto výjimky se vždy uplatňovaly s cílem jednat v nejlepším zájmu dítěte. Stejný trend později převzala i nová Československá republika.

K navrácení dětí provdaným matkám ale nedocházelo příliš často. Častěji se vrácené děti nejprve umístily na přechodnou dobu do nalezince v Karlíně, a pokud o ně nezažádali pěstouni, případně matka, byly předávány obcím (podle matčiny příslušnosti). Zástupci obcí si museli každé dítě vyzvednout ve stanovené lhůtě. Pokud lhůtu nedodrželi, museli uhradit poplatky za přespočetné dny, které děti strávily v Karlíně, a za dopravu dítěte.

Obecní úřady tyto děti potom umístily do sirotčinců. Každé dítě mělo určeného opatrovníka, kterým většinou býval rychtář. Ten později zajišťoval i další vzdělání dětí. O každém dítěti se v porodnici vedly pečlivé záznamy od chvíle jeho narození a předání do pěstounské péče. A po šestém roce věku dítěte také o tom, zdali zůstalo v rodině, bylo předáno obci, nebo matce. Tyto záznamy se nacházejí v Národním archivu v Praze na Chodově.

3.3 Dvoutřetinová péče

Od roku 1875 se stanovila takzvaná dvoutřetinová péče, kdy se matka mohla o své dítě starat sama a dostávat pěstounský příspěvek. Příspěvek se vyplácel pouze do čtyř let věku dítěte a jeho výše se snižovala na dvě třetiny původní výše.[73] Pro posílení této péče obdržely svobodné matky na příjmu v porodnici *Desatero otcovských rad nemanželským matkám*. Jeho čtvrtá rada například uvádí: „*Nejsi-li poměry nucena, neopouštěj nikdy ani dočasně své dítě*“.[74] *Nehroz se okamžitých svízelů a nesnází, nedej se strhnouti ješitností, lehkovážným sobectvím a pachtěním se po pohodlí a po požitcích. Neváhej zavčas učiniti kroky, aby se ti hned po opuštění ústavu s dítětem dostalo v rodině tvých rodičů přístřeší a potřebného zaopatření. Hleď usmířiti se se svými rodiči a netaj se pokleskem svým před nimi. Jen tak kyne ti naděje, že nebudeš se museti ani dočasně rozloučiti se svým dítětem. Zůstaň svému dítku věrnou matkou i v době strádání,*

[72] Tamtéž.

[73] SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. s. 18. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law). ISBN 978-80-87475-43-0.

[74] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 962, kart. 2. Desatero otcovských rad nemanželským matkám, 1910.

ústrků a pohrdání svým okolím. Nemáš-li rodičů, hledej s dítětem útulek u svých příbuzných, neb službodárců, či u jiných dobrých a milosrdných lidí, kteří by se tě s dítětem ujali.“[75]

Smyslem této práce sice není srovnání pěstounské péče v určitém období, ale historický přehled jejího vývoje. Přesto z deváté otcovské rady můžeme vyčíst snahu o to, aby rodiče své děti neopouštěli a na prvním místě se upřednostňovala rodinná výchova: *„Staneš-li se ženou jiného muže, nezataj mu před sňatkem své tajemství… Získáš si o dítě své nemalou zásluhu, umožníš-li, aby je otčím přijal do své domácnosti.“*[76] O totéž se přitom nyní snaží naše současná legislativa. Kromě matky mohl takzvané dvoutřetinové péče využít i jiný rodinný příslušník matky a dítěte. I snížený finanční příspěvek sice mohl někdy ovlivnit rozhodnutí matky a dítě pak dostalo šanci žít s ní, ale až do konce 19. století se tak příliš často nedělo. Častější využívání této péče matkami nebo jinými příbuznými přišlo až s rokem 1909.[77]

Dvoutřetinovou péči využívaly matky, které se od svého dítěte nechtěly odloučit, ale i takové matky, které se k ní uchýlily hlavně ze zištných důvodů. Nelze jednoznačně posoudit, zda například dopis označen č. j. 6861 byl napsán zoufalou matkou, která nemá žádné finanční prostředky, nebo právě ze zcela zištných důvodů. Matka dítěte Anna Havlíková v něm píše: *„Žádám Vás abyste mne na dítě Annu Havlíkovou povinnou částku od 3. září, která na něho od zemské pokladny patří coš platíte na jiné. Vždyť nejsem povinna zadarmo dítě míti jej živit, šatit a pořádně vychovat, a to celé dva roky, abych nemusela o každý krejcar se vždy prositi. Když ale nebudete mne na něho platiti, můžete si ho od 1. dubna odebrati.“*[78]

Dne 5. února 1913 prosadil Zemský výbor změnu dosavadní dvoutřetinové péče nalezinecké. Tato změna vyjmula z nalezinecké péče děti, které dostaly matky nebo jiní příbuzní do dvoutřetinové péče, stejně jako děti, které se vrací vlastním matkám bez úplaty. O změně informoval zemský výbor svým dopisem adresovaným ředitelství českého zemského porodince a nalezince ze dne 12. 2. 1913, vedeným pod značkou 7841/IV.

---

[75] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 962, kart. 2. Desatero otcovských rad nemanželským matkám, 1910.

[76] Tamtéž.

[77] [77] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 961, kart. 2. Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě), 1946.

[78] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 965, kart. 2., opis dopisu.

Na základě výše uvedeného dopisu Zemský výbor žádá ředitelství porodnice a nalezince o návrh, jakým způsobem by šlo i nadále napomáhat matkám těchto dětí při zjišťování otcovství a vymáhání alimentů. Zemský výbor se tak společně s vedením porodnice snažil předejít situaci, kdy by dítě svěřené do dvoutřetinové péče matky zůstalo bez právního zastoupení při vymáhání otcovství a alimentů. Každé dítě bez otce mělo sice nárok na poručníka, ale z uvedených dopisů vyplývá, že tito poručníci neměli velkou důvěru Zemského úřadu ani vedení porodnice.

Z toho důvodu se Zemský výbor obrátil se svou žádostí a návrhem na prezidium c. k. vrchního zemského soudu pro království České. Výbor navrhl, aby soud každému dítěti, které bude vydáno matce do dvoutřetinové péče, stanovil dva poručníky. Jedním by byl přednosta právního oddělení nalezince a zajišťoval by pouze záležitosti týkající se otcovství a alimentů. Druhý poručník by potom dohlížel jen na výchovu dítěte. Výše uvedený návrh ale soudní prezidium odmítlo s tím, že tato věc náleží poručenskému soudu, a tím i pro děti ve dvoutřetinové péči zůstává okresní soud pro Horní Nové Město. Zprávu pod značkou 4007 Praes. 13/1914 o rozhodnutí soudního prezidia zasílá 26. 11. 1914 Dr. Lauschman na ředitelství porodnice s připomínkou, že prezidium vrchního zemského soudu tak rozhodlo „*z neznalosti obtíží při stanovování způsobilého poručníka*“.[79]

Na začátku 20. století se situace nalezenců výrazně zlepšila. K tomu velkou měrou přispělo zvýšení odbornosti v lékařské péči, která výrazně ovlivnila snížení úmrtnosti dětí, a také vývoj společnosti. Neprovdaná matka si častěji své dítě nechávala, nebo je svěřila svým rodičům. Současně přibývalo i zájemců o adopci nemanželských dětí. Za děti svěřené do pěstounské péče nadále zodpovídal ústav.

[79] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1171, kart. 33 Provádění dozoru nad nalezenci ve venkovské péči 1904-1947.

4 Právní oddělení

4.1 Právní záležitosti dítěte

Usnesení Zemského sněmu z března 1907 ustanovilo právně ochranné oddělení zemského nalezince, podřízené Zemskému výboru. Toto oddělení zastupovalo ředitelství nalezince v zákonném poručenství. Veškerou dosavadní poručenskou agendu předávalo ředitelství nalezince zemskému konceptnímu úředníkovi, a to od 1. 1. 1910.[80] Právní oddělení zajišťovalo práva dítěte a nemanželské matky, kterým pomáhalo prostřednictvím svých právníků při vedení soudního sporu o otcovství nebo u poručenských soudů. Právní oddělení si kladlo za cíl pomoci dítěti k získání alimentů od otce, aby nebylo odkázáno pouze na chudinskou pomoc. To se slučovalo i se zájmy zemského fondu, protože se tak snižovaly náklady určené na tyto děti. V zájmu zajištění pomoci matkám při vymáhání alimentů, absolvovala matka vždy při příchodu do porodnice výslech v přijímací kanceláři, který měl mimo jiné odhalit jméno otce.

Právní oddělení vedlo výkazy o přijatých dětech do nalezince, kde se uváděla příslušnost dítěte, číslo dětské známky a osobní data matky. Právní oddělení později diskrétně vybídlo otce k alimentační povinnosti takzvaným soudním smírem. Souběžně se zjišťovaly jeho majetkové poměry. Pokud otec odmítl soudní smír, došlo k podání žaloby a při následném sporu o výši alimentů na něj mohl vrchní poručenský soud uvalit exekuci. V případě, že otec prokázal svou chudobu, mohla správa zemského výboru rozhodnout o slevě na alimentech. Alimentační povinnost měla také matka, ale až po osmi měsících od porodu. Nenařizoval ji přitom soud, nýbrž byla jen upozorněna ochranným oddělením. Matky, které po porodu zastávaly místa kojných v nalezinci, byly z alimentační povinnosti osvobozeny. Pro platbu alimentů se každému dítěti zřizoval osobní účet.

4.2 Stížnosti a soudy

Přestože platila Zemská porodnice s nalezincem za jeden z nejmodernějších ústavů v Čechách, nevyhnula se ani ona občasným stížnostem. Řešily se stížnosti uvnitř ústavu, stížnosti adresované zvenku, případně i uvedené v tisku. Uvnitř nemocnice a porodnice si

---

[80] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 961, kart. 2., Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě), 1946.

některé ošetřovanky stěžovaly na opatrovnice. V archivu je například uložen spis se stížností na opatrovnici, která údajně nadávala ošetřovankám do krav, děvek a sviní. Na základě této stížnosti proběhl i výslech rodiček, které zažádaly o propuštění do domácí péče. Ani jedna však uvedené důvody stížnosti nepotvrdila. Pouze jedna z nich uvedla, že opatrovnice na ně občas křičela, nedosvědčila však použití hrubých nadávek. Opatrovnice se bránila vysvětlením, že udávající ošetřovanka často *„nemravně z okna na mužské hulákala“*, a proto ji musela napomenout, nadávky však také nepřiznala.[81]

Mnohem závažnější stížnosti, které ústav řešil, se objevovaly v tisku. Několik z nich je uloženo v Národním archivu. Například časopis Ženský list dne 29. 9. 1910 otiskl článek *Vady a chyby v pražské porodnici*.[82] Tento článek se zabýval nedůstojným chováním k rodičkám na příjmu ze strany vrátného, dále čistotou nemocnice pouze „na první pohled“, kdy po *„důkladném zjištění lze tam nalézt různý hmyz“*, kterého se nemocnice nedokáže zbavit. Mimoto se v článku píše o nedůstojném přenášení jídel z porodnice do nalezince ošetřovankami a doporučuje se nemocnici pořídit pro tyto účely vozík. Kritika také směřovala vůči nedůstojnému zacházení, kterému musí čelit ošetřovanky při svém zdravotním vyšetření a ošetřování. Vědělo se samozřejmě, že nemocnice slouží pro výuku lékařů. Jejich chování by však údajně mohlo být vůči rodičkám ohleduplnější. Kritika se týkala také ponižování ošetřovanek, které měl údajně lékařský personál nazývat nepěknými jmény. Článek věnoval pozornost také dětem s příjicí (syfilidou), přičemž tyto děti měli svěřovat do venkovské péče pěstounkám, které o této skutečnosti vůbec nevěděly a dozvídal se o ní pouze místní lékař. Vzhledem k tomu, že pěstounky svěřené děti často i kojily, možnost nákazy touto nemocí je tak přímo ohrožovala na životě.

Kritika v článku směřovala také na přijímání matek „idiotek“, které po svém propuštění a porodu bývají často zneužity vesnickými chasníky a přicházejí do porodnice přivést na svět dalšího „idiota“. V článku se navrhuje, aby se takovýmto ošetřovankám dostalo jiné ústavní

---

[81] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 980, kart. 2 Agenda právně ochranného oddělení 1906-1922

[82] *Ženský list: časopis pracující třídy ženského pohlaví*. 19. Brno: František Hořák a A. M. Špera, 1892-1914, 1910. ISSN není.

péče, aby již nemohly rodit další „idioty“.[83] Právní oddělení se také (č. 475 – ř.) zabývalo stížností na přenášení mrtvých tělíček novorozenců a jejich následné zkoumání na oddělení patologie. Po prošetření stížnosti bylo konstatováno, že všechny mrtvé děti i dospělí jsou zabaleni do prostěradel a potom pohřbeni. Na patologii se zkoumaly pouze mrtvoly dětí předčasně narozených.

Velmi významná soudní kauza (zveřejněná v Českém slovu), která pohoršila i laickou veřejnost, odstartovala poukázáním učitele Martínka z Velvar na týrání děvčátka Marie Plundrové její matkou. Svou nemanželskou dceru dostala Marie Plunderová zpět na vychování pravděpodobně po ukončení cizí pěstounské péče. Při vyučování v únoru 1911 děvčátko neustále plakalo, učitel ji nakonec šetrně prohlédl a zjistil, že má šaty na zádech přišité. Učitel si už v minulosti několikrát všiml různých poranění děvčátka, tentokrát však už nahlásil místnímu strážníkovi podezření na týrání dítěte.

Matka se při výslechu strážníkovi přiznala, že dívku nemá ráda a často ji bije, ale šaty na ni nepřišila. Přivolaný soudní znalec MUDr. Vraný určil, že rány po šití se jeví jako lehčí (asi jako jizvy po neštovicích), a proto byla matka obviněna žalobcem Smolou pouze z přestupku. Obviněná se nedostavila k dalšímu přelíčení, které se mělo konat 31. března. Jednání bylo tedy odloženo na 7. dubna, kdy už se matka dostavila. Její dcerka nakonec svou výpověď odvolala. S ohledem na skutečnost, že dítěti už nehrozilo další týrání (ujali se ho příbuzní), matka nakonec dostala menší trest ve formě přísné důtky.[84]

4.3 Zašantročené děti

V národním archivu se také ve fondu Zemské porodnice a nalezince nachází složka *Zašantročené děti* s případy dětí, které po umístění do pěstounské péče kamsi zmizely. Přestože předpis č. 3 pro pěstouny stanovoval, že „*každé přestěhování se třeba i jen do vedlejšího domu, má se vždy nejen na faráře, ale i správě král. česk. zemsk. nalezinci bez odkladu oznámiti,*“[85]

---

[83] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 980, kart.4., Agenda právně ochranného oddělení 1906-1922

[84] *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální*. 5. Česká strana národně sociální, 1911. ISSN 2694-7129.

[85] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1188, kart. 34., Pravidla pro pěstouny, 1909.

tento předpis se ne vždy dodržoval a právní oddělení nalezince často řešilo případy zmizelých dětí.

Ve složce je nejvíce písemných záznamů, které se zabývaly případem dítěte Ludvíka Čejchána. Ten se narodil 18. 9. 1916 a 30. 12. 1918 ho přijali do pěstounské péče Helena a Jan Šebestovi, v souladu s pravidly – na základě pěstounského vysvědčení vydaného farním a obecním úřadem v Košířích.[86] V průběhu roku 1919 se matka Ludvíka, Josefa Čejchánová, rozhodla, že dítě u pěstounů navštíví. A protože na uvedené adrese nenašla ani dítě ani pěstouny a nikdo z okolí o rodině Šebestů nic nevěděl, obrátila se na právní oddělení s dotazem na adresu svého dítěte. Tuto svou žádost několikrát opakovala. Vzhledem k tomu, že právním úřadem nebyla pěstounská rodina nalezena v Košířích v místě pobytu, který pěstounka udala při převzetí dítěte do péče, bylo zahájeno soudní řízení. 18. 9. bylo řízení zastaveno a další šetření 13. 12. 1919 bylo postoupeno policejnímu ředitelství pod č. 145502.[87]

V lednu 1921 se opět obrací zoufalá matka Josefa Čejchanová na policii s dotazem, jak pokročilo pátrání po jejím synu Ludvíkovi. Případ měl sice dobrý konec, Ludvíka Čejchana však policejní úřad vypátral až 29. 3. 1921. Ze spisu vyplynulo, že pěstounka Helena Šeráková si vyzvedla dítě v porodnici pod jménem Helena Šebestová (tou dobou měla známost s Janem Šebestou, ale ještě nebyli svoji). Následně svého snoubence kontaktovala s tím, že dítě, které má v opatrování, je jeho. Krátce nato se Jan Šebesta s Helenou Šerákovou oženil a chlapce vychovávali spolu v Praze, kam se z Košíř odstěhovali.[88]

Případ Ludvíka Čejchana neunikl pozornosti tisku – Národní listy o něm zveřejnily článek s titulkem: „*Vylákala dítě z nalezince*“. Výstřižek novinového článku se nachází v Národním archivu, ale v digitální knihovně jsem jej nenalezla. Po přečtení článku v Národních listech se 1. 4. 1921 písemně dotázala nevlastní matka Josefy Čejchanové, Marie Čejchanová, zda se

---

[86] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1178, kart. 34., Nezvěstné a zašantročené děti 1917-1931.

[87] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1178, kart. 34., Nezvěstné a zašantročené děti 1917-1931.

[88] Tamtéž

jedná o jejího nevlastního vnuka Ludvíka, o jehož vypátrání se její dcera nedávno dozvěděla od právního oddělení porodnice.[89]

Z novinového článku i ze spisu vyplývá, že Helena Šeráková pravděpodobně opravdu otěhotněla. Tomu nasvědčuje i její výpověď a výpověď Jana Šebesty, který ji těsně před slehnutím poslal do porodnice. Šeráková se později vrátila a o porodu mu řekla. V reakci na to chtěl Šebesta své dítě vidět, a tak se později vrátila s Ludvíkem Čejchánem, kterého vydávala za svého vlastního syna Otu Šeráka. Při podrobnějším zkoumání všech spisů si také na jednom archu lze povšimnout připsané věty s žádostí o úmrtní list Heleny Šerákové. S největší pravděpodobností tedy Šeráková opravdu otěhotněla i porodila. Nikoliv však syna, nýbrž dceru, kterou pojmenovala po sobě a která zřejmě záhy zemřela. Z výslechů ani dalšího šetření nevyplývá, proč se později vrátila do porodnice, odkud si vzala do pěstounské péče Ludvíka Čejchana. Mohla tak učinit za účelem donucení Šebesty ke sňatku, ale také právě proto, že její vlastní dítě zemřelo a ona se s tím nedokázala vypořádat jinak než výměnou za jiné dítě.

V uvedeném případu vyvstává několik otázek a nesrovnalostí. Uvádí se, že se chlapec narodil v září 1916. Když ho tedy Helena Šeráková přivezla Janu Šebestovi v prosinci s tím, že se jedná o jeho syna, byly mu již dva roky (nešlo tedy o novorozence). Pokud by se ale chlapec narodil v září 1918, jak uvádí novinový článek, skutečně by šlo o několikaměsíční dítě. Mohlo tedy dojít k chybě na právním oddělení při sepisování protokolu. Tomu ale odporuje známka dítěte s číslem 2676/16. Číslo za lomítkem totiž vždy označovalo rok narození dítěte.[90]

Na svůj dopis obdržela Marie Čejchánová obratem odpověď s vysvětlením z právního oddělení i zprostředkovanou prosbu Jana Šebesty. Ten k dítěti citově přilnul a dotazoval se, zda by si jej nadále nemohl ponechat v péči jako vlastního.[91] Za zmínku stojí i dopis Jana Šebesty adresovaný zemské porodnici, který se také nachází v onom spisu. Vzhledem k tomu, že dítě nebylo ani Šebesty ani jeho ženy, která o něj pečovala jako pěstounka, vznikl nárok na příspěvky za pěstounskou péči pro období 31. 12. 1918 až 31. 3. 1921. Jan Šerák se tedy dne 6. 6. 1921 obrátil na správu zemského nalezince a žádal, aby v případě jejich uznání obdržela tyto příspěvky matka Ludvíka Čejchána, která pochází z chudých poměrů a nebude pro ni lehké o

---

[89] Tamtéž

[90] Tamtéž.

[91] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1178, kart.34., Nezvěstné a zašantročené děti 1917-1931.

dítě pečovat. Vyhodnocení této žádosti již ze spisu nelze doložit. Nachází se zde ale dopis Jana Šeráka pro Josefu Čejchánovou, ve kterém ji žádá, aby směl chlapce vídat, protože k němu citově přilnul a celou dobu jej vychovával jako vlastního.

Nakonec byl chlapec Ludvík svěřen do péče nevlastní babičky, na základě doporučení okresní komise pro péči o mládež v zastupitelském okresu náchodském.[92] Celý případ měl však ještě dohru. Helena Šebestová totiž k chlapci asi citově přilnula také a snažila se jej vyhledat. Ukazuje to dopis Josefy Čejchánové ze dne 17. 5. 1922, ve kterém se obrací na právní oddělení zemského nalezince se žádostí o prokázání totožnosti chlapce Ludvíka Čejchána. Jako důvod uvedla, že ji v Náchodě již dvakrát navštívila Helena Šebestová a tvrdila, že dítě je ve skutečnosti její syn Oto Šerák. Josefa Čejchánová žádá o průkaz totožnosti pro svého syna, *„aby nebyla tou paní více obtěžována“*.[93] Tento dopis celý spis uzavírá.

[92] Tamtéž.

[93] Tamtéž

5 Poručnictví

5.1 Pravidla pro poručníky

Nezletilým osobám bez otce a těm, jejichž otec se o ně nedokázal postarat, soud určil poručníka, podle § 187 obecného zákoníku občanského (dále jen OZO). Zpočátku byla tato funkce čestným úřadem a dotyčný ji musel přijmout. Odmítnout ji mohl pouze ze závažných důvodů. OZO osvobozoval od poručnictví pouze osoby s tělesnou nebo duševní vadou, osoby, které nemohly z jiných příčin obstarávat své vlastní věci nebo od *„nichž nelze očekávati řádnou výchovu sirotka nebo užitečnou správu jmění“*.[94] Dále se výjimka týkala řeholníků, cizinců, vojáků v aktivní službě, žen, veřejných úředníků, osob starších 60 let, a těch, kdo se starají o pět dětí či vnuků nebo již zastávají jiné poručenské úřady.

Kromě práva nezaopatřeného dítěte občanský zákoník stanovil (v § 194 OZO) také právo rodičů, vyloučit z úřadu poručníka svého dítěte osobu, kterou si v této funkci výslovně nepřáli nebo která s nimi žila v nepřátelském vztahu.[95] Poručník mohl pocházet z okruhu rodiny, přednostně však byli jmenováni poručníci, které zemřelý otec uvedl ve své poslední vůli. Pokud chtěla zastávat poručnický úřad žena, potřebovala k tomu manželovo svolení, s výjimkou případů, kdy se jednalo o její vlastní děti, nebo byl-li její manžel duševně chorý.

Protože se u nás poručnictví často přijímalo z donucení, na rozdíl od Německa, kde k němu občané přistupovali dobrovolně, u nás docházelo k mnoha problémům. Lidé z vyšších společenských pater a z řad inteligence se tomuto úřadu vyhýbali. To mělo za následek, že se poručníkem často stal *„člověk nemalé inteligence“*,[96] nezřídka velmi chudý a málokdy mravně bezúhonný. Často se stávalo, že dítě svého poručníka nepoznalo až do dovršení jeho zletilosti ve 24 letech. Určitou snahu o nápravu představovaly takzvané lidumilovné spolky obecní, okresní a zemské.[97] Nicméně tento způsob měl zůstat jen dočasným řešením.

---

[94] Císařský patent. č. 946/1811 In: *Sb. zák. soud. Obecný zákoník občanský § 191*.

[95] ADÁMEK, Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906, ISBN neuvedeno, s. 9-11.

[96] Tamtéž.

[97] Tamtéž.

5.2 Generální poručenství

Proto byl také na Čtvrtém sjezdu českých měst z království Českého podán návrh na poručenství z povolání, podle následujících kritérií:

- Dohled a vrchní vedení nad poručenským úřadem v obci má mít starosta, přednosta okresního soudu a okresního politického úřadu, dále pak poradní členové představenstva.
- Je-li poručenství nabídnuto kancelářskému úředníkovi tohoto úřadu, nemůže ho odmítnout.
- Dozor nad vším zajišťuje takzvaný sirotčí inspektor a sirotčí dozorce (v případě děvčat dozorkyně). Sirotčí inspektor dohlíží na výchovu a bezpečí dítěte, ohlašuje zanedbanost.
- Péče o poručence se provádí na základě sirotčího lístku s údaji o rodině, majetku a poručníkovi.[98]

V praxi měl být úřad poručníka z povolání provozován následujícím způsobem: Podle měsíčních výkazů z farních úřadů hlásí okresní soud úřadu pro ochranu dětí nemanželské porody a k hlášení také připojuje dotazník.[99] Následně předvolává matku na úřad, kde s ní úředník vyplní dotazník. Ten později vrátí okresnímu soudu a dítěti bude určen jako poručník městský úředník z úřadu pro ochranu dětí, jakožto poručník z povolání. Lze-li najít poručníka v rodině, tento postup se nepraktikuje. Poručníci skládají slib a ustanovuje je soud, který pak také odevzdá sirotčí lístek úřadu pro ochranu dítěte. Povinností poručníka z povolání je zjistit majetkové poměry nemanželského otce, příslušnosti dítěte a následně uplatnit v zastoupení dítěte nároky na výživu, výchovu a zaopatření. V tomto smyslu se k poručenskému soudu předvolají otec, matka a poručník dítěte. V situaci, kdy otec neuzná otcovství, vyhýbá se alimentům, nebo se nedostaví k soudu, poručník zažádá o zmocnění k vedení soudní pře a podá na otce žalobu. Stejně tak může požádat o odškodné pro matku za porodní výlohy, na základě

---

[98] ADÁMEK, Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906, ISBN neuvedeno, s. 9-11.

[99] JOACHIM, Václav a Rudolf ŽIŽKA. *Čtvrtý Sjezd Českých Měst z Království Českého: v král. hlav. městě Praze, ve dnech 15.-17. října 1911: zápis o jednání sjezdovém*. Praha, 1911.

její plné moci. Poručník kromě dohledu na placení výživného dohlíží i na výchovu poručence a výběr jeho povolání (například učednického místa). Na práci poručníka dohlíží obecní rada a poručenský soud. Úřad pro ochranu dítěte má dvě ochranné rady, německou a českou, které tvoří členové obecní rady sirotčí. Rady dohlíží na vedení účtů, nakládání s penězi a schvalují roční zprávy. Členové obecní rady sirotčí jsou vázáni mlčenlivostí. Ve zprávě sjezdu se uvádí, že toto vše již funguje v Moravské Ostravě a na jejím příkladu vzniká návrh uvést stejný systém i do jiných měst. Výroční zpráva z roku 1909, z městského úřadu pro ochranu mládeže o poručenství z povolání, uvádí, že tímto způsobem již pracuje 604 poručníků, kteří dohlíží i na školní výsledky dětí a udržují kontakt se školským úřadem. Tento sjezd také poukázal na skutečnost, že poručenství z povolání snižuje počet dětí v nalezincích, protože rodiče jsou nuceni platit alimenty. Totéž platilo v případě opuštěných dětí náležejících k obci.[100]

Po ukončení sjezdu Zemský výbor 4. 11. 1910, výnosem č. 97.192,[101] všem okresním výborům a městské radě v Praze a Liberci doporučuje zřízení instituce generálního poručníka z povolání při okresních komisích pro péči o mládež. A v okresech, kde komise pro péče o mládež ještě nefungují, pak jmenovat důvěrníky okresního výboru pro péči o mládež. Doporučil také, zejména pro dívky, vybírat poručníky ženského pohlaví podle příkladu Rakouska.

Výše uvedené doporučení nabylo právního charakteru s přijetím nařízení o generálním poručenství v roce 1916, tedy nařízením č. 195/1916 ř. z., o generálním poručenství.[102] Později ještě došlo ke změně doporučení vládním nařízením č. 334/1938 Sb. z. a n., o hromadném poručenství. Tato novela platila pouze pro Čechy a Moravu.

---

[100] Tamtéž.

[101] Tamtéž.

[102] Nař. č. 195/1916 ř. z., o generálním poručenství.

6 Sirotčí pokladny, fondy a obecní rady sirotčí

6.1 Sirotčí pokladny a fondy

Instituce, které se zabývaly péčí o opuštěné děti, se rozdělovaly do tří kategorií – na veřejnoprávní, spravované státem; dobročinné spolky polooficiálního charakteru a soukromé instituce, založené na dobrovolnictví. Za veřejnoprávní instituci se považovala i zemská porodnice s nalezincem. Do její správy spadaly i sirotčí pokladny, z nichž se hradily náklady pro opuštěné děti v pěstounských rodinách nebo nalezincích.

V Čechách v roce 1875 působilo 227 sirotčích pokladen a v roce 1896 se jejich počet snížil na 226.[103] V sirotčích pokladnách se ukládaly peníze movitějších sirotků, kteří je zdědili po svých rodičích. Dohled nad těmito pokladnami příslušel poručenskému soudu, poručník spravoval vždy pouze ty peníze, které použil pro přímé potřeby dítěte a *„nemůže-li to býti, budiž to na 5% úroky do hromadné sirotčí pokladny uloženo“*.[104] Tyto pokladny fungovaly jako klasický finanční ústav – kromě správy dědictví sirotků poskytovaly také půjčky s předem dohodnutým úrokem, a proto se využívaly poměrně často. Ze získaných úroků, a v některých případech i nevyzvednutého dědictví, vznikaly sirotčím pokladnám značné přebytky, jejichž využití zpočátku chyběla jakákoliv specifikace. Císařské nařízení ze dne 6. 11. 1858 je pouze zařadilo do zvláštních rezervních fond.[105] Správní přebytky společných sirotčích pokladen se stále zvyšovaly, v roce 1882 činily v Čechách 3 670 936 korun a v roce 1896 už 12 688 200 korun.[106]

Jak jsem již uvedla, v tomto systému chyběla regulace výše přebytků a také stanovení účelu jejího využití. V roce 1893 však poslanec Karel Adámek podal návrh, aby se nadbytky záložních fondů sirotčích pokladen použily k zakládání a podporování ústavů pro výchovu sirotků a opuštěných dětí. Tento návrh byl obnoven na sněmu v roce 1895 a poté 8. 2. 1896 vyřízen. Zemský výbor 27. 4. 1896 vyzval vládu, aby podala osnovu zákona odpovídající předloženému návrhu. Vláda sněmu odpověděla 14. 12. 1897, že zamýšlí přebytky využít pro vyučování nemajetných sirotků a návrh předloží říšské radě. S tímto zemský sněm nesouhlasil a ohradil se proti tomu, aby říšská rada posuzovala přebytky sirotčích pokladen pod správou

---

[103] ADÁMEK Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906, s. 15.

[104] NEČAS, Jan Evangelista. Rádce pro poručníky a opatrovníky. V Praze: I.L. Kober, 1889, s. 22.

[105] ADÁMEK Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906, s. 17.

[106] Tamtéž, s. 16.

království Českého. Český zemský sněm trval na poměrném podílu z úroků rezervních fondů ve prospěch jednotlivých pokladen, podle toho, v jaké zemi habsburské monarchie se nacházejí. Největší počet sirotčích pokladen se totiž nacházel ve správě zemského sněmu pro království České. Sněm také trval na tom, že chce i nadále používat přebytky pouze pro správu nalezinců a jiných ústavů.[107]

Dne 3. 10. 1898 poslanec Adámek a další poslanci předkládají návrh vládě, aby urychleně zavedla používání přebytků pro chudé sirotky s podílem vůči jednotlivým zemím říše. Po neshodě s vládou, na sněmu 14. 3. 1899, poslanec Adámek předložil další návrh zemského zákona o použití přebytků ve prospěch výchovy zanedbaných sirotků a mládeže. Tentokrát však do něj zahrnul i ty, kteří nejsou v ústavní péči. Tento návrh již sněm přijal.[108]

Jeho uvedení do praxe však ještě zmařila německá obstrukce, a tak vyšel až v roce 3. 6. 1901 jako říšský zákon č. 62. Tímto zákonem se až do roku 1910 určilo sirotčím pokladnám odvádět procentuální část z přebytků podle kvót jednotlivých zemí. Peníze měly sloužit k úhradě nákladů spojených s péčí a výchovou chudých sirotků, opuštěných a zanedbávaných dětí a jejich správa příslušela zemským sirotčím fondům (v Českém království byl zemský sirotčí fond založen v roce 1902). Zemské sirotčí fondy vyplácely peněžní prostředky rodičům, pěstounům a také přispívaly na provoz sirotčinců a jiných výchovných ústavů. Do 1. 4. 1906 vzniklo díky prostředkům ze zemského fondu 677 míst pro ošetřování chudých, opuštěných dětí a sirotků, a to nákladem 200 782 korun. Vedle toho sirotčí fondy umožnily opatřování 2 264 dětí, s nákladem 240 813 korun. Také zavedly stipendium pro 189 chudých opuštěných dětí a sirotků na různých hospodářských a průmyslových školách, v nákladu 18 200 korun.[109]

Účastníci sjezdu několikrát zdůraznily, že upřednostňují využití fondu pouze pro výchovu, nikoliv však pro správu či zakládání nových ústavů. Prostředky ze zemských fondů měly tedy směřovat do pěstounských rodin – preferovala se výchova v rodině, která se ukázala jako mnohem účinnější než výchova ústavní. Fond také nadále financoval již stávající ústavy, ale jednalo se pouze o příspěvky vychovací. Vychovací příspěvky činily 6–15 korun měsíčně a ve formě zálohy je vyplácely okresní výbory. Kromě vychovacích příspěvků se ze zemského

---

[107] Tamtéž.

[108] *Národní listy*. 39. Praha: Julius Grégr, 1899. ISSN 1214-1240.

[109] ADÁMEK Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906, s. 25.

fondu hradila i stipendia na odborné školy. Vychovací příspěvky se vyplácely do 14., někdy až do 18. roku dítěte a žádost na příspěvek se podávala okresnímu výboru. Společně s ní se dokládal také křestní a domovský list dítěte.[110]

6.2 Obecní rady sirotčí

Obecní rady sirotčí se zřizovaly v obcích a zabývaly se vším, co se týkalo prospěchu dětí a mládeže. Zajišťovaly vychovávací příspěvky od okresních komisí, od České zemské komise pro ochranu dítek nuzných a péči o mládež, od Zemského fondu sirotčího i od jiných fondů zřízených pro dobu válečnou.[111] Měly za úkol také dohlížet nad pěstouny a v případě potřeby je vyměnit. Každý člen sirotčí rady měl povinnost znát problematiku řádné péče o sirotky a pravidla pěstounské péče, přičemž jako základní opora jim měla sloužit brožura *Ochrana mládeže.*[112]

Aby byla výchova v pěstounských rodinách úspěšná, zemský sněm rozhodl, že musí probíhat v součinnosti s okresními výbory. Proto se při každém okresním soudu zřizovaly okresní komise o péči o mládež. Tyto komise pak plnily roli prostředníků mezi sirotčími radami a Českou zemskou komisí. Okresní komise o péči o mládež měly za úkol dohlížet na výchovu sirotků a opuštěných dětí, spolupracovat s c. k. okresními soudy, jakožto úřady vrchnoporučenskými, poskytovat příspěvky pro chudé děti, zajišťovat pro ně řádné pěstouny a posléze i zaměstnavatele.[113]

V roce 1908 vznikla Česká zemská komise pro ochranu dítek a mládeže. Tato organizace fungovala v českých zemích přibližně padesát let. Plnila funkci organizační a správní, organizovala soukromou i veřejnou péči o děti a mládež. Kromě toho se ještě zabývala podpůrnou péčí, zajišťovala hmotnou a mravní podporu mládeže a také udělovala příspěvky pěstounům.[114]

Náklady na okresní výbory, včetně potřebných tiskopisů, se dle usnesení zemského výboru ze dne 4. 11. 1904 hradily z prostředků země, aby se prostředky z fondu uchovaly pro

---

[110] BUDINSKÝ, Václav. *Obecní rady sirotčí a péče o mládež*. Praha: B. Hůrka, 1918. ISBN neuvedeno s. 10-11.

[111] BUDINSKÝ, Václav. *Obecní rady sirotčí a péče o mládež*. Praha: B. Hůrka, 1918. ISBN neuvedeno s. 5-6.

[112] Tamtéž, s. 6-7.

[113] Tamtéž, s. 7.

[114] Tamtéž, s. 8.

humánní účely, tedy i péči o sirotky. Hlavním zájmem bylo poskytnout peníze co největšímu počtu dětí, proto výbor vždy přihlížel k osobním potřebám každého dítěte, podle věku, tělesného a duševního zdraví. Přihlíželo se také k míře odkázání dítěte na veřejnou pomoc, majetkovým poměrům jeho příbuzných nebo k „drahotě“, jinými slovy cenám zboží a služeb, v dané obci. Záleželo také na počtu sirotků v okrese – v okresech, kde počet sirotků převyšoval stanovenou mez, se příspěvky snižovaly.[115]

[115] ADÁMEK, Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906, ISBN neuvedeno, s. 40-41.

7 Navrhované úpravy v péči o opuštěné děti po 4. sjezdu

Pěstounská péče od svého vzniku prošla různými proměnami, které navrhoval Zemský sněm, nebo výbor. Ne vždy se jim ale dostalo uzákonění. Níže se budu podrobně věnovat zasedání Zemského sjezdu a jím navrhovanými změnami. Zemský výbor na Zemském sjezdu předložil návrh, aby se zásady pro děti narozené v porodnicích rozšířily i na ty, které se narodily mimo porodnici, dále na děti nemanželské i manželské osiřelé.

Tímto krokem chtěl sněm odstranit nespravedlnost, která zvýhodňovala děti nemanželské, narozené v porodnici, tak, že by zkrátil ošetřovatelský příspěvek ze šesti let věku dítěte na dva roky, ale platil by pro všechny opuštěné děti. Tento návrh vycházel ze vzoru nalezinecké péče ve Štýrsku z roku 1896. K uvedenému návrhu zástupci obcí vyslovili námitku, že pokud by opuštěné děti byly zaopatřovány v pěstounské a jiné péči pouze do dvou let, vracely by se dříve obcím, což by obce značně zatížilo. Výbor tuto námitku přijal a navrhl pro obce příspěvek pro opuštěné děti do věku 14 let, eventuálně do 18 let v případě hodně chudých dětí. Děti bez rodičů či nemanželské děti by převzal do své péče nalezinec, který by se přejmenoval na dětskou útulnu, aby se předešlo negativní stigmatizaci těchto dětí ve společnosti.[116]

Od zkrácení ošetřovatelské doby si sněm sliboval výrazné úspory, díky nimž by se mohl zvýšit příspěvek na ošetřování dětí do dvou let i pěstounům. Těchto úspor se mělo využít i pro nemanželské, případně osiřelé děti, narozené mimo porodnici. Po dvou letech věku měly děti přejít k obci. Pokud by na jejich příspěvky na péči nestačil sirotčí fond, založil by se nový fond ze zemských a rozpočtových dotací (u zemského výboru). Ředitel nalezince MUDr. Dvořák vyčíslil celkovou hodnotu úspor na 400 000 korun.[117]

Další návrh garantoval vyplácení stejného platu, jaký dostávali pěstouni (tedy 12 korun měsíčně), také pro matky – za podmínky, že si dítě vezmou domů a budou jej kojit. Pokud by se o dítě nemohla starat matka, svěřilo by se do péče příbuzným, rovněž za pěstounský plat.

---

[116] JOACHIM, Václav a Rudolf ŽIŽKA. *Čtvrtý Sjezd Českých Měst z Království Českého: v král. hlav. městě Praze, ve dnech 15.-17. října 1911: zápis o jednání sjezdovém*. Praha, 1911, ISBN neuvedeno, s. 342.

[117] Tamtéž s. 342-353.

Pokud by ani tato varianta nepřicházela v úvahu, umístilo by se dítě k cizím pěstounům v blízkosti bydliště matky, popřípadě ke službodárci, který přijme matku i s dítětem k sobě.[118].

Zpráva také zmiňuje příklad vychovávání opuštěných dětí v Anglii, kde za tímto účelem vznikaly rodinné kolonie, konkrétně ve Scotered Homes v Sheffieldu. Jednalo se o malá hospodářství, ve kterých žilo 10–15 dětí s bezdětnou rodinou nebo rodinou se staršími dětmi, pracujících na poli. Výše zmíněné návrhy sněm schválil, ale zkrácení pěstounské péče ze šesti na dva roky se uzákonit nepodařilo.

[118] Tamtéž, s. 345.

8 První světová válka – mobilizace 1914–1916

V období první světové války se ani porodnici s nalezincem nevyhnuly obtíže s ní související. Stejně jako se úředníci právního oddělení i ostatní pracovníci, s výjimkou lékařů, nevyhnuli válečné mobilizaci. Nemocnice s nalezincem musela podávat pravidelné zprávy prezidiu královského hlavního města Prahy o stavu zásob a spotřebě chleba, brambor, mléka, masa, rýže, mouky a krupice.[119] Ústav musel také vykazovat úspory za mobilizované pracovníky, proti nákladům za nové zaměstnance. Zaměstnanci nemocnice a porodnice měli za úkol přispívat na válečné sbírky nákupem pamětních listů. V roce 1915 pak došlo ke zřízení vdovského a sirotčího fondu.[120]

Ani rekvizice kovů se ústavu nevyhnula. Na základě c. a k. výnosu ministerstva války byla 10. 10. 1918 nemocnici zabavena lázeňská kamna s měděným válcem. Nemocnice sice dostala příslib náhrady, té se však nikdy nedočkala. Obdržela také pokyn k odevzdání měděných hromosvodů. Tento požadavek nemocnice rozporovala s tím, že se jedná o státní budovu, a žádala o výjimku. Odpověď již v archivu dohledat nelze, ale vzhledem k tomu, že to bylo na konci války, je pravděpodobné, že hromosvody nakonec neodevzdala.

S jistotou lze ale říci, že celkem za období první světové války ústav odevzdal: 346 kusů ochranných mosazných tyčí ke dveřím (115,70 kg, odevzdáno 16. 12. 1916), 8 měděných koupelových van, 3 lázeňská kamna, 2 měděné poklice, 3 kotlíky na prádlo, 1 měděný kamnovec, 3 měděné poklice a 7 měděných kotlíků.[121] Všechen kov směřoval do sběrny Rottovy, za částku 2 748 korun a 15 haléřů. Všechny tyto odevzdané věci se ale musely co nejdříve nahradit, byť alternativami z jiných materiálů. U výrobců se například poptávaly smaltované vany a podobně.

Také léky se během válečného období dostávaly pouze na příděl, na základě seznamu, který musel ústav posílat zemskému výboru. Vzhledem k velkému nedostatku obalových materiálů, tedy krabiček, lahviček a jiných nádob, rovněž ústav obdržel žádost od Zemského

---

[119] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č.1085, kart. 22. Mobilizace 1914-1916.

[120] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č.1087, kart. 22, Sbírky k válečným účelům. 1915.

[121] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č.1088, kart.22, Rekvisice kovů 1915-1918.

výboru, aby obaly od spotřebovaných léků vracel zpět. Na příděl bylo i ložní prádlo, šicí příze, čisticí hadry a ostatní textil.

Po skončení první světové války Zemský správní výbor, na základě telegrafického dožádání ministra pro zahraniční záležitosti Dr. Beneše v Paříži, bezodkladně požadoval soupis o výši škod za nucené upisování se válečným půjčkám a sbírkám.

9 Požáry v porodnici

V národním archivu se ve fondu ZPN a kartonu č. 23 nachází útlá složka s písemnými záznamy o požárech nalezince a porodnice. Přestože požár postihl ústav na začátku 20. století několikrát, nikdy nenabyl vážnějších rozměrů ani se nejednalo o tragickou událost. Tuto skutečnost lze přičíst pohotovému chování zaměstnanců, kteří postupovali v souladu s vnitřními požárními předpisy a v první řadě dbali o bezpečnost dětí.

V květnu 1912 vypukl v nalezinci požár, při němž nikdo nezemřel ani neutrpěl zranění. Zaměstnanci, kteří pomáhali hasit a zachraňovat svěřence, obdrželi poděkování a na základě rozhodnutí č. 60.249/IV ze dne 6. 6. Maršálkem zemským také odměnu v rozmezí 10–20 korun. Vedle toho obdržely všechny opatrovnice odměnu ve výši 5 korun a vrchní opatrovnice 10 korun. Po tomto požáru byly sepisovány pravidelné měsíční výkazy o počtu dětí v nalezinci.[122]

Další požár vypukl v noci z 26. na 27. 10. 1916 a rovněž si nevyžádal žádné oběti na životech ani zdraví přítomných osob. Došlo však k poškození hromosvodů a střechy, jejíž obnovení se následně řešilo s pojišťovnou. Zemská komise 13. 1. 1917 vyjádřila písemně své poděkování zaměstnancům podílejícím se na hašení požáru, jmenovitě Josefu Krůtovi, Janu Pavlíčkovi, Ferdinandu Vavříkovi, Antonínu Bendovi, Antonínu Štěpánkovi, Marii Janovské, Josefu Všetičkovi, Josefu Hrdonkovi a Václavu Vojtíškovi.

Další požár menších rozměrů ohlásil v květnu 1922 ponocný Kadeřávek, který zahlédl 22. května kouř linoucí se z prádelny v pavilonu D. Strojník Kupka pak požár nahlásil telefonicky z vrátnice ve 24:00. Než přijel sbor požárních hasičů, podařilo se přítomným zaměstnancům oheň uhasit vodou. Zjistilo se, že požár způsobila emailová konvice k umyvadlu, umístěná v topeništi kotle na prádlo. Následně proběhlo také vyšetřování incidentu mezi opatrovnicemi a ošetřovanky, žádného viníka však neodhalilo.[123]

---

[122] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1098, kart.23., *Požár v nalezinci* 1912-1922.

[123] Tamtéž.

10 Změny pěstounské péče 1918–1938

10.1 Revitalizace zákoníku ABGB

Právní úpravu pro pěstounskou péči do konce monarchie stanovoval zákoník ABGB (obecný zákoník občanský) platný od 1. 6. 1811 a vyhlášený patentem císaře Františka I. Konkrétně se jedná o Hlavu II., Díl první, o právu osobním (§ 15–284). Přímo pěstounskou péči pak upravuje § 186.[124] Po založení Československé republiky došlo k revitalizaci zákoníku a jen s drobnými úpravami se uplatňoval v Čechách až do roku 1950. Pro náhradní rodinnou péči se od roku 1918 do roku 1948 používal institut poručenství.[125] V Československu se po vzniku nového občanského zákoníku řídila pravidla pro pěstounskou péči zákonem č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských a vládním nařízením č. 29/1930 Sb., kterým se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Nový zákon č. 256/1921 Sb., v reakci na vysokou úmrtnost dětí v pěstounské péči, v minulosti stanovoval nové podmínky pro pěstouny. Při svěřování dítěte pěstounům se uzavírala smlouva mezi zákonným zástupcem dítěte, pěstounem a dítětem. Pěstounem se mohla stát fyzická osoba, nebo instituce pečující o děti, jako například dětský domov, útulek, nebo sirotčinec.

Podle výše uvedeného zákona se péče o svěřené děti prodloužila do 14 let věku dítěte, *„po případě i dále v ní ponechány a podrženy jen s odvolatelným povolením orgánu k tomu ustanoveného“*.[126] Zákon stanovil dozorčí orgány nad svěřenými dětmi, konkrétně poručenské soudy, které předseda poručenského soudu převáděl na Okresní péči o mládež (OPM), zřízené na základě směrnic ministerstva sociální péče[127] v každém obvodě. Přímý dozor nad dětmi v cizí péči a dětmi nemanželskými vykonávali dozorčí důvěrníci.[128] Ti museli bydlet ve stejném místě, mít stejné náboženské vyznání a národnost jako děti, nad nimiž vykonávali dozor. Dozorčí důvěrník musel být svéprávný, mravný, určitého vzdělání a zdravotně způsobilý pro tuto funkci. Dohlížel na výchovu dítěte, napomáhal právními radami pěstounům a o každém

---

[124] Císařský patent. č. 946/1811 In: *Sb. zák. soud. Obecný zákoník občanský § 186.*

[125] Tamtéž, *§ 187-284.*

[126] ZÁKON o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. In: *Občanský zákoník č. z. 256/1921 Sb. §1.*

[127] §3 vl. nař. č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, Vlády Československé republiky.

[128] Tamtéž, § 4.

dítěti, na které dohlížel, vedl evidenci. Také pravidelně podával hlášení Okresní péči o mládež, pokud shledal závady ve výchově dítěte či péči o něj.

10.2 Řešené případy OPM

V národním archivu na Chodově se nachází několik hlášení o doporučení vrácení dětí z pěstounské péče ze strany Okresní péče o mládež (dále OPM). Spis č. j. D 391/30 ze dne 1. 7. 1930[129] například navrhuje odebrání Taťány Kolmanové z pěstounské péče manželům Berouskovým pro kočovný život Antonie Berouskové a kvůli tomu, že si Rudolf Berousek odpykával šestiletý trest v žaláři za účast na vraždě. Dítě se pak vrátilo zpět do ústavu. V přijímací zprávě se uvádí, že o dítě bylo řádně staráno.[130] Další záznam o inspekci z policejního komisařství na Žižkově směřoval na žižkovský městský úřad a týkal se nemocného dvouletého chlapce Františka Marka v pěstounské péči u vdovy Anny Šťastné, v jejíž domácnosti o jedné světnici přebývalo celkem 15 lidí.[131]

Ministerstvo sociálních věcí obdrželo od zemského ústředí péče o mládež zprávu o kontrole OPM v Mladé Vožici na Podkarpatské Rusi s upozorněním na vysokou úmrtnost dětí, kterou podle obvodního lékaře ovlivňuje vysoká úmrtnost dětí umístěných v pěstounských rodinách Zemským ústavem pro péči o dítě. Na základě tohoto upozornění doporučilo ministerstvo sociální péče dopisem (jedn. zn. A-1113–17/6 ze dne 17. 6. 1937) Zemskému úřadu vyšetření této záležitosti a nabádá, aby se více spolupracovalo s OPM a jejich poradnami pro matky a kojence, a dále ke kontrole zdravotního stavu dětí. Zpráva po vyšetření pak vyšší úmrtnost v Mladé Vožici odůvodňovala poměry v celém okolí, neznalostí ze strany pěstounů, krátkou dobou kojení i nevhodnou stravou. Jako další možný důvod označovala i vliv dědičnosti, protože svěřené děti jsou dětmi nemanželskými a jejich rodiče neoplývají z mnoha příčin tělesnou i duševní zdatností. Dále z šetření vyplývá, že zemřelé děti se v kraji nenarodily, což srovnávání zemřelých dětí s narozenými zkresluje. Zpráva také vyzývala obvodní lékaře, aby se více věnovali zdravotnímu stavu dětí v pěstounské péči a hlásili každé podezření na špatné zacházení. Obvodní lékař MUDr. Šťastný k tomu uvedl, že u žádného zemřelého dítěte

---

[129] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1171, kart. 33, *Provádění dozoru nad nalezenci ve venkovské péči* 1904-1947.

[130] Tamtéž.

[131] Tamtéž.

neshledal úmrtí zaviněné nedostatečnou péčí. Pěstounkám se pak mělo při přebírání svěřených dětí doporučovat, aby navštěvovaly poradnu pro matky a kojence.

10.3 Pěstounská péče v Československu

Představitelé nově založené republiky posléze pravidla pro pěstounskou péči z velké části převzali z monarchie a jen částečně je inovovali.

Každý, kdo se chtěl stát pěstounem, potřeboval povolení dozorčího úřadu v obvodu svého bydliště. Výjimku představovali poručníci nebo jiní příbuzní, kteří již získali dítě do pěstounské péče na základě souhlasu poručenského soudu. Rozlišovala se pěstounská péče dlouhodobá a přechodná. U přechodné péče se nevyžadovalo rozhodnutí dozorčího soudu, protože se často jednalo jen o přechodnou dobu během hospitalizace matky, otce nebo jiné pečující osoby v nemocnici. Pěstounství nemohly vykonávat osoby mravně nezpůsobilé, velmi chudé, případně mající náročné zaměstnání, které by jim neumožnilo věnovat dostatek času výchově svěřeného dítěte.[132] Pěstoun měl mít zpravidla stejné náboženské vyznání jako svěřené dítě. Toto pravidlo však změnil v roce 1921 zemský správní výbor – a to konkrétně tak, že v případě nedostatku pěstounů se stejné náboženské vyznání nevyžaduje.[133]

Každý ústav pro kolektivní pěstounskou péči musel mít povolení zemského úřadu, v jehož obvodu působnosti ústav sídlí. Musel také splňovat všechny náležitosti, které dětem zaručovaly plné nahrazení nedostatku řádné péče vlastní rodiny.[134]

Pěstouni měli za povinnost starat se o svěřené děti a nahrazovat jim tak rodičovskou péči. Kromě výchovy tedy také poskytnout dítěti bydlení, stravu, ošacení a starat se o jeho zdraví. Pěstouni se o dítě mohli starat bezplatně – nepožadovali tedy náhrady za výchovu po osobě, s níž uzavřeli smlouvu. Tím se ale zároveň nezříkali povinného výživného ze strany rodičů, které dítěti právně náleželo. O náhrady na výchovu mohli pěstouni žádat kromě příbuzných dítěte také zemský sirotčí fond.

V období první republiky fungovaly tyto typy pěstounské péče:

---

[132] § 4 vl. nař. č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, Vlády Československé republiky.

[133] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1171, kart. 33. Pravidla pro vydávání nalezenců do péče 1904-1947

[134] §7 vl. nař. č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, Vlády Československé republiky.

• *Nalezenecká pěstounská péče* fungovala podle stejných pravidel jako na konci Habsburské monarchie. V zásadě se jednalo o svěřování dětí ze sirotčinců a nalezinců krátce po jejich narození pěstounům. Později se změnila věková hranice dítěte ze 6 na 10 a později na 16 let. Poté se děti vracely zpět do ústavu, což znamenalo velké zlepšení pro každé dítě. Další změnu zaznamenalo svěření do péče – zatímco v období monarchie se dítě svěřovalo do péče ženy, nyní se svěřovalo do společné péče manželům – pěstounům. Dohled nad pěstouny zajišťovalo ústavní poručenství.

• *Pěstounská péče řízená a podléhající kontrole Okresní péče o mládež* se co do fungování také moc nelišila od pravidel zavedených monarchií. Zákon 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, a vládní nařízení č. 29/1930 Sb., také o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, jen konkrétně stanovil podmínky pěstounské péče (například nároky na pěstouna), což otevřelo cestu ke zlepšení pěstounské péče. Pěstouni v této době mohli o dítě pečovat zdarma, nebo pobírali plat.

• *Pěstounská péče v takzvaných koloniích* představovala nový typ pěstounské péče, přičemž první kolonie vznikaly především na Moravě. V jedné obci nebo jejím blízkém okolí se vyhledávaly rodiny, které by měly zájem o pěstounství. Děti se pak svěřily do péče vybraným rodinám. Tento model současně napomáhal OPM s dozorem a stejně tak i pěstounům s výchovou, protože tak mohli navzájem sdílet své problémy, kterým čelily v pěstounské kolonii. Na počátku 20. let evidoval OPM 16 takovýchto kolonií.[135]

• Poslední variantou byla *pěstounská péče na základě dohody soukromě právního typu mezi rodiči a pěstouny bez účasti soudu*. V praxi se děti nejčastěji dostávaly k blízkým příbuzným, většinou prarodičům, kteří se chtěli o děti starat a zachránit je tak před ústavní výchovou. Tento systém se později změnil na svěřování dětí příbuzným a využíval se v této podobě až do 70. let.[136]

Z dokumentů v Národním archivu v Praze lze také vyčíst pravidla pro osvojení z roku 1936, které se stalo předchůdcem adopce. Rodičům, kteří projevili zájem o osvojení, se dítě svěřovalo do pěstounské péče na zkoušku, na rok a půl. Před schválením osvojení se přitom prošetřoval zdravotní stav dítěte, dítě také procházelo zkouškou inteligence. Zkoumání se

---

[135] BUBLEOVÁ, Věduna. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče,* 2000, roč. 3, č-1. s. 46-51. ISSN 1212-3765.

[136] SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. s.42 Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law). ISBN 978-80-87475-43-0.

podrobovaly i sociální poměry jeho rodiny a stejně tak rodiny, která si jej přála osvojit. K osvojení se vyžadoval souhlas matky i prarodičů dítěte. Vyšetřování sociálních a majetkových poměrů nové rodiny probíhalo samozřejmě diskrétně. U dětí se pak také prověřovala jeho heredita (dědičnost).[137]

10.4 Instituce

Po založení Československé republiky došlo také k přejmenování institucí, které dohlížely na opuštěné a osiřelé děti. Bývalá *Okresní komise péče o mládež* získala nový název *Okresní péče o mládež* a *Česká zemská komise pro mládež* se přejmenovala na *Zemské ústředí pro mládež*. Vzhledem k tomu, že se na konci monarchie tyto instituce osvědčily, jejich pravidla a stanovy převzaly nově pojmenované instituce, jen s mírnými úpravami. Pracovníci těchto úřadů měli již odpovídající vzdělání a disponovali určitou odborností pro výkon svého povolání. Už se tedy nejednalo o pouhé dobrovolníky.

Změny po založení Československé republiky se samozřejmě nevyhnuly ani zemské porodnici U Apolináře. Na základě oběžníku č. 22A 549 ze dne 3. 2. 1922 a výnosu 736 V ze dne 21. 1. 1922,[138] požadoval Dr. Mimra zprávu o všech zařízeních pro novorozence, kojence, zejména nemajetné a opuštěné. Požadovaná zpráva měla informovat o tom, zda dosavadní zařízení vyhovují, jaké jsou jejich nedostatky, závady a jaké jsou navrhované kroky k nápravě. Z následné zprávy Zemského výboru Péče o děti v zemském nalezinci v Praze vyplynulo, že nalezinec poskytuje péči normální nalezeneckou a dočasnou. Dle způsobu ji pak lze ještě rozdělit na ústavní nalezeneckou a pěstounskou, která se dále dělí na péči u cizích pěstounů a u vlastní matky, nebo prarodičů.[139]

Dále se ve zprávě uvádí, že součástí nemocnice bylo platební oddělení, na které se přijímaly matky s průkazem totožnosti a jejich jméno se uchovávalo v tajnosti až do šesti let věku dítěte. Pokud si jej matka v tomto věku neodebrala do péče, její jméno se odtajnilo a vyrozumění o něm dostala domovská obec, které ze zákona příslušelo se o dítě postarat. Utajení totožnosti matky ale nepodléhalo vrchnoporučenskému úřadu. Matky přijaté na platební oddělení platily taxu za dítě a za ošetřovné 10 dnů předem. V případě, že si po porodu svůj

---

[137] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 980, kar. 2. *Agenda právně ochranného oddělení – různé spisy týkající se právní agendy nalezenců.*

[138] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, fond ZPN, inv. č. 1159 kar. 32.*Úprava nalezinectví.*

[139] Tamtéž.

úmysl rozmyslely a dítě si vzaly s sebou domů, vracela se jim taxa za dítě, nikoliv však za ošetření.[140]

10.5 Změny v porodnici a nalezinci po roce 1918

Tehdejší *Královská zemská porodnice a nalezinec v Praze* získaly nový název *Zemská porodnice a ústav pro péči o dítě v Praze*. *C. k. školu babickou* také nahradila *II. Česká porodnická klinika*. Došlo i k odloučení *Zemského platebního oddělení* od porodnice a nadále fungovalo samostatně. Název české kliniky se proměnil na *Českou dětskou kliniku pro péči o novorozence, kojence a kojné* a německá klinika se přejmenovala na *II. Německou dětskou universitní kliniku*. Zemské oddělení se oddělilo od nemocnice a začalo fungovat zvlášť. Obě kliniky získaly nové rentgenové přístroje.[141]

V budovách porodnice došlo k úpravě porodních sálů a operačních míst a vznikly zde nové byty pro ošetřovatele. Přibyla nová kuchyně a prádelna i telefonní centrála. Koupelny pro zaměstnance i ošetřovanky se buď vybudovaly nové, nebo došlo k opravě těch stávajících. V porodnici vzrostl počet lůžek pro dospělé ošetřovanky na 341 a v Ústavu pro péči o dítě na 403.[142] Ošetřovatelský personál v nemocnici musel nosit bílý šat, ošetřovanky v ústavu pro děti šat modrý.

Navýšily se i stavy personálu. Zatímco v roce 1917 zde sloužilo 54 ošetřovatelek a opatrovnic, v roce 1927 jich bylo už 115.[143] Stoupl také počet lékařů, v roce 1917 zde sloužilo 12 lékařů a 5 univerzitních profesorů ve funkcích primáře, nebo přednosty kliniky, v roce 1927 tu pracovalo 42 lékařů a 5 univerzitních profesorů.[144] Zvýšil se i počet ošetřovaných, zatímco v roce 1917 tu ošetřovali 2 438 rodiček, v roce 1927 už 6 547. Pravděpodobnou příčinu lze vidět v tom, že „k Apolináři“ nechodily rodit již jen svobodné matky, ale i ženy vdané.

V roce 1917 činil počet dětí přijatých do péče 1 871 a v roce 1927 se zvýšil na 3 088 dětí. S ohledem na počet 2 829 dětí v ústavní péči v roce 1913, zapříčinil tak velký rozdíl mezi léty

---

[140] *Národní archív Praha* (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 968, kart. 2., Zpráva o změnách v ústavu po převratu r. 1918, vyd. 1928.

[141] Tamtéž.

[142] Tamtéž.

[143] Tamtéž.

[144] Tamtéž.

1917 a 1927 zřejmě válečný stav v roce 1917, kdy byl zastaven příjem nových dětí a nemocnice se starala o válečné zraněné. Do venkovní péče bylo v roce 1917 přijato 4 714 dětí, v roce 1927 pak 4 835 dětí.

Ke změnám došlo i v přijímání dětí do ošetřovací péče. Děti do jednoho roku se mohly pro chorobu přijmout do ústavu k nemocničnímu ošetření a prokázala-li se nedobytnost ošetřovného (chudoba), účtovalo se zemskému fondu.[145] Proměnily se i ošetřovací sazby. V zemské porodnici na klinikách činil denní poplatek v roce 1917 za ošetřovné 1,05 korun, v roce 1920 se zvýšil na 3 koruny, v roce 1921 na 6 korun a v roce 1927 už na 20 korun českých.

Na platebním oddělení činila denní sazba v roce 1917 za 1. třídu 15 korun, za 2. třídu 9 korun a za 3. třídu 6 korun. V roce 1927 se zvyšuje v 1. třídě na 80, ve 2. třídě na 60 a ve 3. třídě na 40 korun českých.[146] Navýšily se také sazby pěstounům. Zatímco v roce 1917 dostávali pěstouni denně na dítě do 1 roku 44 haléřů, do 2 let 30 haléřů a nad 2 roky 24 haléřů; v roce 1927 už dostávali 100 korun českých měsíčně.

10.6 Péče o opuštěné děti před 2. světovou válkou

Ochranou dětí v cizí péči a nemanželských dětí se zabýval zákon č. 256/1921 Sb., který výrazně zlepšil tuto problematiku.[147] Tento zákon prošel v roce 1930 novelizací vládním nařízením.[148] Uvedené nařízení pojednávalo zejména o dozorčích důvěrnících a hromadných poručnících určených pro děti v cizí péči. Zmiňovaným zákonem také dozor nad dětmi z úřadu OPM přešel na opatrovnické soudy ve spolupráci s OPM. Výše uvedený zákon dokázal sjednotit veřejnoprávní a dobrovolnickou péči o děti bez domova. Všechny tyto instituce po novelizaci zákona zastřešovala česká zemská komise pro mládež, což také podmiňovalo jejich nárok na státní dotace. V průběhu 30. let 20. století byl připravován nový zákon, který by definoval *kompetence a pravomoci jednotlivých orgánů a vyřešil financování této oblasti sociální péče.*[149]

---

[145] Tamtéž.

[146] Tamtéž.

[147] § 1 odst. 1 a § 3 písm. c) zák. č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.

[148] Vl. nař. č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.

[149] SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Pěstounská a ústavní péče v proměnách času*. Brno, 2015. Rigorózní práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity Obor: Právo, Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce Neuvedeno.

První verzi zákona vypracoval ministr sociální péče Jaromír Nečas, k některým bodům se však jednotlivé organizace vyjádřily kriticky.[150] Celou věc problematizoval fakt, že veškerá péče měla spadnout na obce, které by to nezvládly. Dalším slabým místem se stal návrh jazykového rozdělení. Podmínkou bylo, že rozdělené okresní úřady se mohly nacházet pouze v obcích, kde žilo alespoň 2000[151] osob z dané jazykové skupiny. V tomto případě by se tedy návrh týkal jen malého počtu obcí.

Nakonec došlo k sestavení komise z českých a německých zástupců zemských ústředí, charity a Československé církve českobratrské, která měla vypracovat konečný text zákona. Tento koncept vypracoval *Jaroslav Kallab,*[152] který preferoval pěstounskou péči, nebo umístění dětí bez rodiny do dětských domovů rodinného typu. Velké státní dětské domovy nepovažoval za efektivní, ale spíše kontraproduktivní. Připravovaný koncept určoval, že stát neměl převzít plnou odpovědnost za péči o mládež, nýbrž ji měl jen doplňovat. Mělo jít o vzájemnou spolupráci státu, země, okresů a obcí. Proto měly vzniknout zemské a okresní centrály, jejichž prostřednictvím by jednotlivé organizace spolupracovaly a také byly evidovány.

Zákon byl nakonec přijat ve verzi z 30. 3. 1938 a zohledňoval požadavky organizací podílejících se na jeho přípravě. Terčem kritiky se stala část týkající se financování, neboť se náklady měly hradit z 21 různých zdrojů. Z těch by pak finanční prostředky plynuly do fondů, které by hradily péči o mládež. Účinnost zákona, stanovenou na 1. 1. 1940, nicméně zhatily události, jež vyústily v okupaci Československa a vypuknutí 2. světové války. Uvést do praxe se jej tedy nepodařilo.[153]

---

[150] Tamtéž.

[151] Tamtéž.

[152] Tamtéž.

[153] Tamtéž.

Závěr

Během popisovaného období zajišťovaly pěstounskou péči o nemanželské děti zejména pěstounky z venkova. A protože přebírání dětí do venkovské péče institucionálně zastřešovala zemská porodnice, je jí věnována stěžejní část práce. Z pramenů a dostupné literatury lze vyčíst zřetelnou snahu zlepšit situaci žen, které nechtěně otěhotněly a zůstaly ve svém těhotenství samy. Neprovdaná žena čekající dítě se na přelomu 19. a 20. století ocitala na okraji společnosti, a totéž platilo o jejím dítěti. Velká úmrtnost matek a jejich novorozeňat na konci 18. století tedy nebyla ničím překvapujícím. Jak také uvádím v prvních kapitolách, tomuto jevu se snažila zabránit Marie Terezie. S postupujícím vývojem společnosti se zvyšuje i snaha o zlepšení situace jak nemanželských matek, tak i jejich dětí. A právě zemská porodnice a nalezinec patřily mezi instituce, které stanovily hlavní pravidla pěstounské péče pro děti svobodných matek, a tím jim i umožnily v nejranějším období lidského života vyrůstat v rodinném zázemí.

Vzhledem k tomu, že pěstounky často motivovala možnost výdělku, a to nijak zvlášť vysokého, bohužel se často stávalo, že některé děti v pěstounských rodinách živořily. Přesto byl tento způsob péče o opuštěné děti v danou dobu tím nejlepším řešením. Děti vyrůstaly v rodinném zázemí, získávaly citové vazby k pěstounům i ostatním dětem, s nimiž vyrůstaly. I tehdejší společnost si uvědomovala, že pro sociální vývoj dítěte je stěžejním obdobím doba od narození do 6 let věku. A třebaže jejich vracení pěstounkami poté, co ztratily nárok na finanční odměnu, představovalo pro děti velmi stresující období, stále se jim dostalo lepší kvality života než dětem vyrůstajícím od narození v ústavu.

Na pěstounskou péči dohlíželi inspektoři vysílaní zemským úřadem a v archivních pramenech lze nalézt několik záznamů z jejich kontrolních návštěv. Nelze přitom jednoznačně říci, nakolik byly tyto kontroly opravdu hloubkové a nakolik se jim podařilo zjistit, jak se se svěřenými dětmi skutečně zacházelo. Za významný počin lze považovat založení právního oddělení v zemském nalezinci, které nejenže zajišťovalo různé právní náležitosti pro svěřené děti, ale také se zabývalo případy ztracených dětí, které zmizely i se svými pěstouny. Tento jev mimo jiné dokládá popsaný případ Ludvíka Čejchána.

Ve své práci jsem se snažila popsat stavbu nové zemské porodnice, která ve své době platila za nejmodernější zařízení tohoto typu v českých zemích. Už pouhá skutečnost, že chudé těhotné svobodné matky mohly rodit v takovém prostředí, ukazuje na společenskou snahu o zlepšení jejich situace. Nabízí se zde námitka, že rodičky musely vykonávat drobné práce a za svěření dítěte na venkov musely platit, nebo po čtyři týdny vykonávat službu kojných.

Vezmeme-li však v úvahu jejich životní a finanční situaci, byly pro ně podmínky stanovené porodnicí více než přijatelné. Další vadu na kráse pravděpodobně představovalo chování personálu ke svobodným matkám i využívání jejich porodů pro praktickou výuku mediků, za kritiky veřejnosti i dobového tisku. I přes tyto nepříjemnosti však zemská porodnice vnášela naději do života dívek ocitajících se v tísnivé životní situaci.

Za důležitý milník ve vývoji situace nemanželských dětí a jejich matek lze považovat i příchod dvoutřetinové péče, která si kladla za cíl umožnit matce ponechat si své vlastní dítě a postarat se o něj. Opět zde můžeme sledovat snahu zemského úřadu, co možná nejlépe uhájit právo dítěte na vlastní rodinu. Nutno podotknout, že ne vždy se tato možnost setkala u matek s pozitivním ohlasem. Bohužel se často stávalo, že si dítě nejprve vzaly do péče, ale nakonec se jej stejně rozhodly vrátit, jak také vyplývá z archivních záznamů.

Další legislativní změny byly uskutečněny před druhou světovou válkou, která se však současně stala hlavní příčinou, proč jejich poslední část nemohla být uvedena do praxe.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Národní archiv Praha – Fond Zemská porodnice a nalezinec Praha 1789-1951 (1968)

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 961, kart. 2. Historický přehled vývoje zemské porodnice a nalezince (Ústavu pro péči ro dítě), 1946.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 962, kart. 2. Desatero otcovských rad nemanželským matkám, 1910.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 965, kart. 2. Domácí řád ústavu, 1905-1919.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 968, kart. 2. Zpráva o změnách v ústavu po převratu r. 1918, vyd. 1928.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 980, kart. 2. *Agenda právně ochranného oddělení – různé spisy týkající se právní agendy nalezenců. 1906-1922*

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č.1085, kart. 22. Mobilizace 1914-1916.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č.1087, kart. 22. Sbírky k válečným účelům. 1915.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č.1088, kart.22. Rekvisice kovů 1915-1918.

,

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1098, kart.23. *Požár v nalezinci* 1912-1922.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, fond ZPN, inv. č. 1159, kart. 32.*Úprava nalezinectví.*

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1171, kart. 33. Provádění dozoru nad nalezenci ve venkovské péči 1904-1947.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1178, kart.34. Nezvěstné a zašantročené děti 1917-1931.

Národní archív Praha (NAP), fond Zemské porodnice a nalezince, inv. č. 1188, kart. 34. Pravidla pro pěstouny, 1909.

Periodika

Časopis lékařů českých. Praha: Vinc. J. Schmied, 1942, **81**(36). ISSN 0008-7335.

České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální. 5. Česká strana národně sociální, 1911. ISSN 2694-7129.

Náhradní rodinná péče: česko-slovenský časopis. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2000, 3 (č.1) ISSN 1212-3765.

Národní listy. 39. Praha: Julius Grégr, 1899. ISSN 1214-1240.

Volná myšlenka: Časopis volných myslitelů českých. Praha: Vydavatelství Volné myšlenky, 1905-1938, 1929, 20(43).

Ženský list: časopis pracující třídy ženského pohlaví. 19. Brno: František Hořák a A. M. Špera, 1892-1914, 1910.

On-line zdroje

KAZIMOUR, Ivan. *Historie českého zdravotnictví* [online]. Martin Koláček – E-knihy jedou, 2016 [cit. 2022-06-03]. ISBN 978-80-751-2595-8.

Legislativní zdroje

Císařský patent. č. 946/1811 In: *Sb. zák. soud. Obecný zákoník občanský § 191*.

ZÁKON o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. In: *Občanský zákoník č. z. 256/1921 Sb.*

Literatura

ADÁMEK, Karel. *Zemské sirotčí fondy*. Chrudim: K. Adámek, 1906, ISBN neuvedeno.

BUDINSKÝ, Václav. *Obecní rady sirotčí a péče o mládež*. Praha: B. Hůrka, 1918.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládež*: rozhledy po lidumilství v Evropě. 2. vyd. Praha: Spolek „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“, 1894.

FOUSTKA, Břetislav. *Péče o dítě sociální postavení evropské mládeže a její ochrana*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1915.

FREMROVÁ, Květa. *Pražská péče o sirotky a opuštěné děti v první polovině 20. století*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008 ISBN 978-80-247-1788-3.

HOVORKA, Daniel. *Pěstounská péče v proměnách času*. Veřejná správa, 2006, **17**(52). ISSN 1213-6581.

JOACHIM, Václav a Rudolf ŽIŽKA. *Čtvrtý Sjezd Českých Měst z Království Českého: v král. hlav. městě Praze, ve dnech 15.-17. října 1911: zápis o jednání sjezdovém*. Praha, 1911.

KAFKA, Josef. *Praha, hlava království Českého*. Praha: Edv. Grégr, 1901, Kafkův Ilustrovaný průvodce po království Českém.

MUČKA, Aleš. *Péče o sirotky v 19. století*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Zdeňka Stoklásková, PhD.

NEČAS, Jan Evangelista. Rádce pro poručníky a opatrovníky. V Praze: I.L. Kober, 1889.

PELCL, Hynek. *Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v království Českém za leta 1896-1898*. Praha: Dr. Hynek Pelcl, 1900.

PREININGER, Vladimír. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví, se zvláštním zřetelem na země koruny České*. V Praze: Bursík & Kohout, 1900.

RUTH, František. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních sv. 1. ulice Anenská – Karlov*. Praha: Pavel Körber, 1903.

SECKÝ, Rudolf. *Dobročinné spolky a ústavy soukromé v král. hlavním městě Praze a předměstí*. Díl 1.Praha: Pelcl, 1905.

SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Pěstounská a ústavní péče v proměnách času*. Brno, 2015. Rigorózní práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity Obor: Právo, Katedra dějin státu a práva.

SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law). ISBN 978-80-87475-43-0.

ŠTĚDRÝ, Bohumil. *Zákony, nařízení a jiné místní předpisy mimo řád stavební platné pro král. České: díl. II*. V Praze: Důchody obce král. hlav města Prahy, 1911.

Sociálně humanitní činnost Královského hlavního města Prahy. Praha: [Královské hlavní město Praha], 1908.

TRAUB, Hugo. *Občanská nauka československá*. Praha: A. Píša, 1921.

TRAUB, Hugo. *Občanská nauka rakouská se zvláštním zřetelem k poměrům českým*. Brno: A. Píša, 1914.

TŮMA, Antonín. *Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1925.

TŮMA, Antonín. *Úkoly české zemské komise pro péči o mládež na základě nových stanov*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1918.

Obrazová příloha

Obrázek 1: Potvrzení farním úřadem pěstounce 68
Obrázek 2: Potvrzení pěstounce z farního úřadu – adresa 69
Obrázek 3: Pěstounská knížka 70
Obrázek 4: Desatero rad, obr. 1. 71
Obrázek 5: Desatero rad, obr. 2. 72
Obrázek 6: Potvrzení obec. Úřadu o způsobilosti manžela matky 73
Obrázek 7: Potvrzení obecního úřadu o způsobilosti matky 74
Obrázek 8: Dopis Anny Havlíkové 75
Obrázek 9: Dopis k řešení jazykové otázky 76
Obrázek 10: Zpráva o spotřebě za první světové války 77
Obrázek 11: Dopis Josefy Čejchánové právnímu oddělení 78
Obrázek 12: Předání případu Čejchán policii 79
Obrázek 13: Dokumentace případu Čejchán, obr. 1. 80
Obrázek 14: Dokumentace případu Čejchán, obr. 2. 81
Obrázek 15: Novinový výstřižek – případ Čejchán 82
Obrázek 16: Dopis – svěření Ludvíka Čejchána babičce 83
Obrázek 17: Dopis Josefa Šebesty 84
Obrázek 18: Dopis Josefy Čejchánové – stížnost na obtěžování 85
Obrázek 19: Mapa pěstounských rodin 86
Obrázek 20: Dobová rytina Vlašský špitál ..... **Chyba! Záložka není definována.**
Obrázek 21: Vlašský špitál dnes 88
Obrázek 22: Josef Hlávka 88
Obrázek 23: Dobová pohlednice nemocnice 89
Obrázek 24: Nemocnice dnes 89

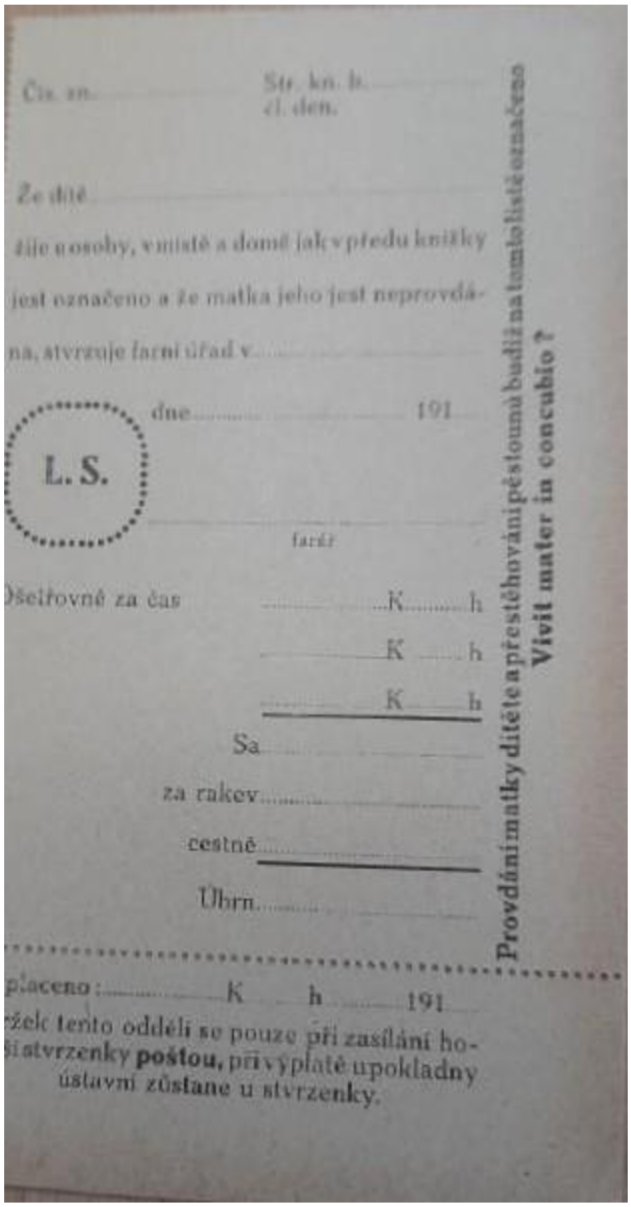

Čís. zn. ..... Str. kn. h. .....
čl. den.

Že dítě .....

žije a osoby, v místě a domě jak v předu knížky

jest označeno a že matka jeho jest neprovdá-

na, stvrzuje farní úřad v .....

L. S.

dne ..... 191...

.....
farář

Ošetřovné za čas ..... K ..... h

..... K ..... h

..... K ..... h

Sa .....

za rakev .....

cestné .....

Úhrn .....

Provdání matky dítěte a přestěhování pěstounů budiž na tomto listě označeno

Vivit mater in concubio ?

placeno: ..... K ..... h ..... 191...

žek tento oddělí se pouze při zasílání ho-
ší stvrzenky **poštou,** při výplatě u pokladny
ústavní zůstane u stvrzenky.

Obrázek 1: Potvrzení farním úřadem pěstounce

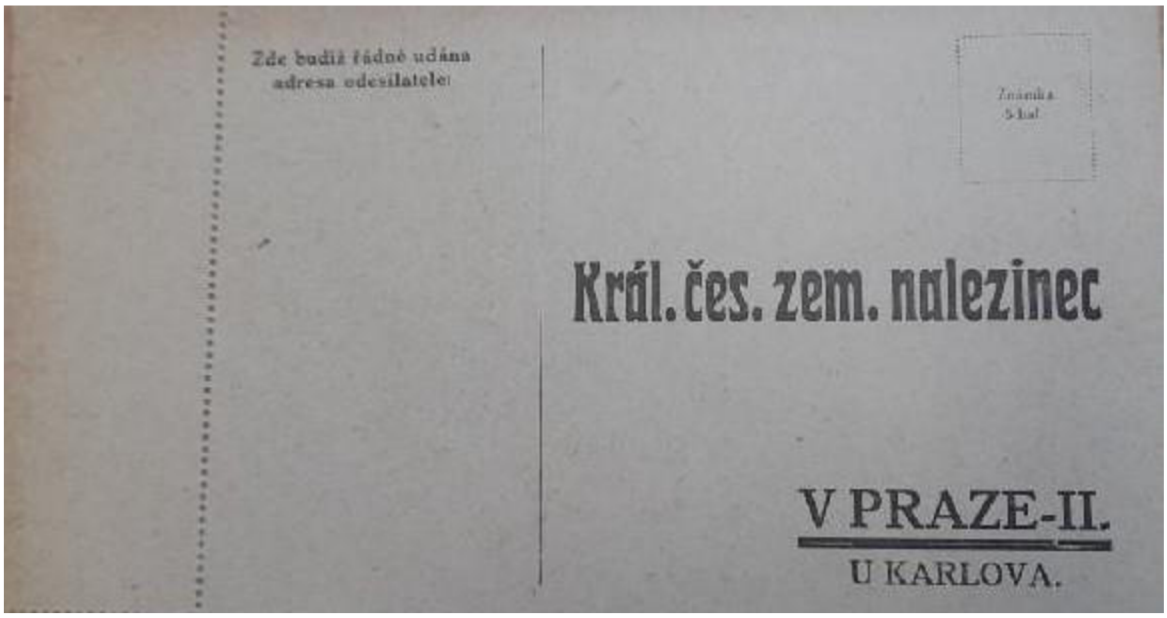

Obrázek 2: Potvrzení pěstounce z farního úřadu – adresa

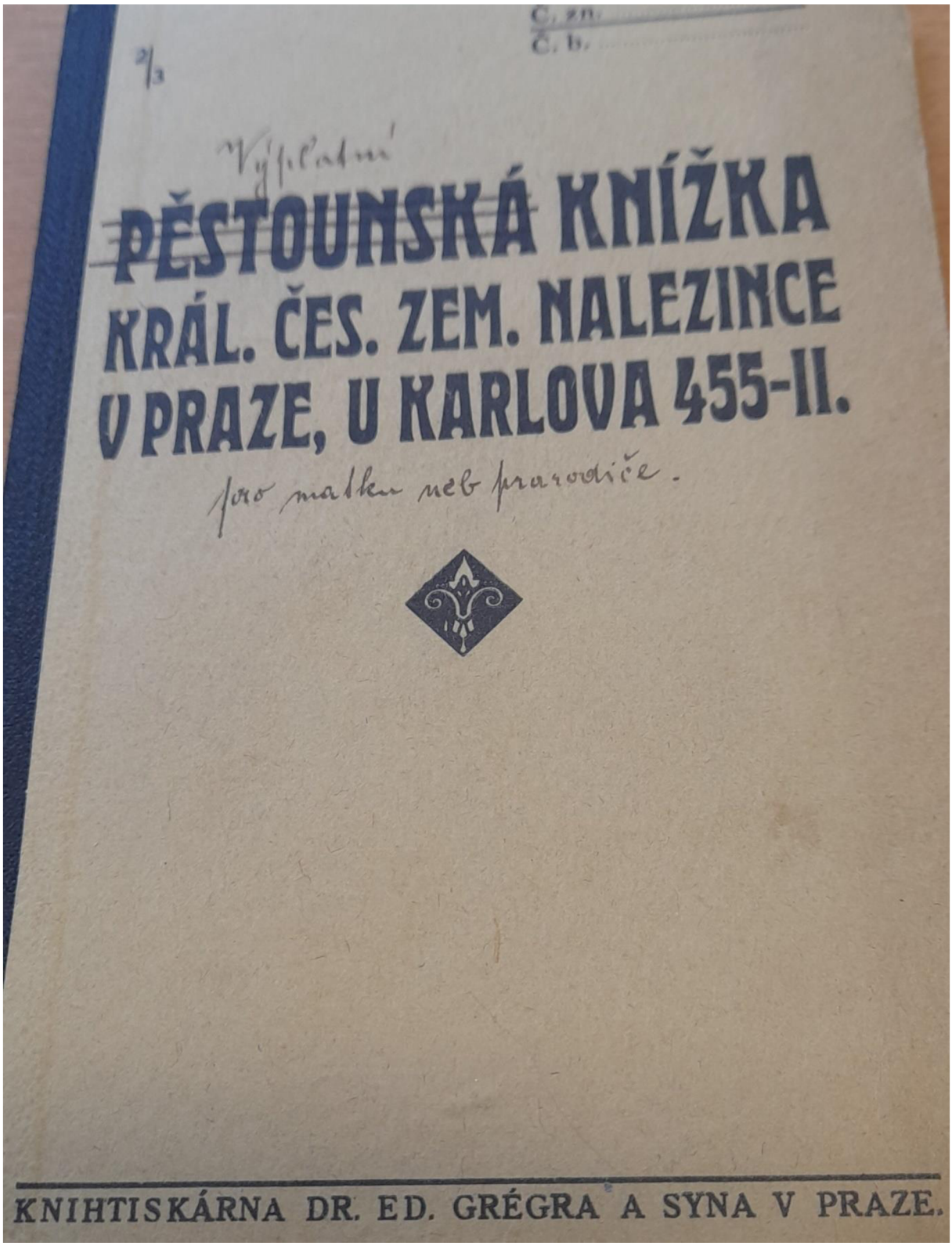

Obrázek 3: Pěstounská knížka

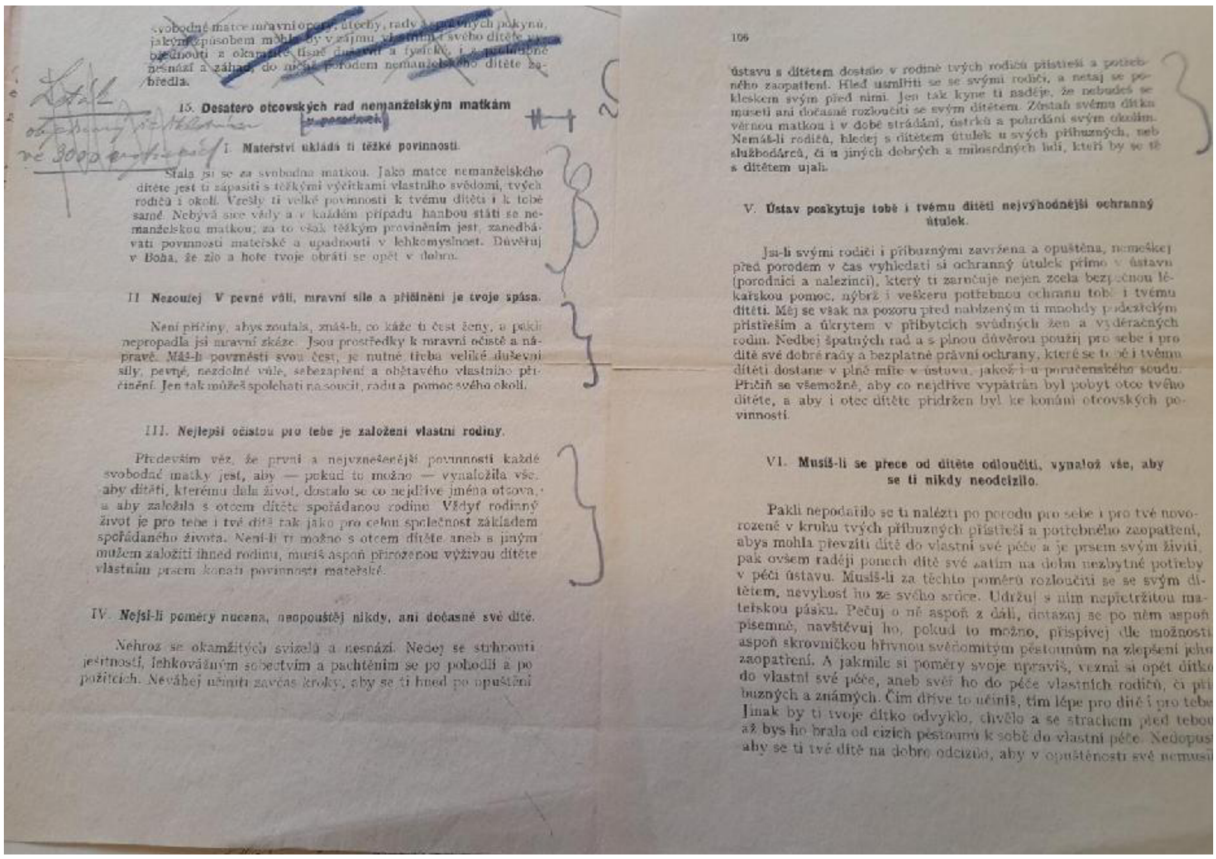

svobodné matce mravní opory, útechy, rady a nezištných pokynů, jakým způsobem mohla by v zájmu vlastního svého dítěte vyhnouti z okamžité tísně duševní a tělesné, i z nebezpečné nesnáze a záhady do nějaké porodem nemanželského dítěte zabředla.

15. Desatero otcovských rad nemanželským matkám

I. Mateství ukládá ti těžké povinnosti.

Stala jsi se za svobodna matkou. Jako matce nemanželského dítěte jest ti zápasiti s těžkými výčitkami vlastního svědomí, tvých rodičů i okolí. Vrešly ti velké povinnosti k tvému dítěti i k tobě samé. Nebývá sice vždy a v každém případu hanbou státi se nemanželskou matkou, za to však těžkým proviněním jest, zanedbávati povinnosti mateřské a upadnouti v lehkomyslnost. Důvěřuj v Boha, že zlo a hoře tvoje obrátí se opět v dobro.

II. Nezoufej. V pevné vůli, mravní síle a přičinění je tvoje spása.

Není příčiny, abys zoufala, znáš-li, co káže ti čest ženy, a pakli nepropadla jsi mravní zkáze. Jsou prostředky k mravní očistě a nápravě. Máš-li povznésti svou čest, je nutné třeba veliké duševní síly, pevné, nezdolné vůle, sebezapření a obětavého vlastního přičinění. Jen tak můžeš spoléhati na soucit, radu a pomoc svého okolí.

III. Nejlepší očistou pro tebe je založení vlastní rodiny.

Především věz, že první a nejvznešenější povinností každé svobodné matky jest, aby — pokud to možno — vynaložila vše, aby dítěti, kterému dala život, dostalo se co nejdříve jména otcova, a aby založila s otcem dítěte spořádanou rodinu. Vždyť rodinný život je pro tebe i tvé dítě tak jako pro celou společnost základem spořádaného života. Není-li ti možno s otcem dítěte aneb s jiným mužem založiti ihned rodinu, musíš aspoň přirozenou výživou dítěte vlastním prsem konati povinnosti mateřské.

IV. Nejsi-li poměry nucena, neopouštěj nikdy, ani dočasně své dítě.

Nehroz se okamžitých svízelů a nesnází. Nedej se styrhnouti ješitností, lehkovážným sobectvím a pachtěním se po pohodlí a po požitcích. Neváhej učiniti zavčas kroky, aby se ti hned po opuštění

106

ústavu s dítětem dostalo v rodině tvých rodičů přístřeší a potřebného zaopatření. Hleď usmířiti se se svými rodiči, a netaj se poklekem svým před nimi. Jen tak kyne ti naděje, že nebudeš se museti ani dočasně rozloučiti se svým dítětem. Zůstaň svému dítku věrnou matkou i v době strádání, útrků a pohrdání svým okolím. Nemáš-li rodičů, hledej s dítětem útulek u svých příbuzných, neb služebdárců, či u jiných dobrých a milosrdných lidí, kteří by se tě s dítětem ujali.

V. Ústav poskytuje tobě i tvému dítěti nejvýhodnější ochranný útulek.

Jsi-li svými rodiči i příbuznými zavržena a opuštěna, nemeškej před porodem v čas vyhledati si ochranný útulek přímo v ústavu (porodnici a nalezinci), který ti zaručuje nejen zcela bezpečnou lékařskou pomoc, nýbrž i veškeru potřebnou ochranu tobě i tvému dítěti. Měj se však na pozoru před nabízeným ti mnohdy podezřelým přístřeším a úkrytem v příbytcích svůdných žen a vyděračných rodin. Nedbej špatných rad a s plnou důvěrou použij pro sebe i pro dítě své dobré rady a bezplatné právní ochrany, které se tobě i tvému dítěti dostane v plné míře v ústavu, jakož i u poručenského soudu. Přičiň se všemožně, aby co nejdříve vypátrán byl pobyt otce tvého dítěte, a aby i otec dítěte přidržen byl ke konání otcovských povinností.

VI. Musíš-li se přece od dítěte odloučiti, vynaložvše, aby se ti nikdy neodcizilo.

Pakli nepodařilo se ti nalézti po porodu pro sebe i pro tvé novorozené v kruhu tvých příbuzných přístřeší a potřebného zaopatření, abys mohla převzíti dítě do vlastní své péče a je prsem svým živiti, pak ovšem raději ponech dítě své zatím na dobu nezbytné potřeby v péči ústavu. Musíš-li za těchto poměrů rozloučiti se se svým dítětem, nevyhoď ho ze svého srdce. Udržuj s ním nepřetržitou mateřskou pásku. Pečuj o ně aspoň z dáli, dotazuj se po něm aspoň písemně, navštěvuj ho, pokud to možno, přispívej dle možnosti aspoň skrovničkou hřivnou svěřenitým pěstounům na zlepšení jeho zaopatření. A jakmile si poměry svoje upravíš, vezmi si opět dítko do vlastní své péče, aneb svěř ho do péče vlastních rodičů, či příbuzných a známých. Čím dříve to učiníš, tím lépe pro dítě i pro tebe. Jinak by ti tvoje dítko odvyklo, chvělo a se strachem před tebou až bys ho brala od cizích pěstounů k sobě do vlastní péče. Nedopusť, aby se ti tvé dítě na dobro odcizilo, aby v opuštěnosti své nemusil

Obrázek 4: Desatero rad, obr. 1.

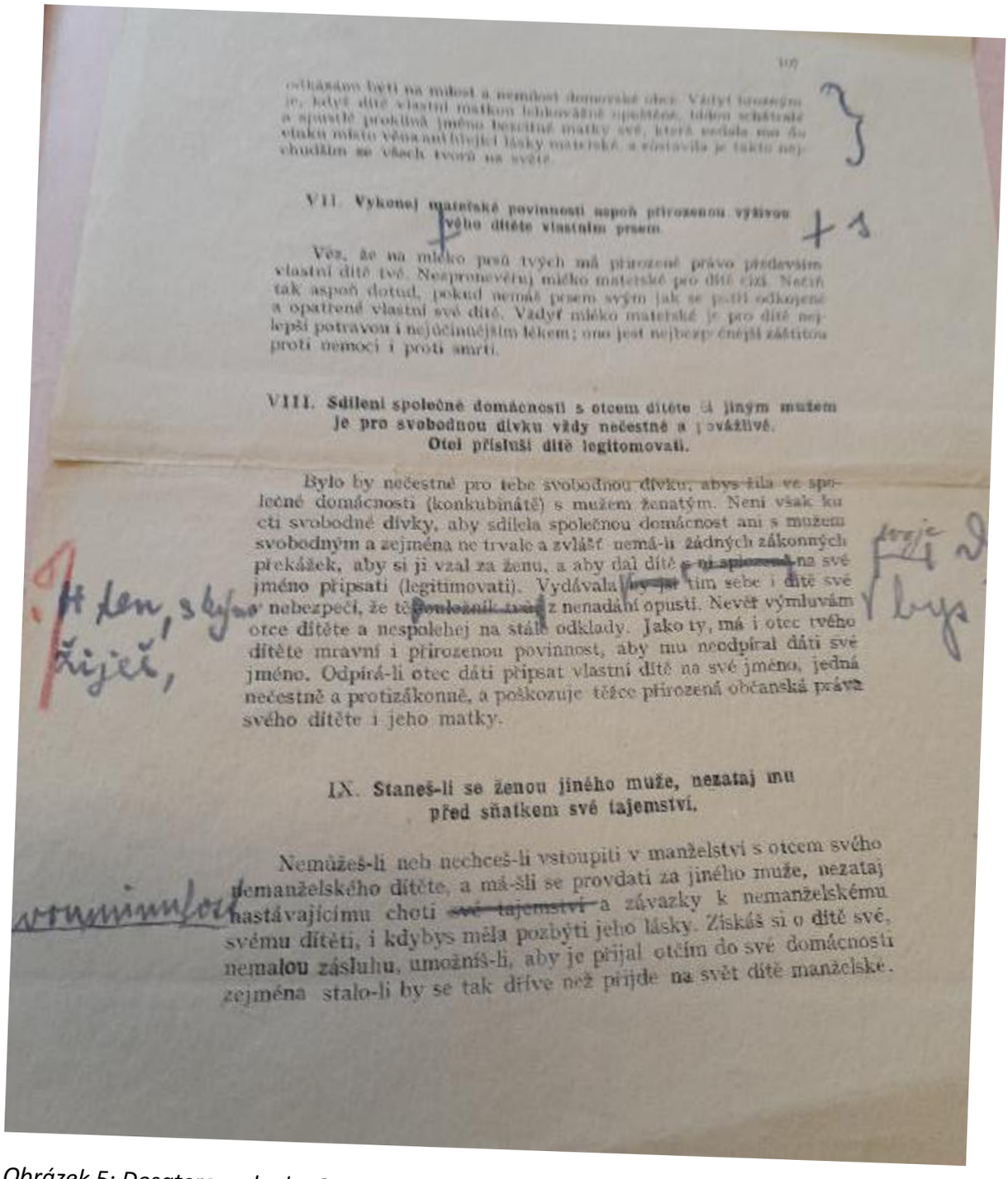

107

ostýkáním býti na milost a nemilost domovské obce. Vždyť hrozným je, když dítě vlastní matkou lehkovážně opuštěné, tímto schůdné a spustlé proklíná jméno bezcitné matky své, která sedala mu do vínku místo věnování lidejší lásky mateřské, a vystavila je takto nejchudším ze všech tvorů na světě.

VII. Vykonej mateřské povinnosti aspoň přirozenou výživou svého dítěte vlastním prsem.

Věz, že na mléko prsů tvých má přirozené právo především vlastní dítě tvé. Nezpronevěřuj mléko mateřské pro dítě cizí. Nečiň tak aspoň dotud, pokud nemáš prsem svým jak se patří odkojené a opatřené vlastní své dítě. Vždyť mléko mateřské je pro dítě nejlepší potravou i nejúčinnějším lékem; ono jest nejbezpečnější záštitou proti nemoci i proti smrti.

VIII. Sdílení společné domácnosti s otcem dítěte s jiným mužem je pro svobodnou dívku vždy nečestné a povážlivé. Otci přísluší dítě legitimovati.

Bylo by nečestné pro tebe svobodnou dívku, abys žila ve společné domácnosti (konkubinátě) s mužem ženatým. Není však ku cti svobodné dívky, aby sdílela společnou domácnost ani s mužem svobodným a zejména ne trvale a zvlášť nemá-li žádných zákonných překážek, aby si ji vzal za ženu, a aby dal dítě ~~s ní spoloužil~~ na své jméno připsati (legitimovati). Vydávala ~~by jsi~~ tím sebe i dítě své v nebezpečí, že tě ~~tovaryš tvůj~~ z nenadání opustí. Nevěř výmluvám otce dítěte a nespolehej na stálé odklady. Jako ty, má i otec tvého dítěte mravní i přirozenou povinnost, aby mu neodpíral dáti své jméno. Odpírá-li otec dáti připsat vlastní dítě na své jméno, jedná nečestně a protizákonně, a poškozuje těžce přirozená občanská práva svého dítěte i jeho matky.

IX. Staneš-li se ženou jiného muže, nezataj mu před sňatkem své tajemství.

Nemůžeš-li neb nechceš-li vstoupiti v manželství s otcem svého nemanželského dítěte, a má-li se provdati za jiného muže, nezataj nastávajícímu choti ~~své tajemství~~ a závazky k nemanželskému svému dítěti, i kdybys měla pozbýti jeho lásky. Získáš si o dítě své, nemalou zásluhu, umožníš-li, aby je přijal otčím do své domácnosti zejména stalo-li by se tak dříve než přijde na svět dítě manželské.

Obrázek 5: Desatero rad, obr. 2.

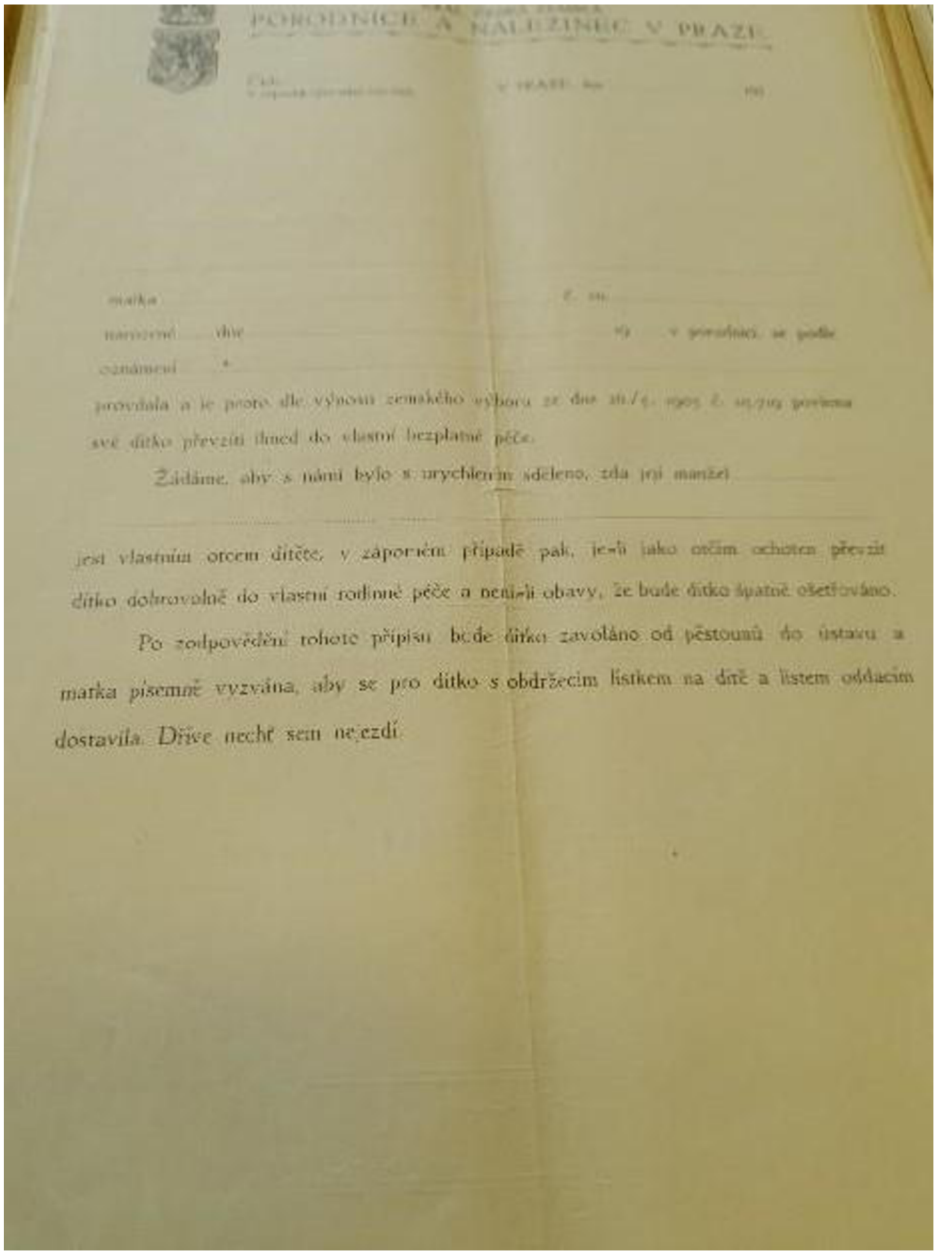

PORODNICE A NALEZINEC V PRAZE

V PRAZE, dne

matka č. ev.

narozené dne v porodnici se podle

oznámení

provdala a je proto dle výnosu zemského výboru ze dne 20./4. 1905 č. 10,710 povinna své dítko převzít ihned do vlastní bezplatné péče.

Žádáme, aby s námi bylo s urychlením sděleno, zda její manžel

jest vlastním otcem dítěte, v záporném případě pak, je-li jako otčím ochoten převzít dítko dobrovolně do vlastní rodinné péče a není-li obavy, že bude dítko špatně ošetřováno.

Po zodpovědění tohoto přípisu bude dítko zavoláno od pěstounů do ústavu a matka písemně vyzvána, aby se pro dítko s obdržecím lístkem na dítě a listem oddacím dostavila. Dříve nechť sem nejezdí.

Obrázek 6: Potvrzení obec. Úřadu o způsobilosti manžela matky

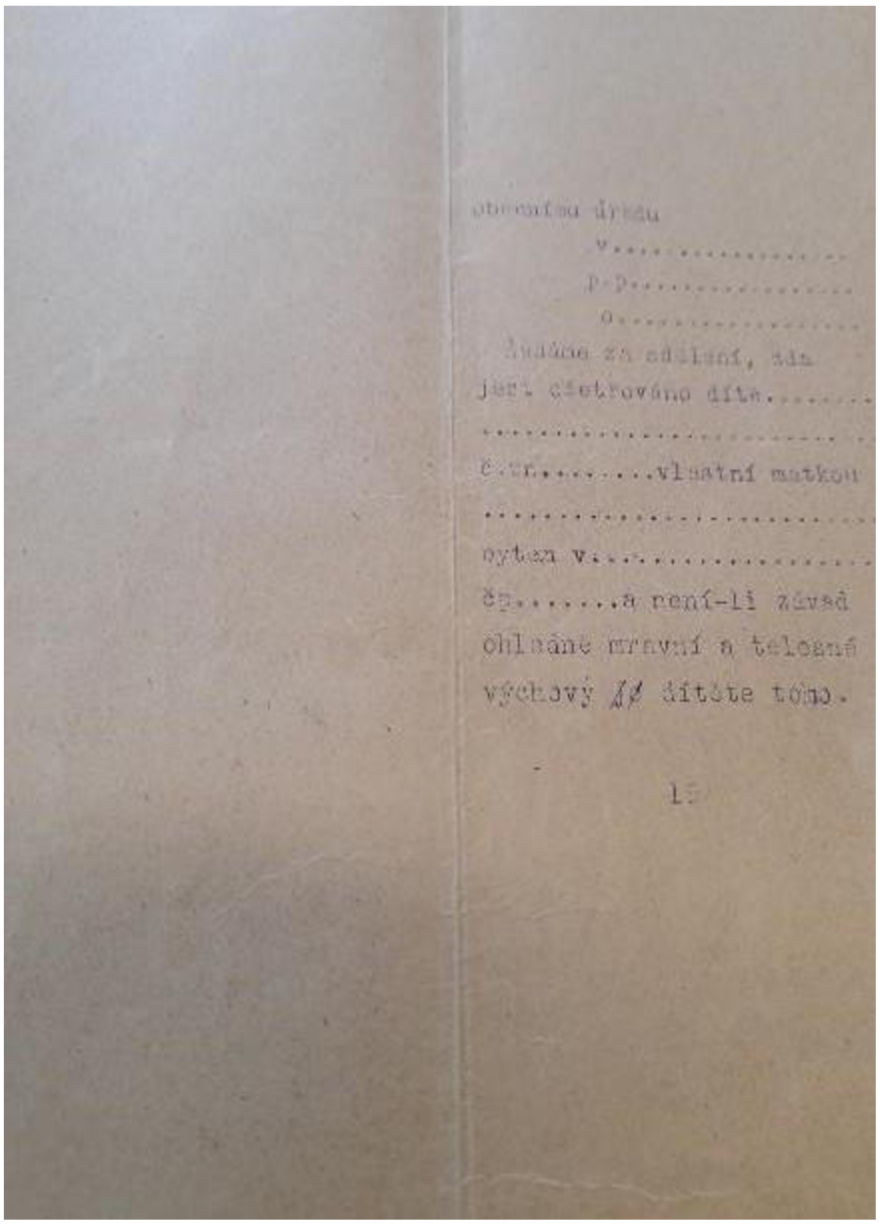

obecního úřadu

v.....

p.p.....

o.....

Žádáme za odeslání, zda

jest způsobováno dítě.....

.....

č.ev.....vlastní matkou

.....

bytem v.....

čp.....a není-li závad

ohledně mravní a tělesné

výchovy ~~/~~ dítěte tomu.

15

Obrázek 7: Potvrzení obecního úřadu o způsobilosti matky

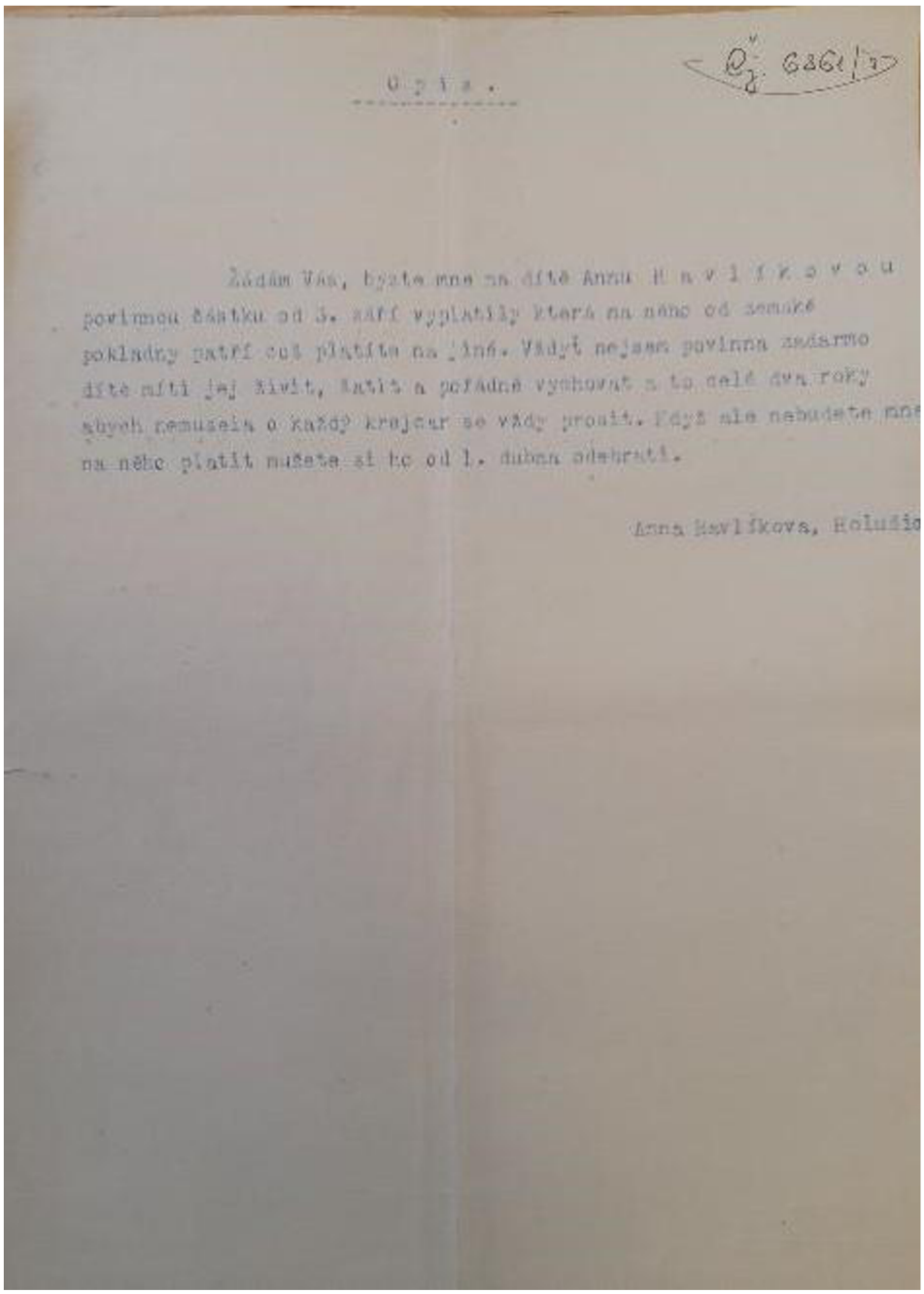

Č. j. 6361/27

O p i s .

Žádám Vás, byste mne na dítě Annu H a v l í k o v o u povinnou částku od 3. září vyplatily která na mne od zemské pokladny patří což platíte na jiné. Vždyť nejsem povinna zadarmo dítě míti jej živit, šatit a pořádně vychovat a to celé dva roky abych nemusela o každý krajcar se vždy prosit. Když ale nebudete mne na něc platit musete si to od 1. dubna odebrati.

Anna Havlíkova, Holušic

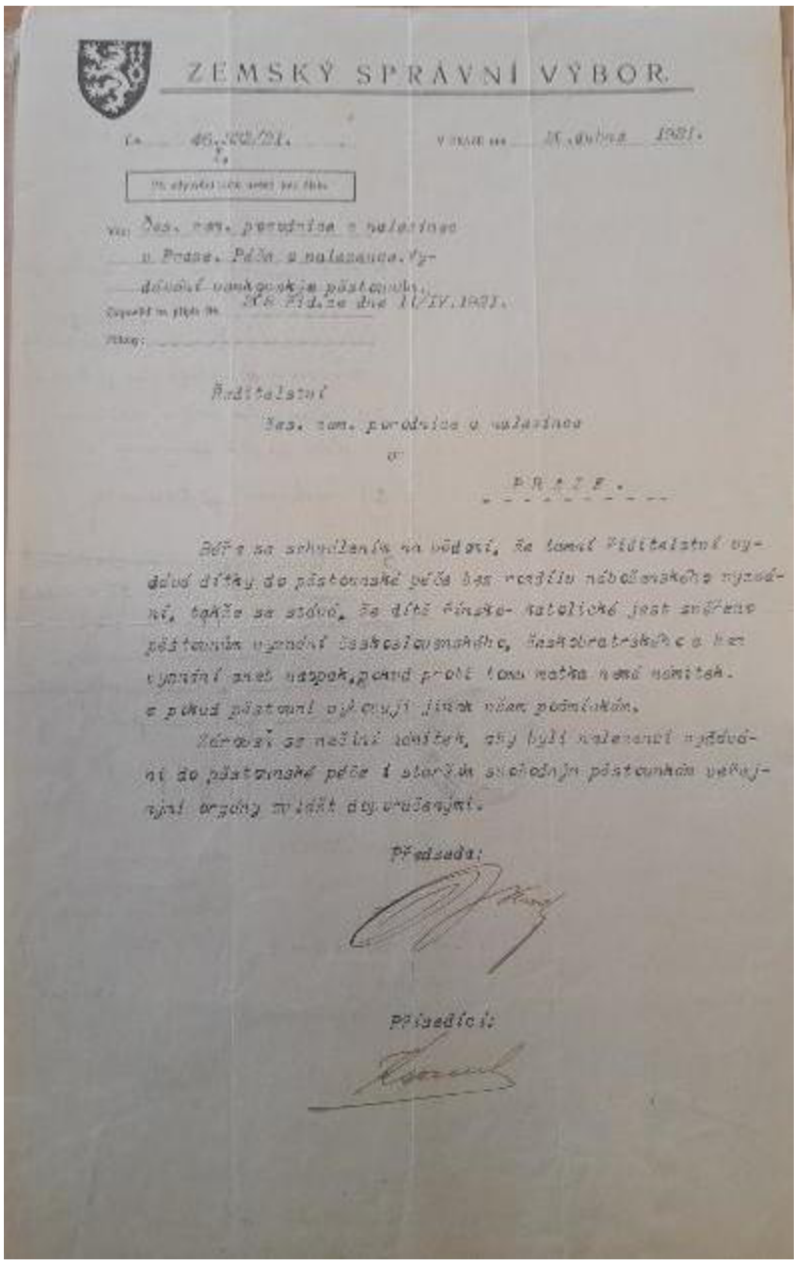

ZEMSKÝ SPRÁVNÍ VÝBOR

Č. 46.102/21. V Praze dne 28. dubna 1921.

Věc: Žen. zem. porodnice v nalezinec v Praze. Péče o nalezence. Vydávání vanlgonek do pěstounů.

Odpověď na přípis ze dne: ZSV Praze dne 11/IV.1921.

Přílohy:

Ředitelství
Žen. zem. porodnice v nalezinci
v
PRAZE.

Dáte se seznámení na vědomí, že tomuto Ředitelství vydává děti do pěstounské péče bez rozdílu náboženského vyznání, takže se stává, že dítě římsko- katolické jest svěřeno pěstounům vyznání československého, československobratrského a bez vyznání atd. naopak, pokud proti tomu matka nemá námitek. a pokud pěstouni vyhovují jinak všem podmínkám.

Zároveň se ničím zohledek, aby byli nalezenci vydáváni do pěstounské péče i starším svobodným pěstounkám veřejnými orgány svědčí dosvědčujícími.

Předseda:

Přísedící:

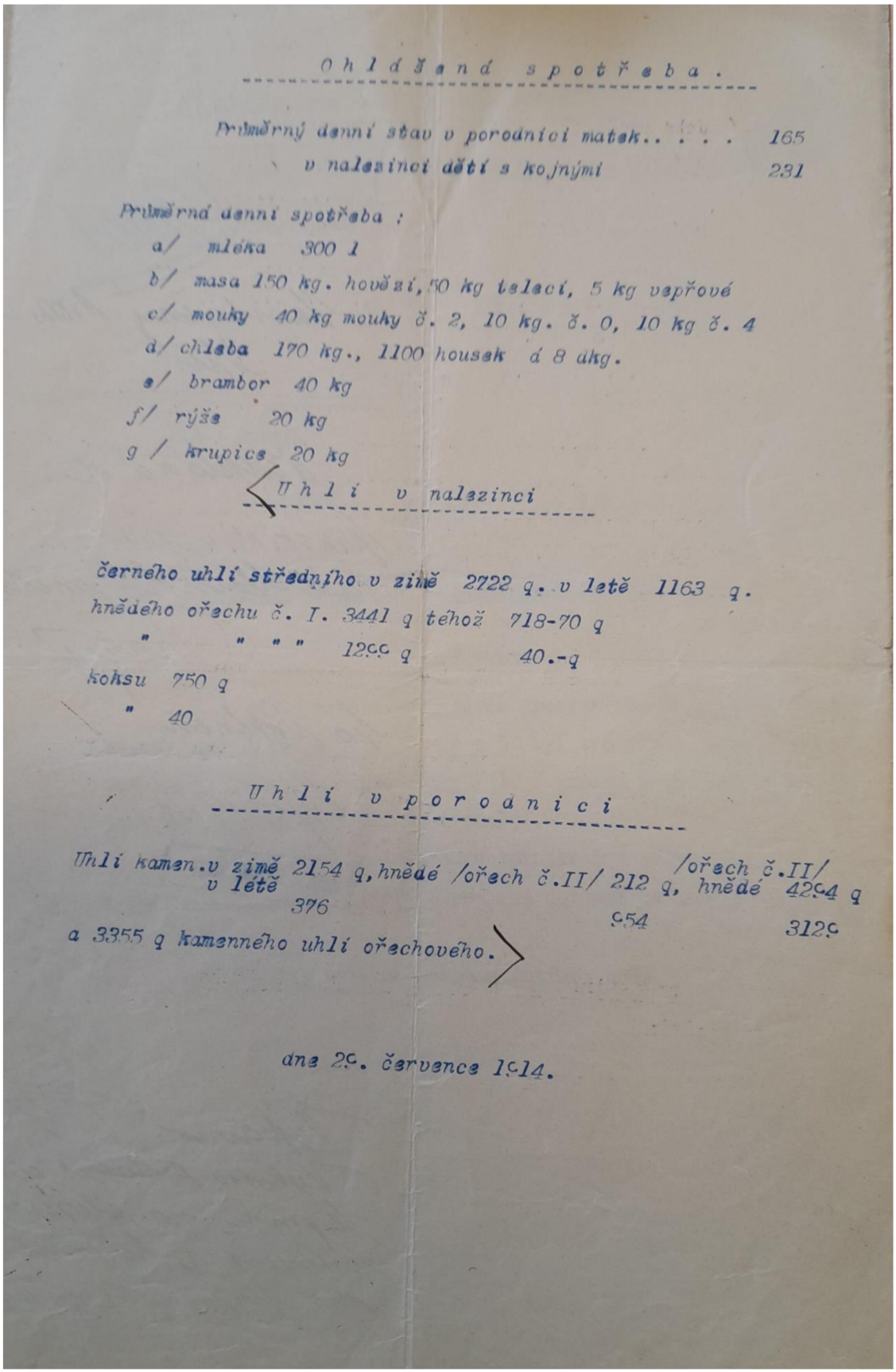

Ohlášená spotřeba.

Průměrný denní stav v porodnici matek.. . . . 165
v nalezinci dětí s kojnými 231

Průměrná denní spotřeba :

a/ mléka 300 l
b/ masa 150 kg. hovězí, 50 kg telecí, 5 kg vepřové
c/ mouky 40 kg mouky č. 2, 10 kg. č. 0, 10 kg č. 4
d/ chleba 170 kg., 1100 housek á 8 dkg.
e/ brambor 40 kg
f/ rýže 20 kg
g / krupice 20 kg

Uhlí v nalezinci

černého uhlí středního v zimě 2722 q. v letě 1163 q.
hnědého ořechu č. I. 3441 q téhož 718-70 q
" " " " 12cc q 40.-q
koksu 750 q
" 40

Uhlí v porodnici

Uhlí kamen.v zimě 2154 q,hnědé /ořech č.II/ 212 q, hnědé /ořech č.II/ 42c4 q
v létě 376 c54 312c
a 3355 q kamenného uhlí ořechového.

dne 2c. července 1c14.

Obrázek 10: Zpráva o spotřebě za první světové války

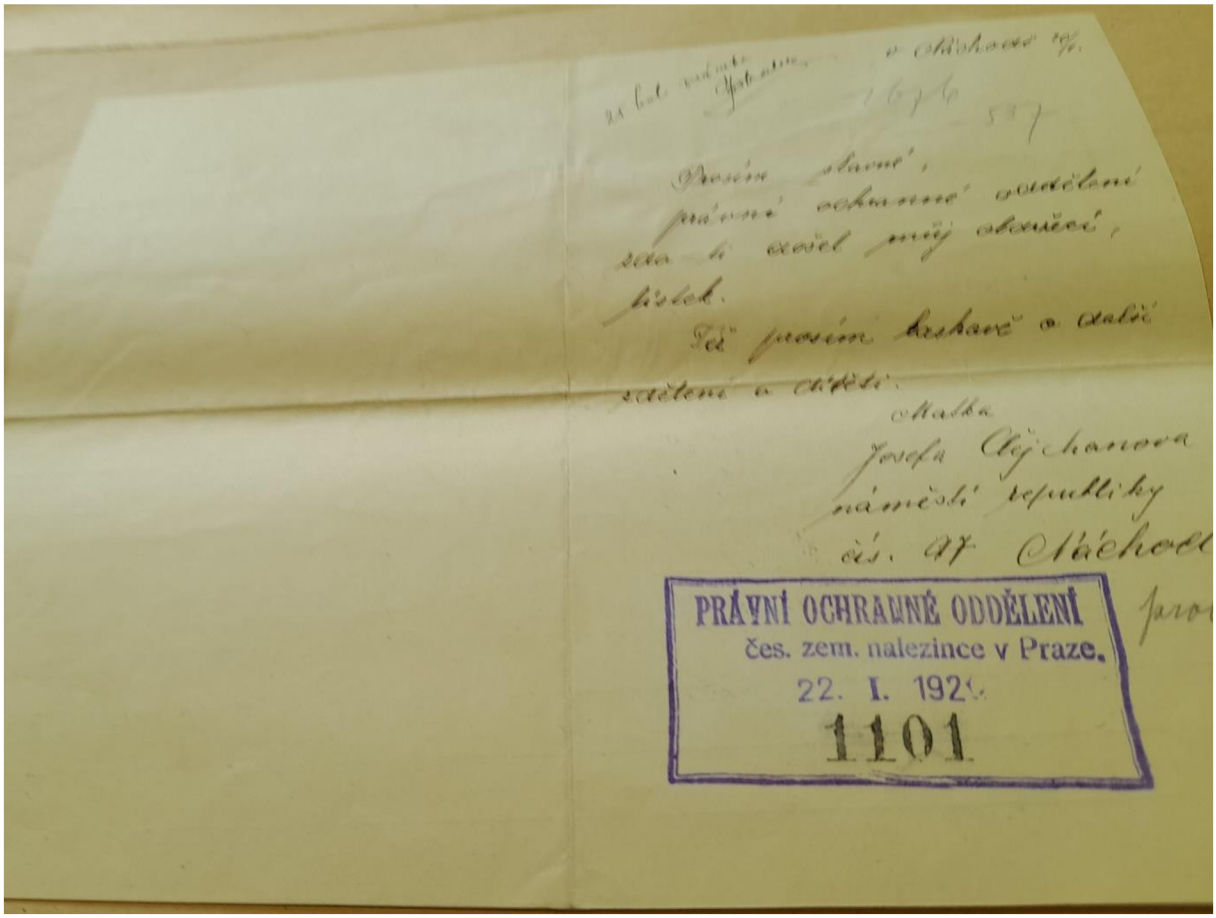

Obrázek 11: Dopis Josefy Čejchánové právnímu oddělení

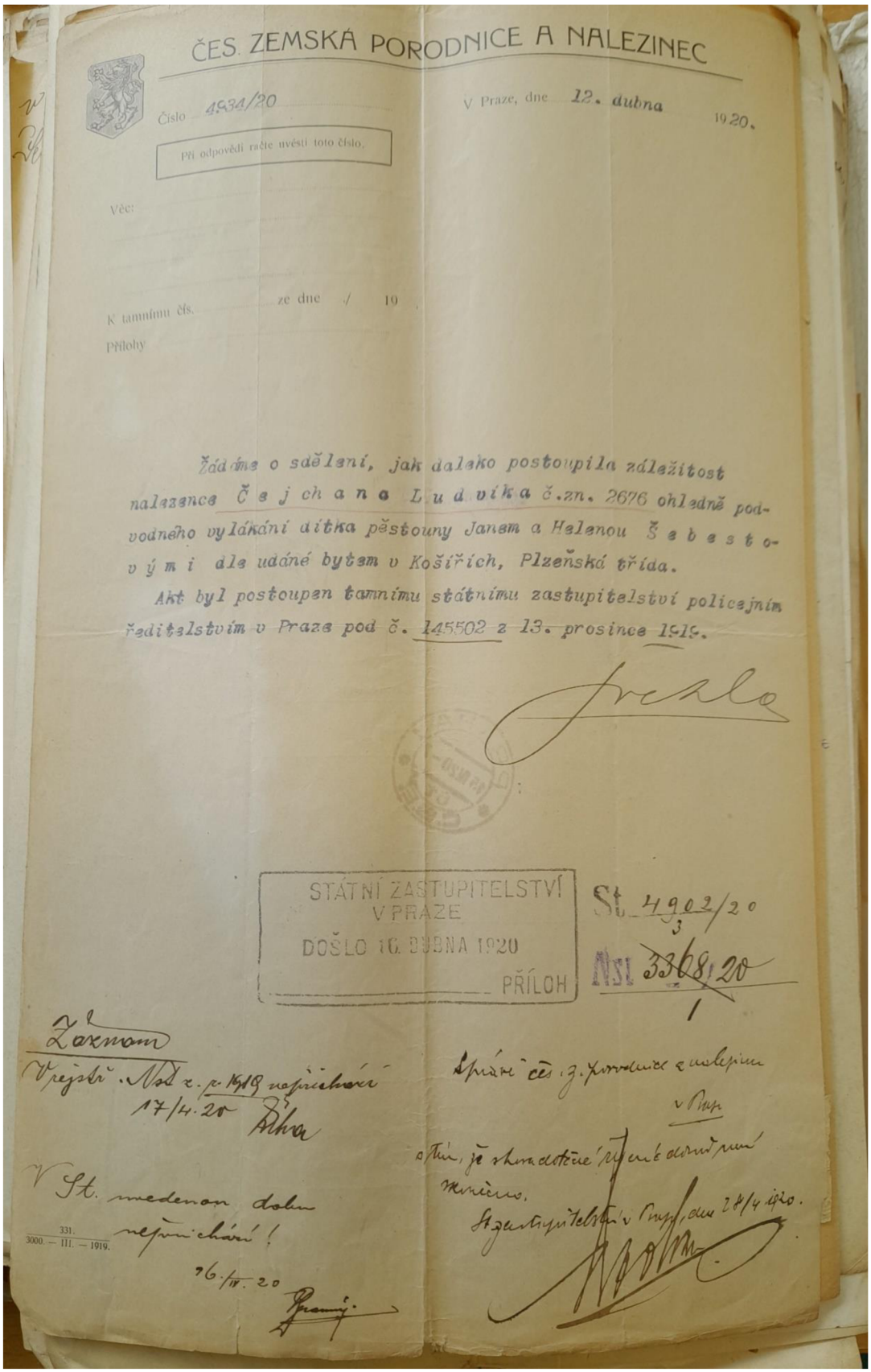

ČES. ZEMSKÁ PORODNICE A NALEZINEC

Číslo 4934/20 V Praze, dne 12. dubna 1920.

Při odpovědi račte uvésti toto číslo.

Věc:

K tamnímu čís. ze dne / 19

Přílohy

Žádáme o sdělení, jak daleko postoupila záležitost nalezence Čejchana Ludvíka č.zn. 2676 ohledně podvodného vylákání dítka pěstouny Janem a Helenou Šebestovými dle udáné bytem v Košířích, Plzeňská třída.

Akt byl postoupen tamnímu státnímu zastupitelství policejním ředitelstvím v Praze pod č. 145502 z 13. prosince 1919.

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ V PRAZE DOŠLO 16. DUBNA 1920 PŘÍLOH

St 4902/20 3

Nsl 3368/20 1

Záznam

V rejstř. Nsl z. p. 1368/19 nepřichází 17/4.20

V St. uvedenou dobu nepřichází! 26/IV. 20

Správě čes. z. porodnice a nalezince v Praze

o tom, že shora dotčené řízení odstoupeno místnímu.

St. zastupitelství v Praze, dne 24/4 1920.

331. 3000. — III. — 1919.

Obrázek 12: Předání případu Čejchán policii

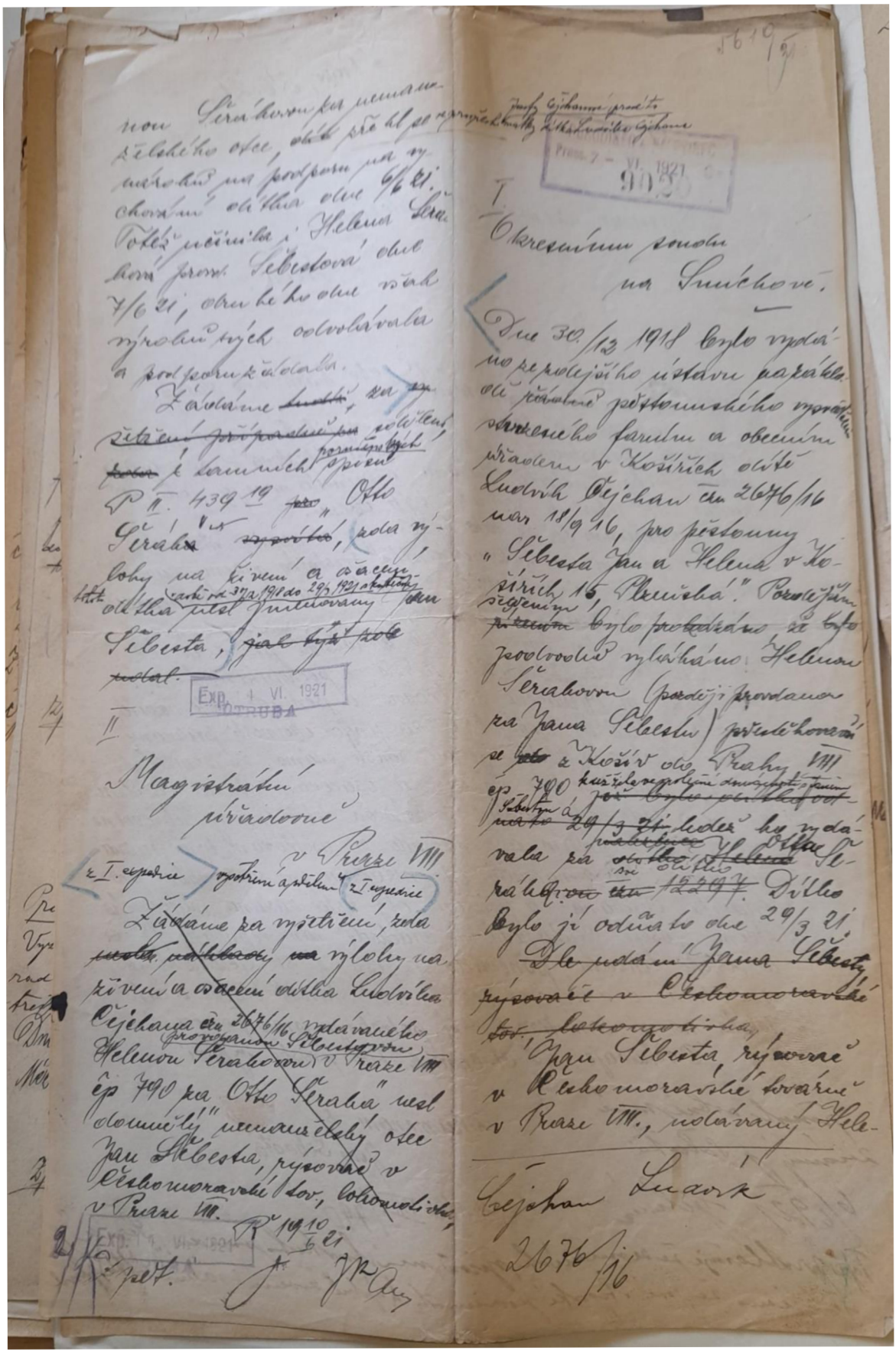

Obrázek 13: Dokumentace případu Čejchán, obr. 1.

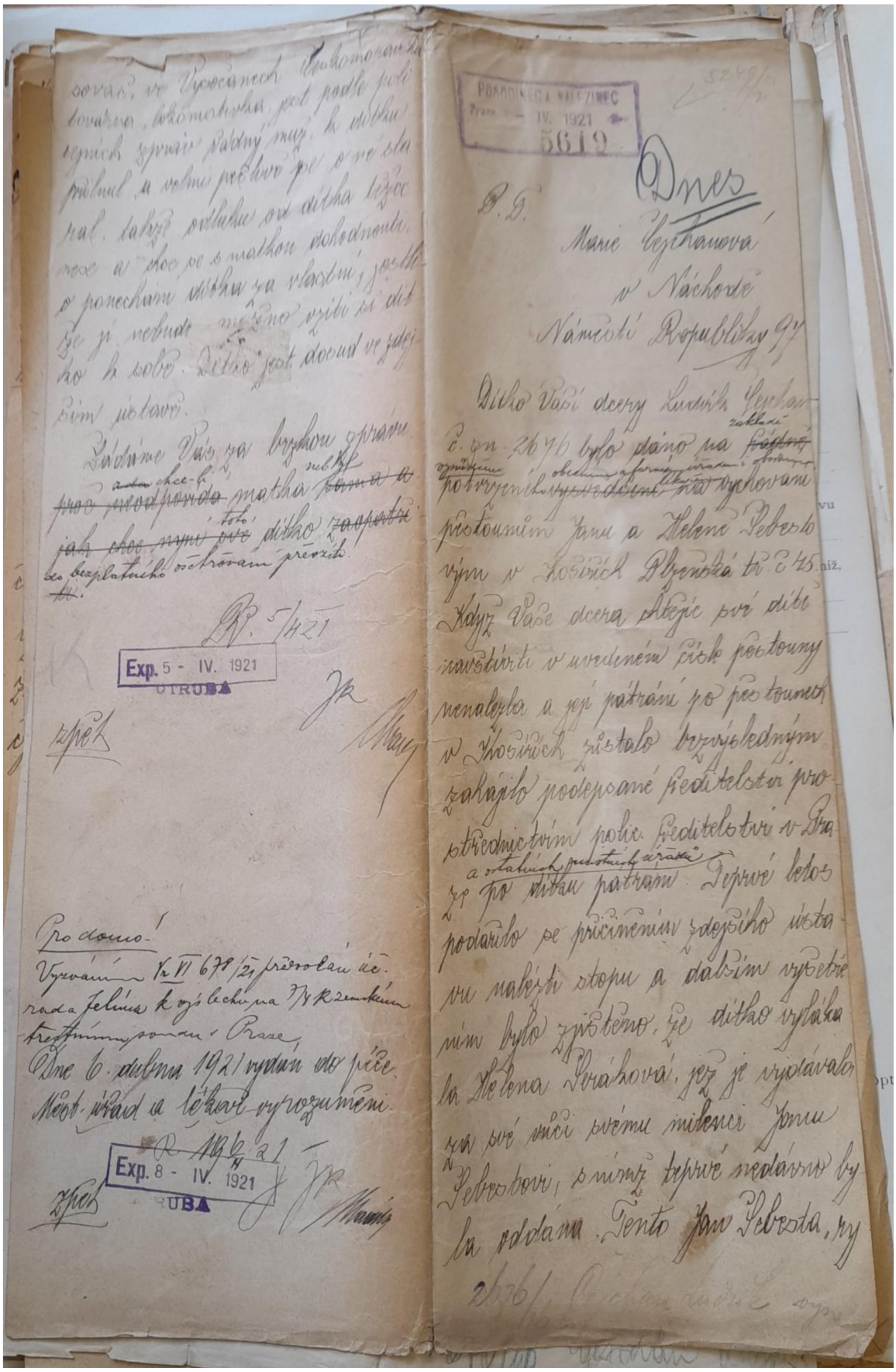

Obrázek 14: Dokumentace případu Čejchán, obr. 2.

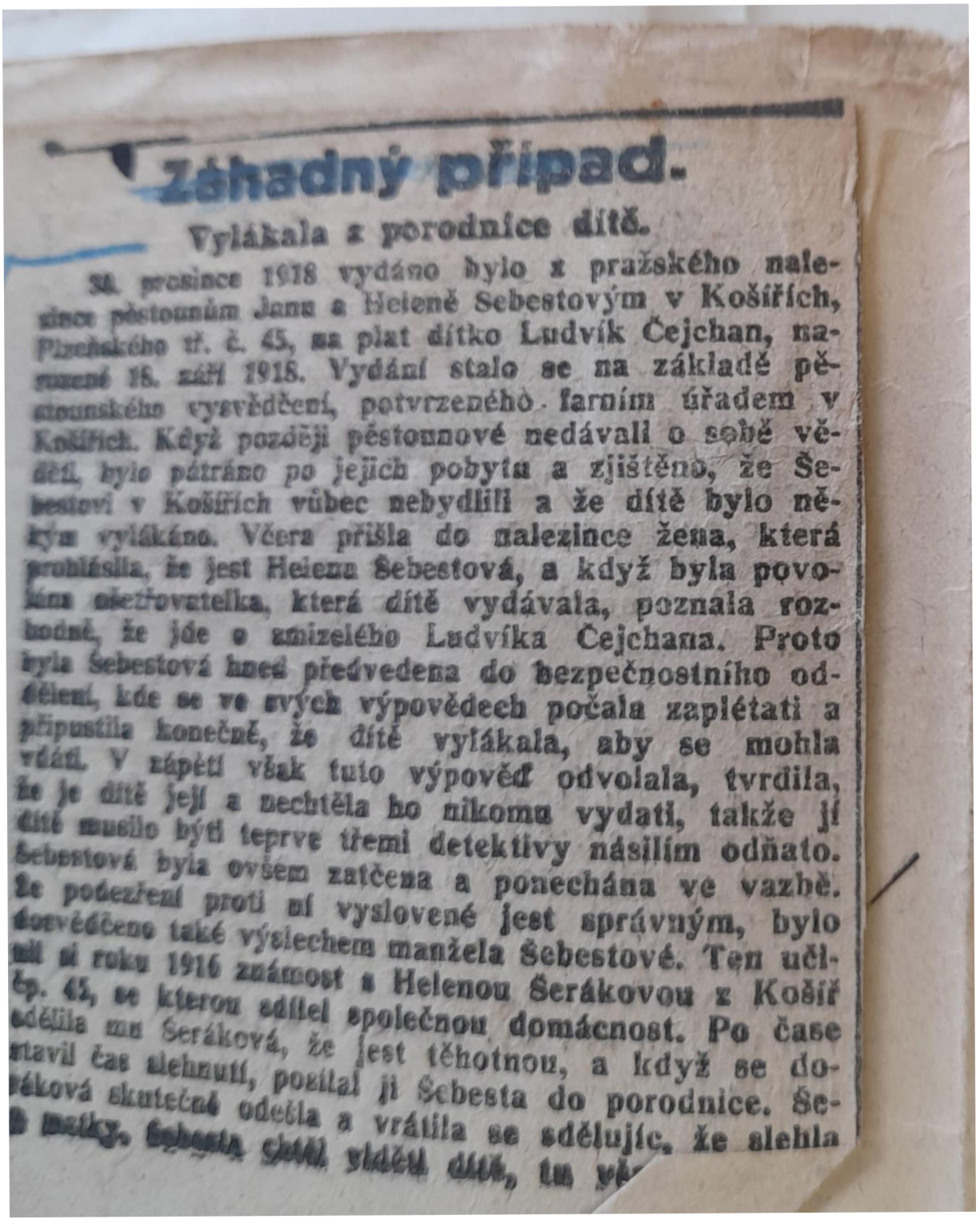

Záhadný případ.

Vylákala z porodnice dítě.

30. prosince 1918 vydáno bylo z pražského nalezince pěstounům Janu a Heleně Sebestovým v Košířích, Plzeňského tř. č. 45, na plat dítko Ludvík Čejchan, narozené 18. září 1918. Vydání stalo se na základě pěstounského vysvědčení, potvrzeného farním úřadem v Košířích. Když později pěstounové nedávali o sobě vědět, bylo pátráno po jejich pobytu a zjištěno, že Šebestovi v Košířích vůbec nebydlili a že dítě bylo někým vylákáno. Včera přišla do nalezince žena, která prohlásila, že jest Helena Šebestová, a když byla povolána ošetřovatelka, která dítě vydávala, poznala rozhodně, že jde o zmizelého Ludvíka Čejchana. Proto byla Šebestová hned předvedena do bezpečnostního oddělení, kde se ve svých výpovědech počala zaplétati a připustila konečně, že dítě vylákala, aby se mohla vdát. V zápětí však tuto výpověď odvolala, tvrdila, že je dítě její a nechtěla ho nikomu vydati, takže jí dítě muselo býti teprve třemi detektivy násilím odňato. Šebestová byla ovšem zatčena a ponechána ve vazbě. Že podezření proti ní vyslovené jest správným, bylo dosvědčeno také výslechem manžela Šebestové. Ten učil ji roku 1916 známost s Helenou Šerákovou z Košíř čp. 45, se kterou sdílel společnou domácnost. Po čase sdělila mu Šeráková, že jest těhotnou, a když se dostavil čas slehnutí, posílal ji Šebesta do porodnice. Šeráková skutečně odešla a vrátila se sdělujíc, že slehla [illegible] matky. Šebesta chtěl viděti dítě, tu vě[illegible]

Obrázek 15: Novinový výstřižek – případ Čejchán

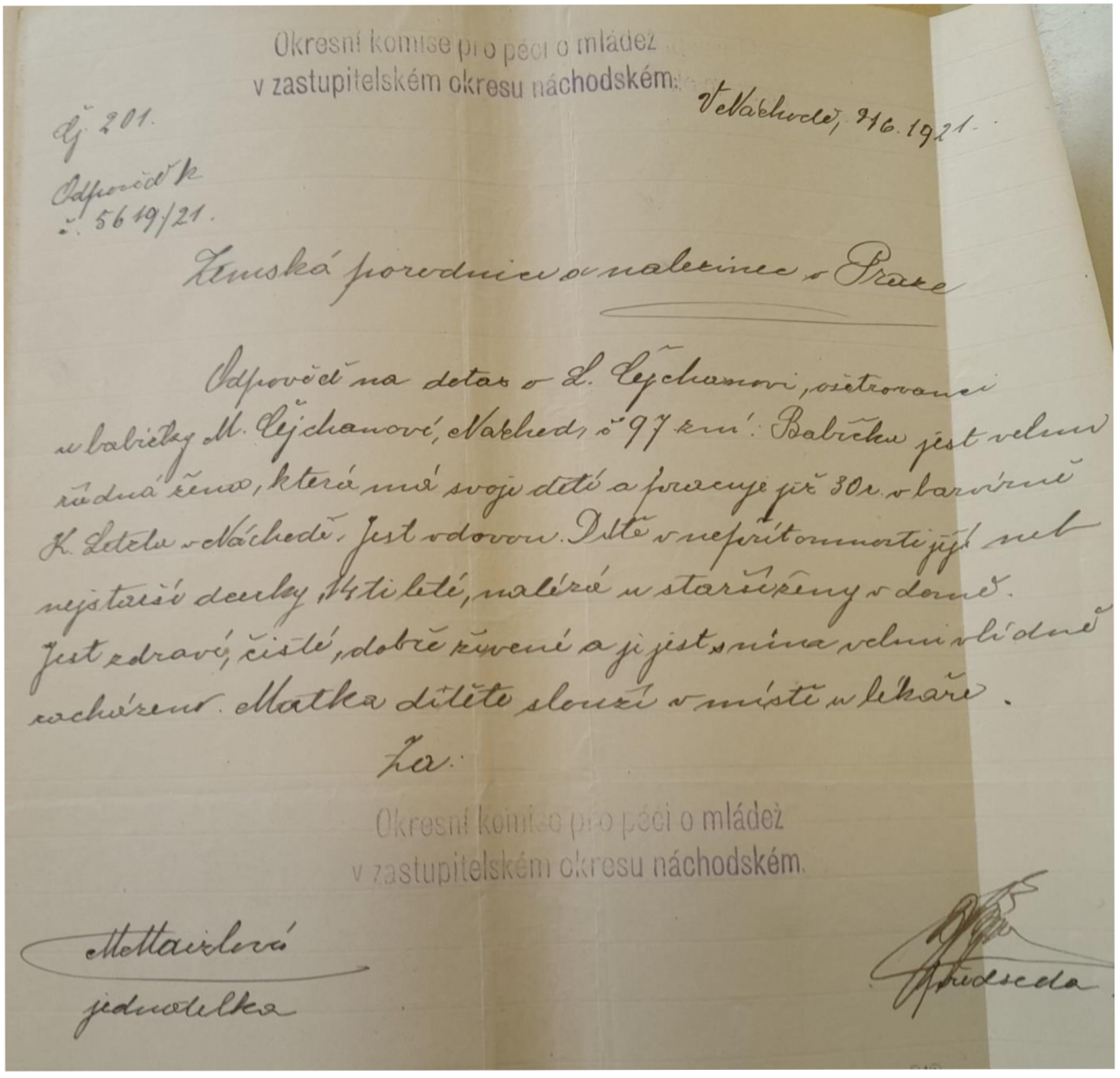

Okresní komise pro péči o mládež
v zastupitelském okresu náchodském.

Čj. 201.
Odpověď k
č. 5619/21.

V Náchodě, 9/6. 1921.

Ženská poradna o nalezince v Praze

Odpověď na dotaz o L. Čejchanovi, ošetřovanci u babičky M. Čejchanové, Náchod, č. 97 zmí. Babička jest velmi řádná žena, která má svoje dítě a pracuje již 30 r. v barvírně K. Zetela v Náchodě. Jest vdovou. Dítě v nepřítomnosti její nejstarší dcery 14tileté, nalézá se v starušky v domě. Jest zdravé, čisté, dobře živené a je jest s míra velmi vlídně zacházeno. Matka dítěte slouží v místě u lékaře.

Za:

Okresní komise pro péči o mládež
v zastupitelském okresu náchodském.

Mattauchová
jednatelka

Předseda

Obrázek 16: *Dopis – svěření Ludvíka Čejchána babičce*

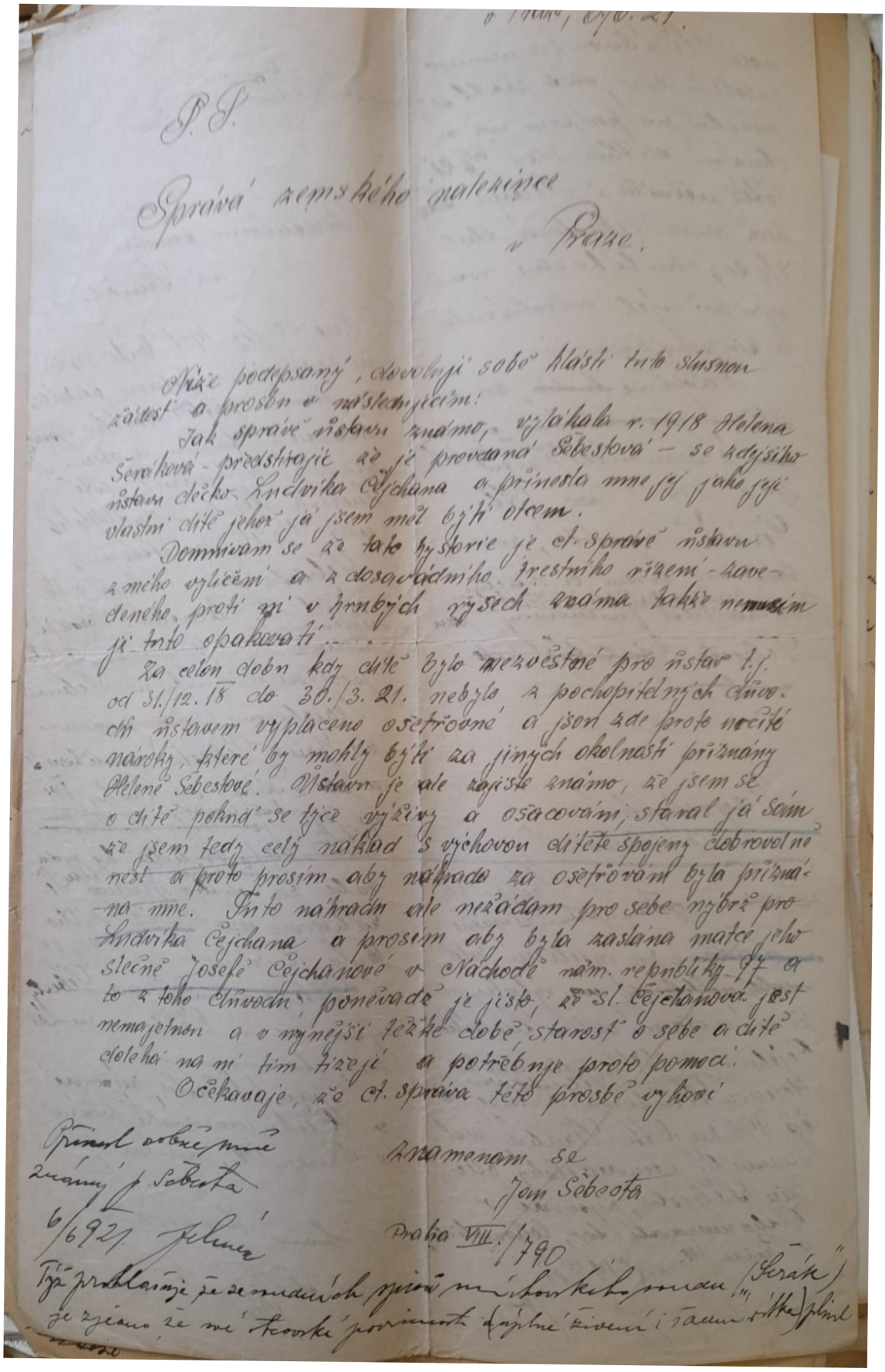

V Praze, dne 21.

P. S.

Správě zemského ústavu
v Praze.

Níže podepsaný, dovoluji sobě hlásiti tuto slušnou žádost a prosbu v následujícím:

Jak správě ústavu známo, vyléhala r. 1918 Helena Šerákova - představuje že je provdaná Šebestová - se tehdejšího ústavu dítko Ludvíka Čejchana a přinesla mne jej jako její vlastní dítě jehož já jsem měl býti otcem.

Domnívám se že tato historie je ct. Správě ústavu z mého vylíčení a z dosavádního přestního řízení - zavedeného proti mi v hrubých rysech známa takže nemusím ji toto opakovati.

Za celou dobu kdy dítě bylo nezvěstné pro ústav t. j. od 31./12. 18 do 30./3. 21. nebylo z pochopitelných důvodů ústavem vyplaceno ošetřovné a jsem zde proto nečité nároky, které by mohly býti za jiných okolností přiznány Heleně Šebestové. Ústavu je ale zajisté známo, že jsem se o dítě pokud se týče výživy a ošacování, staral já sám že jsem tedy celý náklad s výchovou dítěte spojený dobrovolně nesl a proto prosím aby náhrada za ošetřování byla přiznána mne. Into náhradu ale nežádám pro sebe nýbrž pro Ludvíka Čejchana a prosím aby byla zaslána matce jeho slečně Josefě Čejchanové v Náchodě nám. republiky 97 a to z toho důvodu, poněvadž je jisto, že sl. Čejchanová jest nemajetná a v nynější těžké době starost o sebe a dítě doléhá na ni tím více a potřebuje proto pomoci.

Očekávaje, že ct. Správa této prosbě vyhoví

Přesně obecně známý p. Šebesta
6/6921 Jelínek

Zůstávám se
Jan Šebesta

Praha VIII./790

Tyto prohlašuje že se mnoha [illegible] mnohokrát mnou („Šerák") je zjevno že mé tvrdé povinnosti [illegible] i [illegible] plnil

Obrázek 17: Dopis Josefa Šebesty

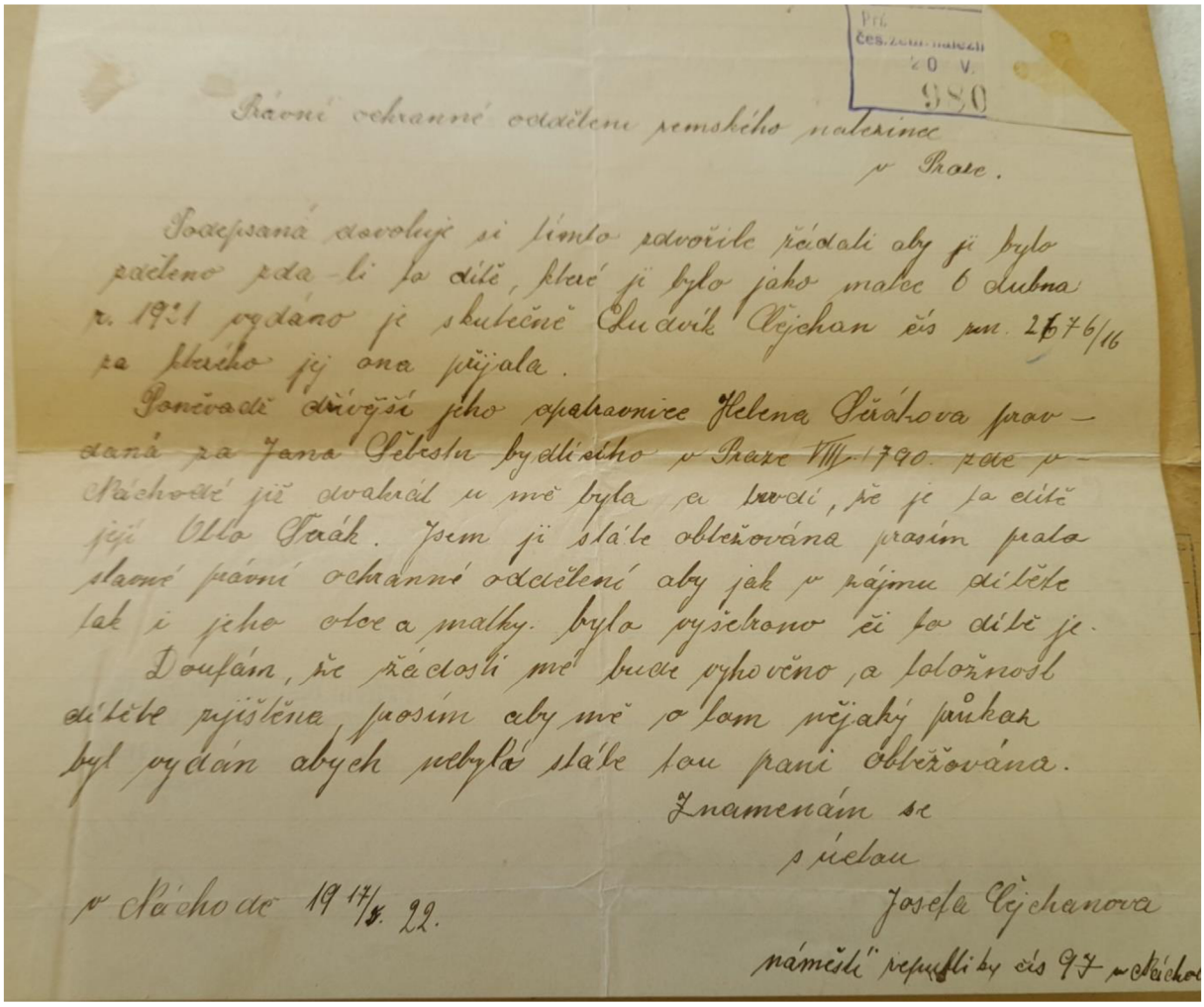

Právní ochranné oddělení zemského náležitce
v Praze.

Podepsaná dovoluji si tímto důvěrně žádati aby jí bylo sděleno zda-li to dítě, které jí bylo jako matce 6 dubna r. 1921 vydáno je skutečně Ludvík Čejchan čís. zn. 2676/16 za kterého jej ona přijala.

Poněvadž dřívější jeho opatrovnice Helena Šťástova provdaná za Jana Šebestu bydlícího v Praze VIII 790. zde v Náchodě již dvakrát u mě byla a tvrdí, že je to dítě její Otto Šťák. Jsem jí stále obtěžována prosím proto slavné právní ochranné oddělení aby jak v zájmu dítěte tak i jeho otce a matky. bylo vyšetřeno či to dítě je.

Doufám, že žádosti mé bude vyhověno, a totožnost dítěte zjištěna prosím aby mně o tom nějaký průkaz byl vydán abych nebyla stále tou paní obtěžována.

Znamenám se
s úctou

v Náchodě 19 17/8. 22.

Josefa Čejchanova
náměstí repuffli by čís 97 v Náchodě

Obrázek 18: *Dopis Josefy Čejchánové – stížnost na obtěžování*

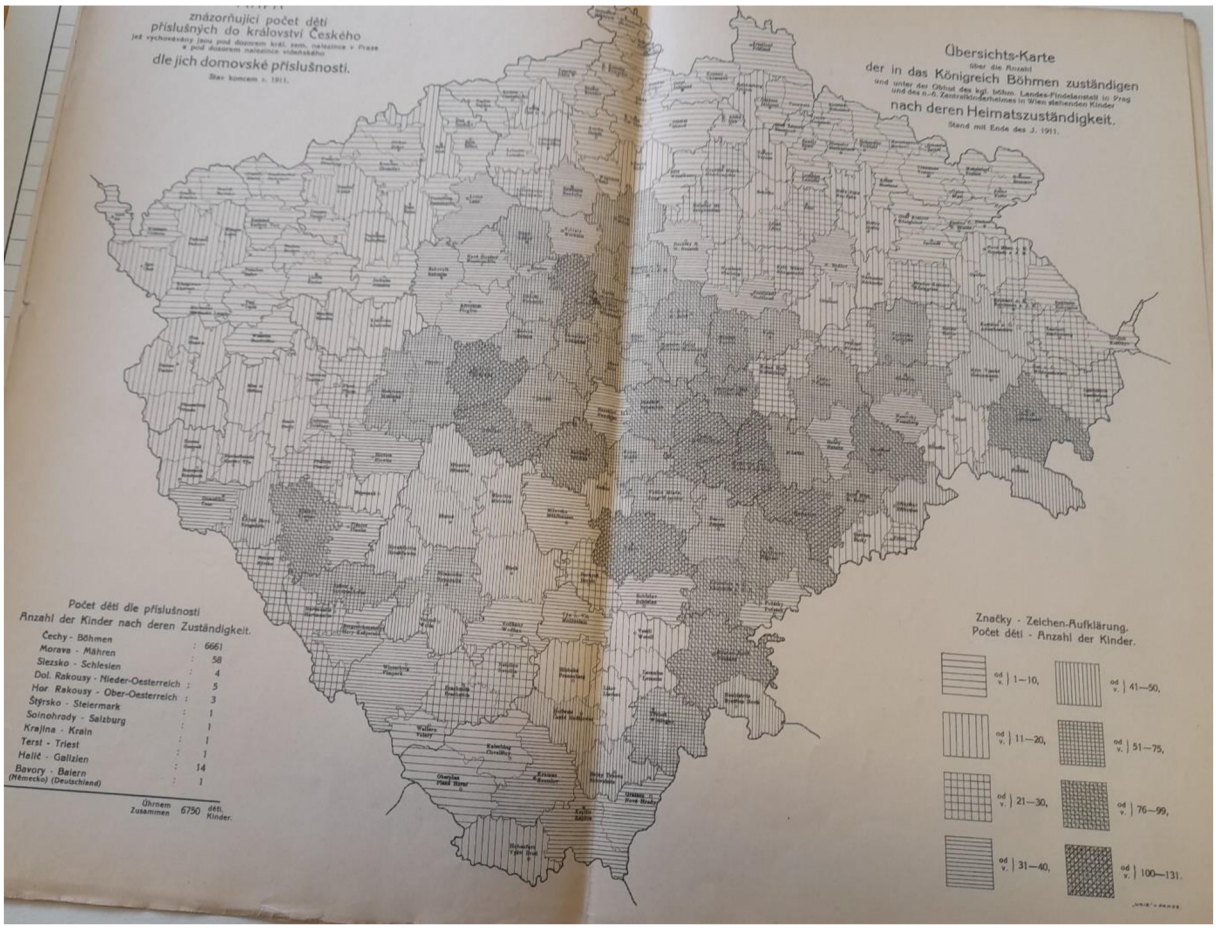

Obrázek 19: Mapa pěstounských rodin

WERNER, Fridrich Bernard. Dobová rytina Vlašský špitál. In: Wikipedia: the free encyclopedia *[online]. Praha: Wikimedia Foundation, 2012, 1752 [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vla%C5%A1sk%C3%BD_%C5%A1pit%C3%A1l#/media/Soubor:La_congregazione_di_Praga.jpg*

Obrázek 20: Vlašský špitál dnes

VIT, Vit. Malá Strana Vlašský špitál. In: *Wikimedia commons: free media repository* [online]. Praha: Wikimedia Foundation, 7.10.2019 [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=829189

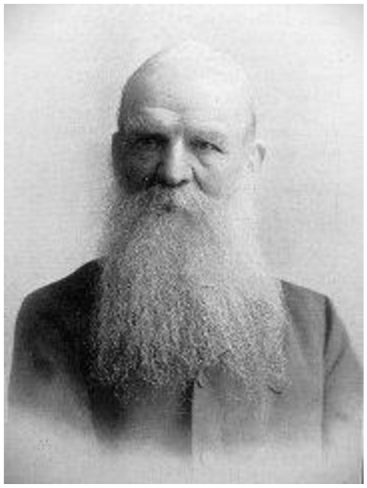

Obrázek 21: Josef Hlávka

PRAGUE CITY LINE: Poznej Prahu sám *[online]. Praha [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: : http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/nemocnice-u-apolinare*

Obrázek 22: Dobová pohlednice nemocnice

Zdroj: http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/nemocnice-u-apolinare

Obrázek 23: Nemocnice dnes

Zdroj: http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/nemocnice-u-apolinare